

Matkalla äidiksi elämänkulun eri vaiheissa:

Ensisynnyttäjien kokemuksia äitiyteen kasvamisesta

Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden yksikkö
Pro gradu -tutkielma
Kasvatustiede
Tuuli Vuokola
Syyskuu 2011

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen aiheena on äitiyteen kasvaminen ja äitiys oppimiskokemuksena. Tutkimuksen tehtävänä oli selvittää, onko ensisynnyttäjän iällä merkitystä äitiyteen kasvamisessa ja äitiyden kokemisessa ja millainen oppimiskokemus äidiksi tuleminen eri elämäncvaiheissa on. Äitiyttä tarkasteltiin elämänckaaripsykologisesta, sosiokulttuurisen ja kokemuksellisen oppimisen sekä merkittävien oppimiskokemusten näkökulmista. Tutkimukseen osallistui kahdeksan iältään 17–23-vuotiasta ja 36–43-vuotiasta äitiä. Äitejä heistä oli tullut 17–21-vuotiaina ja 35–40-vuotiaina. Laadultaan tutkimus oli kvalitatiivinen. Aineisto kerättiin suullisilla elämänckertahaastatteluilta helmittoukokuussa 2011. Analyysi toteutettiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tulosten perusteella iän merkitys äidiksi kasvamisessa oli vähäinen eikä iän perusteella voitu määrittää prosessin haastavuutta tai siihen kulunutta aikaa. Nuorten elämään sisältyi kuitenkin enemmän kasvuprosessia haastavia tekijöitä kuin iäkkäämpien elämään. Nuoret äidit sopeutuivat silti lapsen synnyttyä uuteen elämänctilanteeseen suhteellisen helposti, kun iäkkäämmistä osalle sopeutuminen oli työläästä. Tulokset osoittivat, että äidiksi kasvamisessa oleellista oli muutosten hyväksyminen, raskauden aikainen tulevan pohdinta ja tunteiden käsittely, sosiaalinen tuki, sopeutuminen uuteen elämäncvaiheeseen ja kiintyminen lapseen. Positiivista kasvua edisti erityisesti vertaistuki ja vaikeutti yksinäisyys.

Tutkimus osoitti, että äidiksi tuleminen on yksi naisen elämänc käänekohtista missä iässä tahansa. Se sisältää paljon mahdollisuuksia oppimiseen ja henkilökohtaiseen kasvuun ja on siten potentiaalinen merkittävä oppimiskokemus. Äitiys toi uusia tietoja, taitoja ja arvoja, muutti tärkeysjärjestystä ja äitiä itseään. Oppiminen edellytti kokemusten reflektointia. Kivulias kasvuprosessi altisti reflektoinnille, minkä seurauksena oppimista tapahtui enemmän kuin helpoksi koetuissa kasvuprosesseissa. Äitiys koettiin merkittävänä oppimiskokemuksena, mutta sen merkittävyys huomattiin vasta ajan myötä. Matkalla äitiyteen fysiologisen seurannan lisäksi tarve psyykkiseen tukeen ja reflektointiin rohkaisuun oli erityisesti nuorilla äideillä, joilla oli niukasti vertaistukea saatavilla ja joiden ystäväpiiri pieneni raskauden myötä.

ASIASANAT: äitiys, kasvu, oppiminen, elämänckulku

Sisällysluettelo

1 MATKA ALKAA: JOHDANTO.....	1
2 MATKAN VARRELTA: NÄKÖKULMIA ÄITIYTEEN	6
2.1 Suomen väestö- ja äitiyspolitiikka	6
2.1.1 Suomen väestö- ja äitiyspolitiikan historiaa	6
2.1.2 Väestöpolitiikan nykytilanne.....	8
2.2 Äitiys elämänvaiheena	12
2.2.1 Nuoruuden ja aikuisuuden kehitystehtävät ja kriisit	13
2.2.2 Elämäkulun muutostapahtumat	17
2.2.3 Äidiksi kasvaminen ja uusi identiteetti	19
2.3 Äitiys oppimiskokemuksena	22
2.3.1 Sosiokulttuurinen oppiminen	23
2.3.2 Kokemuksellinen oppiminen ja merkittävät oppimiskokemukset	24
3 MATKALLA KOHTI PÄÄMÄÄRÄÄ: TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	29
3.1 Tutkimuskysymykset.....	29
3.2 Elämäkerrallinen lähestymistapa.....	29
3.3 Aineiston kerääminen	33
3.4 Tutkimushenkilöt.....	35
3.5 Aineiston analysointi	36
4 PERILLÄ: ”Olis sitä aika paljosta jääny paitsi, jos ei sitä olis saanu ite kokea.”	39
4.1 Äitiyteen kasvaminen	39
4.2 Äitiys oppimiskokemuksena	55
4.3 Äitiyteen kasvamisen tyypitarinat	66
4.4 Äitiyden sijoittuminen elämäkulkuun	70
5 MATKAN ANTI: YHTEENVETO JA POHDINTA	77
5.1 Keskeisten tulosten yhteenveto ja johtopäätökset	77
5.2 Tutkimuksen arviointi	81
LÄHTEET.....	88
LIITTEET	95

1 MATKA ALKAA: JOHDANTO

Yksilön yhteiskunnallinen paikka määrittyy pitkälti iän ja sukupuolen mukaan. Elämäntietä mukaillee elämäntietä, joihin liittyy sosiaalisia odotuksia ja sääntelyä. (Kangas & Nikander 1999, 7.) Länsimaissa elämäntietä on jaettu iän perusteella neljään elämäntietä: lapsuuteen, nuoruuteen, aikuisuuteen ja vanhuuteen. Jokaista elämäntietä kohtaan on odotuksia, normeja, jotka ”kuuluvat” vaiheeseen. (Nikander 1999a, 28.) Ne ovat tietynlaisia aikatauluja, takarajoja ja käyttäytymisnormeja (Kangas & Nikander 1999, 7). Nämä mielikuvat ja odotukset ovat kuitenkin murtumassa, pitkälti yhteiskunnallisista syistä. Elinikä on pidentynyt, lääketiede kehittynyt, työelämä ja perherakenteet muuttuneet, mikä vaikeuttaa rajojen vetämistä eri elämäntietä välille. Kronologisen iän perusteella ei enää voida määrittää ihmisen elämäntietä, työasemaa, perhetietä tai intressejä. Aikuisuus on pidentynyt – se on laajentunut nuoruuteen ja vanhuuteen. (Nikander 1999a, 28–29.) Ihmisillä on tänä päivänä mahdollisuus aikatauluttaa elämäntietä omien intressiensä mukaisesti (Kangas & Nikander 1999, 8).

Muutos näkyy ihmisten elämässä monenlaisina elämäntietä – enää elämäntietä eivät noudata tiettyä kaavaa. Perheenperustamisikä on joustavampi kuin ennen ja se on siirtynyt myöhempään elämäntietä nuoruuden pidentyessä. Nikander tuo esiin, miten työelämä ja vanhemmuus on mahdollista yhdistää ja toisaalta myös erottaa lykkäämällä vanhemmuutta pidemmälle. Kehittyneen lääketieteen vuoksi lasten saaminen myöhemmälläkin iällä on mahdollista. (Nikander 1999b, 216.) Ajan myötä asenteet ovat muuttuneet monissa kysymyksissä sallivimmiksi: yksinhuoltajuus ja avioton äitiys eivät enää ole häpeällisiä, ydinperheen rinnalle on tullut uusperhe. (Nätkin 1991, 21–22.) Toisaalta on herännyt uusia kysymyksiä, kuten äitiyden ja työuran yhdistäminen. Yhteiskunnallisia muutoksia ovat olleet lisäksi lama, globalisoituminen, tietoyhteiskunta ja työelämän muutokset. Myös maahanmuuttajaperheet, homo- ja lesboparit sekä keinotekoiset lisääntymismenetelmät ovat lisääntyneet. (Forsberg 2003, 8.)

Vaikka elämäntietä on nykyään joustava, kaikkea ei kuitenkaan hyväksytä. Yhtenä tunteita herättävänä esimerkkinä on ikä suhteessa lastenhankintaan. Uutiset 60-vuotiaana lapsen saaneista isistä aiheuttavat ihmisissä paheksuntaa siinä missä teiniäitiys herättää tunteita ja kysymyksiä lapsen hyvinvoinnista, äidin pärjäämisestä ja osaamisesta sekä nuoruuden kesken jäämisestä.

Erityisesti Yhdysvalloissa ja Englannissa teiniäitiys nähdään sosiaalisena ongelmana ja aiheesta tehdyt tutkimukset ovat ongelmalähtöisiä (mm. Stevens-Simon & Lowy 1995, Whitehead 2001). Otsikoihin nousi vuonna 2009 kalifornialainen äiti, joka synnytti kerralla kahdeksan lasta, minkä myötä hänestä tuli neljäntoista lapsen yksinhuoltaja. Tapaus aiheutti julkisuudessa kiivasta keskustelua äidin mielenterveydestä, moraalista, motiiveista ja lasten hyvinvoinnista. Tämä kertonee siitä, että vaikka rajat ovat laajentuneet, ihmisillä on kuitenkin käsitys siitä, mikä on sopivaa. Keskivertoa nuorempana tai vanhempana äidiksi tulleet joutuvat usein vastaamaan kiusallisiin kysymyksiin lastenhankinnasta tai kokemaan jopa paheksuntaa ja kummastuneita katseita muilta ihmisiltä. Samanaikaisesti kiusallisia kysymyksiä ja kummastelua saavat osakseen parisuhteessa elävät lapsettomat naiset, jotka ovat lapsettomia joko tarkoituksella tai vasten tahtoaan.

Onko äitiydelle olemassa oikeaa ikää ja voiko äitiyteen olla koskaan valmis? Äitiydelle ei tunnu löytyvän nykypäivänä sopivaa ajankohtaa, mistä johtuen ensisynnyttäjien keski-ikä on noussut sen ollessa vuonna 1982 25,5 vuotta ja vuonna 2008 jo 28,2 vuotta (Tilastokeskus 2010a). Yhtenä lapsettomuuden syynä pidetään sitä, että lapsia aletaan hankkia liian myöhään, jolloin hedelmällisyys on jo heikentynyt (Gordon 1991, 229). Tänä päivänä puhuttaa juuri ensisynnyttäjien keski-ikänsä nousu. Edellä mainittujen yhteiskunnallisten muutosten myötä äitiyskin on muuttunut. Muun muassa Vuoren mukaan se, mitä äideistä ajatellaan, muotoutuu kulttuurin ja ajan mukaan. Äitiyttä käsitellessä yhteiskunnallisena asiana, on kysyttävä kolme kysymystä: Kuka voi olla äiti? Miten äitiyttä muokataan? Miten naiset toimivat ja kokevat elämänsä äiteinä? (Vuori 2003, 39.)

Äidiksi tuleminen on epäilemättä naisen elämän yksi suurimmista muutostapahtumista ja vaatii sopeutumista. Nätkin tuo esiin, miten suvunjatkamisprosessi on modernisaation myötä muuttunut, mikä vaikuttaa äitiyteen suhtautumiseen yhteiskunnassamme. Ehkäisyteknologian kehittymisestä on seurannut se, että nainen ei ole jatkuvasti raskaana ja toisaalta keinohedelmöityksen mahdollistuttua mies ei enää ole parisuhteessa naiselle välttämätön. (Nätkin 1997, 25.) Niinpä äitiys ei enää ole kohtalo, vaan jopa koe (Nopola 1991, 8). Tämän vuoksi äitiyttä tulisi tutkia eri aikakausina ja eri kulttuureissa, jotta kontekstin vaikutus äitiyteen saadaan selville. Edellä mainittujen muutosten, oman mielenkiinnon ja aiheen tutkimuksellisen tiedon puutteen innoittamana lähdin tutkimaan äitiyteen kasvamista nuorten ja varttuneiden ensisynnyttäjien näkökulmasta.

Tässä tutkimuksessa haetaan vastausta kysymyksiin onko ensisynnyttäjän iällä merkitystä äitiyteen kasvamisessa ja millainen oppimiskokemus äidiksi tuleminen on? Selvää on, että äidiksi kasvetaan, ei synnytä, ja kasvaminen on pitkäaikainen prosessi. Olen kiinnostunut kasvamisen, kehittymisen ja

oppimisen prosesseista äitiyden yhteydessä suhteessa naisen elämäntapaan ja ikään. Tutkimuksessa kuullaan äitien ajatuksia ja kokemuksia äidiksi kasvamisesta, kun se tapahtuu keskivertoon nähden poikkeavassa elämäntavussa. Tämän vuoksi olen valinnut tutkimushenkilöiksi ensisynnyttäjiä, jotka eivät ikänsä puolesta sijoitu ensisynnyttäjien keskijakaumaan: alle 21-vuotiaana ja yli 35-vuotiaana äideiksi tulleet naiset. Molemmat ikäryhmät aiheuttavat helposti julkista keskustelua – jopa sääliä, paheksuntaa, ihmetystä ja edesvastuuttomuuden tunteita ihmisten keskuudessa, mikä voi osaltaan haastaa kasvuprosessia.

Nuoriksi ensisynnyttäjiksi määrittelen alle 21-vuotiaana ensimmäisen lapsensa synnyttäneet ja varttuneiksi ensisynnyttäjiksi yli 35-vuotiaana ensimmäisen lapsensa synnyttäneet. Nuoruuden määritelmässä tukeudun Dunderfeltin (1990, 92–95) näkemykseen, jonka mukaan nuoruus voidaan nähdä kestävän 12–14 ikävuodesta 25-vuotiaaksi. Tämän varsin yleisen jaon mukaan alle 21-vuotiaat täyttävät nuoruuden ehdot. Ulkomaisissa tutkimuksissa käytetään usein käsitettä 'teiniäiti' tutkittaessa nuoria äitejä (mm. Furstenberg 1991, SmithBattle 2007). Tällöin puhutaan yleensä 13–19-vuotiaista, joista käytetään nimitystä 'teini' thirteen–nineteen -sanojen vuoksi. Suomessa sanalla 'teiniäiti' on helposti negatiivinen kaiku. Suomalaisessa nuoria äitejä käsittelevissä tutkimuksissa onkin yleisesti käytetty käsitettä 'nuori äiti' teiniäidin sijaan (mm. Kelhä 2003, Hirvonen 2000) ja edellä mainituista syistä niin tehdään myös tässä tutkimuksessa. Yli 35-vuotiaita ensisynnyttäjiä kutsun 'varttuneiksi äideiksi'. Naiset eivät ikänsä puolesta ole iäkkäitä, mutta ensisynnyttäjiksi tilastojen mukaan jo varttuneita. Käsitettä 'vanha äiti' en halua käyttää sen negatiivisesta sävystä johtuen. Varttuneiden ensisynnyttäjien ikä on rajattu alkamaan 35 ikävuodesta, sillä silloin naisen hedelmällisyys alkaa laskea yhä enemmän (mm. Lapsettomien yhdistys Simpukka ry 2010) ja kromosomipoikkeavuuksien riski kasvaa, samoin kuin eri sairauksien ja raskaus- ja synnytyskomplikaatioiden. Selkeästi toisistaan eroavilla käsitteillä pyrin selkiyttämään, kumpaan ryhmään kuuluvista äideistä milloinkin on kyse. Tutkimukseen osallistui yhteensä kahdeksan äitiä, joista noin puolet kumpaakin ikäryhmää. Aineisto kerättiin käyttäen elämäkerrallisia haastatteluja.

Tarkastelen äitiyttä elämänkaaripsykologisesta, sosiokulttuurisen oppimisen, kokemuksellisen oppimisen ja merkittävien oppimiskokemusten näkökulmasta. Iän ja elämäntavan lisäksi halusin ottaa mukaan oppimisen näkökulman, koska elämäntavan muutostapahtumilla, kuten lapsen syntymällä, siirtymävaiheilla ja valintatilanteilla on potentiaalia merkittäviksi oppimiskokemuksiksi (Piensoho 2001, 26). Äitiyttä oppimisen näkökulmasta on tutkittu Suomessa vähän, vaikka se sisältää paljon mahdollisuuksia oppimiseen ja henkilökohtaiseen kasvuun. Äitiys on väistämättä naisen elämän suurimpia käännekohtia, olkoon se sellainen positiivisessa tai negatiivisessa mielessä. Merkittävä oppimiskokemuskaan ei välttämättä ole positiivinen, vaan voi vaikeuksien

kautta lopulta muodostua resurssiksi (Antikainen 1996, 254). Tutkimuksessa on läsnä vertailuasetelma, sillä tarkastelen onko äidin iällä merkitystä suhteessa kasvuun ja oppimiseen. Kasvulla tarkoitetaan kokonaisvaltaista muutostapahtumaa, jolloin yksilön näkemykset, tunteet ja kyvyt kokevat muutoksia. Oppiminen on kasvun edellytys. Toisaalta kasvu luo haasteita ja mahdollisuuksia uuden oppimiselle. (Toiskallio 1988, 22.) Kehitys ja kasvu ilmenevät usein hyppäyksittäin tapahtuvana muutoksena ihmisen tavoissa ajatella, tuntea ja toimia. Kehitystä tapahtuu sekä harmonisesti että erilaisten kriisien kautta tapahtuvina muutoksina. (Piensoho 2001, 19.)

Tutkimusaiheena äitiys on monitieteellinen ja siihen voi sisältyä kasvatustieteellinen, psykodynaaminen, sosiologinen, naistutkimuksellinen, väestöpoliittinen, nuorisotutkimuksellinen, kulttuurinen – erityisesti sosiokulttuurinen, historiallinen ja yhteiskunnallinen näkökulma. Erikseen ovat lääketieteen ja hoitotieteen tutkimus, joita on käytetty lähinnä raskautta ja synnytystä koskevissa tutkimuksissa. Suomalaisessa perinnetutkimuksessa on käsitelty äitiyden tematiikkaa esimerkiksi tutkimalla syntymää, äitiyttä, lapsenhoitoa, kansankätilöitä, uskomuksia, kehtolauluja ja lapsenmurhia. (Helsti 2000, 46.) Turun yliopiston psykologian laitoksella alettiin 1970–1980-lukujen vaihteessa tutkia äitiyttä Pirkko Niemelän johdolla. 1990-luvulla äitiys alkoi kiinnostaa yhä enemmän myös hoitotieteen ja yhteiskuntatieteen tutkijoita. (Piensoho 2001, 4–5.) Naistutkimuksen ekspansion ansiosta äitiys ja synnytys tulivat suosittumiksi tutkimuskohteiksi myös erityisesti humanistisissa ja yhteiskuntatieteissä maailmanlaajuisesti (Helsti 2000, 46). Äitiyden alkuvaiheeseen liittyvän tutkimuksen juuret ovat ulkomaisessa 1900-luvun alkuvuosikymmenten psykoanalyttisessa tutkimuksessa. Psykodynaaminen lähestymistapa onkin ollut suosittu tapa lähestyä erityisesti äidiksi kasvamista. Tutkimuksessa on painotettu äitiyden kehitystehtävien merkitystä äidiksi kasvamisessa. Kasvatustieteellisessä tutkimuksessa äitiys on ollut valitettavan marginaalisessa asemassa. Painopiste on ollut muissa aiheissa ja äitiyttä on tarkasteltu lähinnä lapsen kehityksen näkökulmasta. (Piensoho 2001, 4-6.)

Sittemmin äitiyttä käsitteleviä tutkimuksia on tehty Suomessa enemmänkin, ulkomailla vielä runsaammin ja useista eri näkökulmista. Nuoria äitejä on tutkittu paljon erityisesti Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa. Ulkomailla tehtyjä nuoria äitejä käsitteleviä tutkimuksia leimaa usein negatiivinen sävy – teiniäitiys nähdään ongelmana (mm. Furstenberg 1991; Stevens-Simon & Lowy 1995; Whitehead 2001). Suomalaisissa tutkimuksissa painottuu yhä enemmän selviytymistä auttaneet voimavarat (mm. Särkiö 2002, Mäkelä 1994), vaikka mediakeskustelu onkin vielä osittain negatiivissävytteistä. Varttuneemmista ensisynnyttäjäistä on tutkimuksia huomattavasti vähemmän. Vertailevaa tutkimusta nuorista ja iäkkäistä äideistä on Suomessa tehnyt Kelhä (2009), mutta ei

äitiyteen kasvamisen näkökulmasta. Vertailevaa tutkimusta nuorten ja iäkkäämpien ensisynnyttäjien äitiyteen kasvamisesta ja oppimiskokemuksista ei ole Suomessa tehty.

Huomionarvoista on, miten merkittävä ja yleinen tapahtuma äitiyteen kasvaminen naisen elämässä on ja miten sitä on tutkittu yllättävän vähän. Kuitenkin *”äitiys on naisen elämän polttavimpia kysymyksiä”*, kuten Nopola (1991, 7) toteaa. On niin lapsen kuin äidin, ja jopa yhteiskunnan etu, että odottava äiti kasvaa myönteisesti äitiyteen ja saa siitä positiivisen kokemuksen. Jo raskauden aikaiset tunteet ja kokemukset vaikuttavat äidin ja lapsen vuorovaikutussuhteen syntymiseen ja sitä kautta uuden ihmisen koko elämään. Ymmärtämällä äitien kasvuprosessia voidaan tulevaisuudessa huomioida erilaisissa elämäntilanteissa, jo ikänsäkin puolesta, ovat ensisynnyttäjät entistä paremmin ja saada selville millaista tukea he tarvitsevat ja millaisia ajatuksia heillä on. Vertaisten kokemusten lukeminen voi tukea ensisynnyttäjiä ja auttaa heitä peilaamaan omia kokemuksiaan ja tunteitaan. Odottaville perheille on nykyään tarjolla neuvoloiden perhevalmennusta, joiden tavoitteena on tukea vanhemmuuteen kasvua (mm. Helsingin kaupunki 2010). Osallistuminen on kuitenkin vapaaehtoista ja kasvu vanhemmaksi tapahtuu lopulta yksilöllisesti. Toivon voivani tavoittaa tutkimuksella edes murto-osan tämän ajan nuorten ja varttuneiden ensisynnyttäjien kokemuksista äitiyteen kasvamisesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä.

Äitiyteen kasvamisen tavoin myös tutkimus on ollut eräänlainen matka, minkä vuoksi tutkimusraportti etenee matkan tavoin. Johdannon jälkeen väestöpoliittinen, elämänkaaripsykologinen ja kasvatustieteellinen viitekehys johdattavat tutkimuksen tematiikkaan nojautuen aiempaan tutkimustietoon. Kolmannessa luvussa kerron tutkimusprosessin etenemisestä ja käytännön toteutuksesta. Neljäs luku paljastaa keskeiset tulokset ja viimeisessä luvussa teen johtopäätöksiä, yhteenvetoa ja arvioin tutkimuksen onnistumista.

2 MATKAN VARRELTA: NÄKÖKULMIA ÄITIYTEEN

2.1 Suomen väestö- ja äitiyspolitiikka

Tilastokeskuksen mukaan väestöpolitiikka määritellään ”*pyrkimyksiksi ja toimenpiteiksi, joiden tarkoituksena on vaikuttaa syntyvyyteen, kuolevuuteen, avioituvuuteen ja muuttoliikkeeseen siten, että väestönkehitys on yhteiskunnan kehityksen kannalta suotava.*” Väestönkehitys riippuu yhteiskunnan taloudellisesta ja sosiaalisesta kehityksestä. Rajanveto väestöpolitiikkaan on vaikeaa esimerkiksi perhepolitiikan, työvoimapolitiikan, asuntopolitiikan, sosiaalipolitiikan ja aluepolitiikan välillä. Näissä kaikissa keskeisenä tekijänä ovat väestön määrä, sen ikä-, sukupuoli- ja siviilisäätyrakenne sekä se, miten väestö on alueellisesti sijoittunut. Suomessa halu edistää syntyvyyttä on kirvoittanut eniten keskustelua väestöpolitiikasta. 1930-luvulla alkanutta huolta väestön sukupuuttoon kuolemista seurasi vuonna 1941 perustettu Väestöliitto. Sen alkuaikojen keskeiseksi tehtäväksi tuli syntyvyyden sekä perheiden taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen edistäminen. (Tilastokeskus 2006.)

2.1.1 Suomen väestö- ja äitiyspolitiikan historiaa

Nopola (1991, 7) toteaa, että koska äitiyttä harjoitettiin aikanaan työkseen, sitä on syytä tarkastella myös historiallisesti. Äitiys on biologian lisäksi yhteiskunnallisten järjestelyjen tuote, sillä se, mitä pidetään milloinkin hyväksyttävänä, muuttuu ajan myötä myös äitiydessä (Kuronen 1991, 220). Äitiyteen suhtautumisessa näkyikin aina ajan yhteiskunta (Nopola 1991, 7). Historiassa tämä on nähtävissä muun muassa siinä, miten naiseus ja äitiys olivat aikanaan lähestulkoon sama asia. Naiset nähtiin äidillisinä: joko äiteinä tai tulevina äiteinä. (Vuori 2003, 42.) Nojaan tarkastelussa paljon Helstin (2000) tutkimukseen äitiydestä kotisyntyneiden aikaan, jossa hän on tarkastellut etnologisesti äitiyden konflikteja ja äitiysvalistusta.

Äitiysvalistuksen voidaan nähdä olleen osa väestöpoliittista projektia jo 1700-luvulta lähtien – esimerkkinä imetyspropaganda ja kätilökoulutuksen perustaminen vuonna 1816 (Helsti 2000, 16). Kätilöapu alkeellisessa muodossaan tuli Suomeen jo 1600-luvulta alkaen. Suomalaisen äitiyspolitiikan yksi erityispiirre onkin naisvaltaisen ammatin vahva asema. (Nätkin 1997, 43–45.) 1700-luvun lopulla hedelmällisyysluku pieneni vajaasta kuudesta lapsesta vähän alle viiteen lapseen naista kohden. Tämä oli seurausta avioitumisiän kohoamisesta ja naimattomien määrän kasvusta. 1800-luvun lopulta alkaen naisten tehtäväksi määriteltiin äitiys. Raskauteen ja synnytykseen

liittyvät ajatukset ja toimintatavat erosivat naisten keskuudessa toisistaan ollen jopa ristiriitaisia. Lainsäädäntö ja lääketiede eivät liittyneet lastenhankintaan, vaan kansanusko ja -lääkinnän traditio ohjasivat raskautta ja synnytystä. Synnytykset tapahtuivat kotona piilossa. Helsti nimittää reproduktiotabun kuvaamaan 1800-luvun synnytyskulttuuria. Sillä tarkoitetaan käsitystä raskaana olevan, synnyttävän ja lapsivuoteessa olevan naisen saastaisuudesta ja siihen liittyviä käytäntöjä. Käytännössä se näkyi naisen fyysisenä ja sosiaalisena eristämisenä, jotta hän ei saastuttaisi ympäristöään. Toisaalta joskus eristämisen syyksi on nähty myös naisen suojeleminen. Reproduktiotabu perustui kansanuskoon ja kristilliseen perinteeseen. 1800-luvun lopulla tabu alkoi vähitellen murtua, joskin muutos tapahtui hitaasti ja alueellisesti sekä sosiaalisesti eri tahtiin. Muutos oli äideille merkittävä – syntyvyyden säännöstely tuli vallitsevaksi käytännöksi ja lastenhoitotavat muuttuivat. (Helsti 2000, 14, 61–83.)

Suomalaisen kulttuurin perinteisiin kuuluvat myös lapsenmurhat ja lapsen kuoleman toiveet. Äidit toivoivat usein vastasyntyneen lapsensa kuolemaa, edesauttoivat sitä ja peräti surmasivat lapsensa synnytyksen jälkeen. Syinä tähän olivat useimmiten köyhyys ja vastuuttomat miehet. Lapsiluvut olivat perheissä korkeita, sillä ehkäisystä ei ollut tietoa. Naisten tehtävänä oli ratkaista lisääntymiseen liittyvät ongelmat. 1800-luvulla äidit joutuivat telkien taakse, jos lapsenmurha tuli ilmi. Lapsenmurhat olivatkin pitkään vakava yhteiskunnallinen ja moraalinen ongelma Suomessa. 1950-luvulta lähtien ongelma pieneni ja esiin tuli enää yksittäistapauksia. (Helsti 2000, 196–201.)

Vuosisadan alussa vanhat uskonnolliset tavat jäivät taakse ja ammatilliseen apuun vakiintui kristillis-siveellinen, lääketieteellinen ja väestöpoliittinen henki. Synnytyksen häpeällisyys pyrittiin hävittämään. Äitiyssuojelullinen interventio perustui kuitenkin ajatukseen, että synnyttävän äidin ruumis on osittain valtion omaisuutta. (Nätkin 1997, 45–46.) 1900-luvulla hedelmällisyys alkoi kuitenkin pienentyä rajusti. Äitiyttä kohtaan ilmeni kaksi vastakkaista suhtautumistapaa. Lääkärit, kätilöt ja kansanvalistajat yrittivät saada äitejä synnyttämään, jotta syntyvyys ei laskisi. Samaan aikaan pariskunnat yrittivät säännöstellä lapsilukuaan. Aiemmin syyksi esitettiin yhteiskunnan modernisoitumista, teollistumista ja kaupungistumista, sittemmin on kuitenkin korostettu aatteellisia tekijöitä: uusi ajattelutapa ja perhesuunnitteluidea levisivät. Taustatekijöinä pidetään individualisoitumista ja rationaalisuutta. (Helsti 2000, 220–221, 399–400).

Syntyvyyden säännöstelyn seurauksena 1930–1940-luvuilla huolestuttiin väestöpoliittiselta kannalta laittomista aborteista. Huolenaiheena oli abortin tehneitä naisia seurannut lopullinen hedelmättömyys, mistä syystä väestönkasvu jäisi vähäiseksi. Aiemmin aviottomat lapset oli nähty häpeällisinä, mutta laittomien aborttien myötä myös aviottomat lapset olivat tervetulleita, jotta

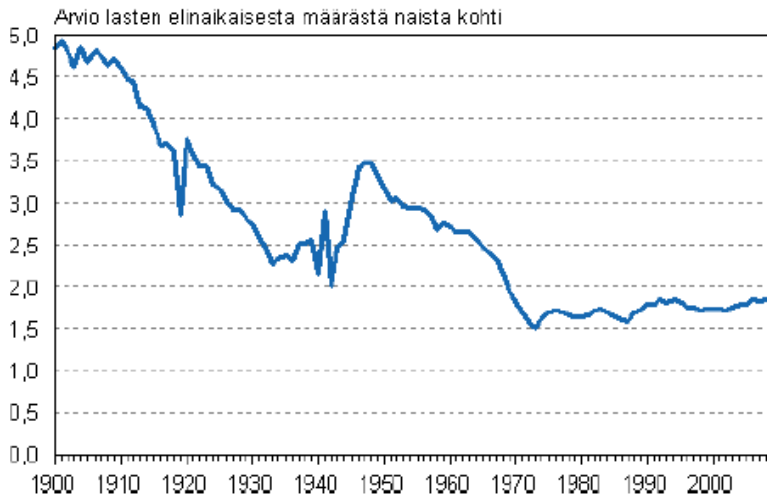
väestönkasvu ei pysähtyisi. Väestöpoliittisesti naisten nähtiin olevan vastuussa väestönkasvusta ja heitä pidettiin itsekkäinä, jos he edistivät lapsirajoitusta. Naisten pääasiallinen tehtävä oli synnyttääminen, muut elämänalueet olivat vähempiarvoisia. Väestöliiton ensimmäisiä toimenpiteitä vuonna 1941 oli äitienpäivän vakiinnuttaminen yleiseksi tavaksi. Ensimmäinen väestöpoliittinen tukimuoto eli äitiysavustusjärjestelmä tuli vuonna 1937, äitiys- ja lastenneuvolat vuonna 1944, perheellisten verohelpotukset vuonna 1943 ja lapsilisäjärjestelmä vuonna 1948. (Nätkin 1997, 72–77.)

1950-luvulle saakka raskaus oli tabu – siihen liittyi salaamista ja häpeää (Helsti 2000, 254), kunnes suhtautuminen muuttui myönteisemmäksi. Yhtenäinen äitikuva alkoi kuitenkin hajota 1960-luvulla, kun äitien opiskelu ja työnteko yleistyivät. Alettiin kiistellä jälleen raskaudenkeskeytyksistä. Kiistojen taustalla oli ristiriitainen yhteiskunnallinen tilanne: väestöpolitiikka vaati perheisiin 4–6 lasta, mutta naisten työssäkäynti ei aina mahdollistanut tätä. Naiset keskeyttivät raskauksiaan yksityisillä lääkäreillä, mikäli heillä oli siihen varaa. Moderni syntyvyydensäännöstely ja kaksilapsijärjestelmä vakiintuivat sotien välisenä aikana erityisesti koulutetuissa perheissä ja kaupungeissa. Kuuden lapsen vaatimus jäi niin vahvasti taakse modernisaation myötä, että monilapsiperheet joutuivat kokemaan jopa häpeää. Pikkuhiljaa vallitsevaksi näkemykseksi nousi ajatus, jonka mukaan äitiys oli vain yksi vaihe naisen elämässä. Naisilla sallittiin tämän jälkeen olevan myös jokin äitiydestä irrallinen elämänalue. (Nätkin 1997, 132–153.) 1960-luvulle saakka lapset, niiden hoito ja kasvatusta olivat äitien asia ja vasta sen jälkeen alettiin mukaan ottaa myös isää. 1980–1990-luvuilla isyydestä tulikin keskeinen perheteema. (Vuori 2003, 51.)

2.1.2 Väestöpolitiikan nykytilanne

Suomea pidetään Euroopan unionissa syntyvyyden mallimaana. Ihmetystä aiheuttaa se, miten suomalaiset naiset yhdistävät suhteellisen korkeat lapsiluvut ja kokopäivätyön ja miten monilapsisia perheitä ei esiinny vain sosiaaliluokkien ääripäissä, vaan ne ovat jakaantuneet melko tasaisesti koulutustasosta riippumatta. Ranska ja Pohjoismaat ovat osoitus siitä, että naisten korkea koulutustaso tai työssäkäynti ei ole este lasten hankkimiselle. Näiden maiden harjoittama perhepolitiikka on osaltaan taannut riittävän hyvät olosuhteet, jotta perheet ovat voineet hankkia toivomansa määrän lapsia. Kansainvälistä ihailua herättävät myös Suomen perhevapaat, kunnallinen päivähoido sekä ilmainen ja korkealuokkainen koulutusjärjestelmä. (Miettinen & Rotkirch 2008, 7.) Suomen äitiyshuoltoa pidetään kansainvälisissä vertailussa hyvätasoisena (Helsti 2000, 17). Tällä hetkellä väestöpoliittisesti huomiota herättävät lapsiluvun pienentyminen ja ensisynnyttäjien korkea ikä. Tänä päivänä suomalaisilla naisilla on vähemmän lapsia kuin aiemmin

ja ensisynnyttäjät ovat vanhempia kuin ennen, lähes 30-vuotiaita (Vuori 2003, 40).

Kuvio 1. Kokonaishedelmällisyys vuosina 1900–2009 (Tilastokeskus 2010b, 1)

Kuviosta 1 nähdään, että lapsiluku on pienentynyt huomattavasti sadan vuoden aikana. 1900-luvulla nainen sai arviolta viisi lasta, kun vuonna 2009 luku oli noin 1,8. Jotta väestö uusiutuisi pitkällä aikavälillä, kokonaishedelmällisyysluvun tulisi olla noin 2,1. Vuonna 2009 Suomessa syntyi 60 430 lasta, mikä oli 900 lasta enemmän kuin edellisellä vuonna. Edellisen kerran yli 60 000 lasta syntyi vuonna 1996. (Tilastokeskus 2010b, 1.)

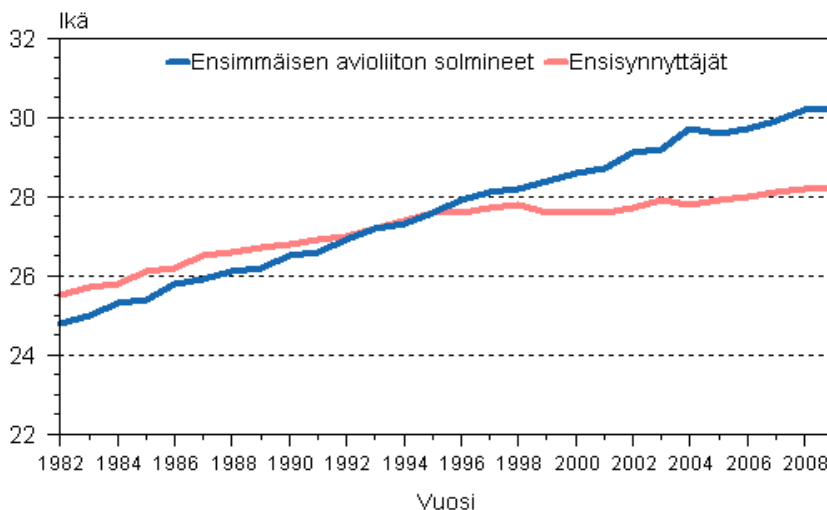
Tilastokeskuksen ennusteen mukaan väestön luonnollinen kasvu kääntyy Suomessa negatiiviseksi vuoden 2030 vaiheilla. Tasaisen väestönkehityksen näkökulmasta onkin ongelmallista, mikäli ihanteellisena pidetty lapsiluku alenee selvästi. Syntyvyyden aleneminen vaikuttaa johtuvan erilaisista esteistä lastenhankinnan tiellä. Näitä esteitä ovat esimerkiksi taloudellinen tilanne, työn epävarmuus, keskeneräiset opinnot tai parisuhteiden ongelmat. Perhepoliittisilla tai muilla sosiaalipoliittisilla toimenpiteillä ei merkittävästi pystytä vaikuttamaan perheiden lastenhankintaan. Syntyvyyttä on mahdollista kohottaa vain, mikäli lastenhankinnan esteitä voidaan lieventää. Tulevaisuudessa hedelmällisyyden kannalta on olennaista, millainen lapsiluku on nuorten aikuisten toiveissa. Uudehko merkittävä tekijä on myös maahanmuutto: se on jo nyt Suomessa luonnollista väestönkasvua tärkeämpi tekijä väestön lisääntymisessä. (Miettinen & Rotkirch 2008, 10, 27.)

Muun muassa Nätkin puhuu siitä, miten moni tekijä vaikuttaa naisen lapsilukuun. Tekijöinä voivat olla valtiollinen politiikka ja ammatillinen ohjaus, elinolosuhteet, pääoma, palkkatyö ja ehkäisyteknologian kehitys. Uskonnollisuuden on todettu olevan lapsilukua nostava tekijä. Nätkin pitää merkittävimpänä tekijänä kuitenkin niin sanottua ajan henkeä eli kulttuurisia tekijöitä, aatteita

ja ideoita. (Nätkin 1997, 173–174.) Tänä päivänä uraäitiys on yksi lapsilukua vähentänyt tekijä, sillä äidit eivät enää ole vuosikausia kotona hoitamassa lapsia. Nykypäivänä äidin lyhyt äitiysloma ja työelämään paluu ei enää ole poikkeavaa, vaikka sen oikeellisuudesta välillä käydäänkin keskustelua.

35-vuotiaiden lapsettomien naisten ja miesten osuus on kasvanut tasaisesti vuosi vuodelta. On kuitenkin huomioitava, että kaikki, jotka jossain vaiheessa elämässään haluaisivat tulla vanhemmiksi, eivät siinä onnistu. Samoin kaikki eivät saa niin montaa lasta, kuin ovat toivoneet. Tästä syystä lapsettomuus tai lasten lukumäärä ei aina ole vanhempien tietoinen valinta. Nykyajalle tyypillistä on myös avioliiton aseman muuttuminen suhteessa lastenhankintaan. Avioliittoa ei enää pidetä edellytyksenä perheen perustamiselle, vaan osa lapsista hankitaan jo ennen avioitumista. Samoin yhä suurempi osa pareista elää varsin pitkään kahdestaan ennen kuin päättää hankkia lapsia. (Miettinen & Rotkirch 2008, 7–34.)

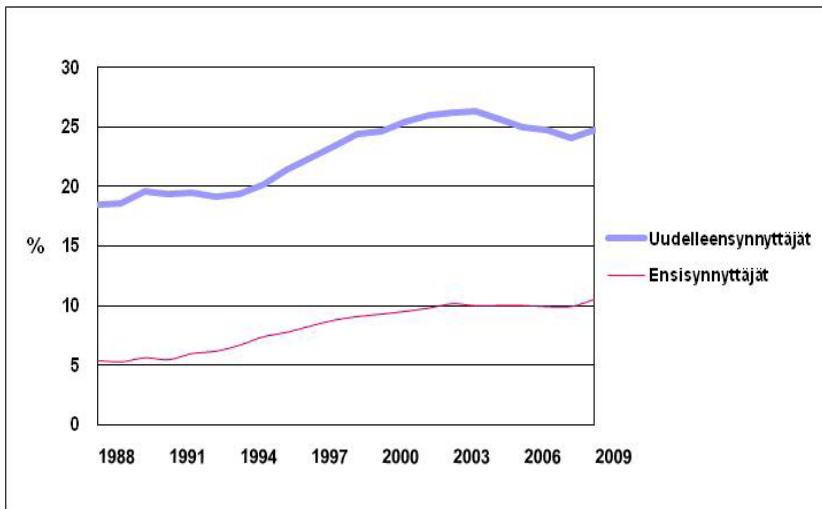
Toinen merkittävä tilastollinen muutos on ensisynnyttäjien noussut keski-ikä. Kuviosta 2 on nähtävissä, että ensisynnyttäjien keski-ikä vuonna 1982 oli 25,5 vuotta. Keski-ikä pysyi noin 27,6 vuodessa vuodesta 1995 vuoteen 2002, mutta on kohonnut hiukan sen jälkeen ollen 28,1 vuotta vuonna 2009 (THL 2010, 3). 2000-luvulla ensisynnyttäjien keski-ikä on noussut 0,6 vuodella (Tilastokeskus 2010b, 1).

Kuvio 2. Ensiavioitujien ja ensisynnyttäjien keski-ikä vuosina 1982–2009 (Tilastokeskus 2010a)

Kaikkien synnyttäjien keski-ikä on pitkään ollut noin 30 vuotta (30,1 vuotta vuonna 2009) (THL 2010, 3). Uudelleensynnyttäjien keskuudessa yli 35-vuotiaita on luonnollisesti enemmän, kuten kuviosta 3 nähdään. Kuvion 3 mukaan yli 35-vuotiaiden synnyttäjien prosenttiosuus on ollut nousujohteinen vuosien 1988–2009 aikana. Yli 35-vuotiaita ensisynnyttäjiä on vuonna 2009 ollut

reilu 10 prosenttia ja uudelleensynnyttäjiä noin 25 prosenttia synnyttäjäistä. Yli 35-vuotiaiden synnyttäjiä osuus oli vuonna 2009 18,7 prosenttia. Korkeimmillaan se on ollut vuosina 2003–2004 ollen 19,4 prosenttia. (THL 2010, 3.)

Kuvio 3. Yli 35-vuotiaita ensi- ja uudelleensynnyttäjäistä vuosina 1987–2009 (%-osuus) (THL 2010, 3)

Perhebarometrin kyselyn mukaan se, minkä ikäisenä on itse tullut vanhemmaksi, vaikuttaa mielipiteisiin ihanteellisesta lastenhankintaiästä. Mitä nuorempana vastaaja oli itse saanut ensimmäisen lapsensa, sitä alhaisempi oli myös ihanteellisena pidetty ikä. Yli 30-vuotiaana ensimmäisen lapsensa saaneista naisista neljä viidestä piti ihanteellisena ikänä hankkia lapsia ennen 30 ikävuotta. Kuitenkaan liian varhaistakaan lastenhankintaa ei pidetty ihanteellisena. Suuri osa alle 25-vuotiaana vanhemmiksi tulleista piti ihanteellisempaan saada ensimmäinen lapsi vasta vähän vanhempana. (Miettinen & Rotkirch 2008, 36.) Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin mukaan optimaalinen synnytysikä olisi noin 25 vuotta. Riskit esimerkiksi kromosomipoikkeavuuteen kasvavat naisen iän myötä, erityisesti 35 ikävuoden jälkeen. Yli 40-vuotiaan riskit kasvavat entisestään: 35-vuotiaalla mahdollisuudet kromosomipoikkeavuuteen ovat 1/300, 40-vuotiaalla luku on jo 1/80. (Verkko-Husari 2005.)

Vuoden 2005 perhebarometri on selvittänyt kaksikymppisenä ja kolmekymppisenä lapsen saaneiden naisten näkemyksiä perheellistymisestä ja vanhemmuudesta. Tulosten mukaan lähes kaikki vastaajat tunsivat olleensa sopivan ikäisiä vanhemmaksi tullessaan. Liian nuoreksi itsensä tunteneita oli kaksikymppisenä perheellistyneissä miehissä. Itsensä liian nuoreksi tunteneet naiset ja miehet perustelivat vastaustaan opintojen ja työuran keskeneräisyydellä. Liian vanhaksi itsensä tunteneita oli eniten kolmekymppisenä perheellistyneissä naisissa ja miehissä. Useimmin mainittuja syitä olivat lapsen saamisen vaikeudet ja jaksamiseen liittyvät ongelmat. Lisäksi pelko, että on liian

vanha kun lapset lähtevät kotoa tai nähdäkseen lastensa tai varsinkaan lastenlastensa kasvua. Myös sisarusten hankkimisella oli kiire. Lähes 90 prosenttia vastaajista koki, että heitä on pidetty sopivan ikäisinä vanhemmiksi. Nuorena perheellistyneet kokivat useammin, että tutut olivat pitäneet heitä liian nuorina hankkimaan lasta. Erityisesti kolmekymppisinä äidiksi tulleet naiset olivat puolestaan kokeneet useammin, että monet tutut olivat pitäneet heitä liian vanhoina hankkimaan lasta. (Paajanen 2005, 47–50.)

Perhebarometri on selvittänyt syitä myös lastenhankinnan lykkäämiselle. Yksittäisistä syistä tärkeimmäksi epäroinnin taustalla nousi lapsettomilla 25–44-vuotiailla sopivan kumppanin puute. Lähes viidesosa nuoremmista vastaajista sanoi opintojen keskeneräisyyden syyksi lykätä vanhemmuutta. Myös puolison keskeneräiset opinnot hidastivat nuoremmassa ikäryhmässä lastenhankintaa. Nuorempien vastaajien mielipiteissä korostuivat niin ikään työhön liittyvät tekijät. Varsinkin nuorempien naisten mielestä työhön liittyvä epävarmuus, halu edetä ensin ammatissa ja uralla sekä taloudellisen tilanteen epävarmuus nousivat esiin syinä siirtää lastenhankintaa myöhemmäksi. Sekä nuoremmilla että vanhemmilla vastaajilla elämäntyyliin liittyvät tekijät olivat yksi syy epäroidä lastenhankintaa. Tällaisia olivat halu tehdä muita asioita ensin, epäily nykyisen elämäntyylin yhteensopivuudesta lapsen kanssa sekä tunne omasta kypsymättömyydestä. Vanhemmilla syinä olivat sen sijaan haluttu tai totuttu elämäntapa – lapsettomuuteen oli totuttu, eikä haluttu enää sitoutua pieniin lapsiin. Moni koki lisäksi olevansa jo liian vanha saamaan lapsia. (Miettinen & Rotkirch 2008, 90–92.)

2.2 Äitiys elämänvaiheena

Elämänkaaritutkimuksessa perehdytään ihmisen kehitykseen kokonaisuudessaan (Dunderfelt 1990, 15). Elämänkaari rakentuu perättäisistä, kronologisen iän mukaan vaihtuvista elämänvaiheista, joissa on kuitenkin yksilöllistä vaihtelua. Iän määrittämiin elämänvaiheisiin liittyy sosiaalisia odotuksia ja sääntelyä, kuten myös tietynlaisia aikatauluja, takarajoja ja käyttäytymisnormeja (Kangas & Nikander 1999, 7). Länsimaissa elämänkulku on jaettu iän perusteella neljään elämänvaiheeseen: lapsuuteen, nuoruuteen, aikuisuuteen ja vanhuuteen. Jokaista elämänvaihetta kohtaan on odotuksia, normeja, jotka ”kuuluvat” siihen vaiheeseen. Nämä mielikuvat ja odotukset ovat kuitenkin murtumassa, pitkälti yhteiskunnallisista syistä. Elinikä on pidentynyt, lääketiede kehittynyt, työelämä ja perherakenteet muuttuneet, mikä vaikeuttaa rajojen vetämistä eri elämänvaiheiden välille. Aiemmin puhuttiin elämänkaaresta, mutta muutosten myötä on siirrytty puhumaan elämänkulusta, mikä kuvaa osuvammin uutta näkemystä. (Nikander 1999, 28–29.)

Ennen aikuisuutta merkitsivät tietyt asiat, kuten vanhemmaksi tuleminen, avioliiton solmiminen ja työelämään siirtyminen. Nykyään aikuisuuden määritelmät eivät ole yhtä yksioikoisia. Ihmisen kehityksen nähdään jatkuvan läpi koko elämän, myös aikuisiällä. Käsite elinikäinen oppiminen onkin yleisesti tunnustettu. Ihmisillä on nykypäivänä mahdollisuus aikatauluttaa elämänsä omien intressiensä mukaisesti. Kronologisen iän perusteella ei enää voida määrittää ihmisen elämäntilannetta, työasemaa, perhetilannetta tai intressejä. Aikuisuus on pidentynyt – se on laajentunut nuoruuteen ja vanhuuteen. Vanhemmuus, opiskelu, työelämä ja eläkkeelle siirtyminen voivat sijoittua ihmisten elämänkulkuihin hyvin eri kohtiin. (Nikander 1999, 29–32.)

Aapola ja Ketokivi (2005, 7) puhuvat poluista ja poikkeamista elämänkulun varrella – vakiintuneilta poluilta voi pudota tai poiketa eri suuntaan kuin ikätoverit. Siirtymien järjestys ja ajallinen kesto ovat tärkeitä elämäнкаarta tarkastellessa. Se, ovatko siirtymät tapahtuneet ”ajallaan” ja ”oikeassa” järjestyksessä, vaikuttaa ympäristön suhtautumiseen. Esimerkiksi Nurmi antaa 16-vuotiaan ja 42-vuotiaan ensisynnyttäjän, jotka poikkeavat normatiivisesta aikataulusta. (Nurmi 1998, 260–261.) Ikään liittyvistä odotuksista puhuttaessa on hyvä huomioida myös sukupuoleen liittyvät odotukset. Suomessa, toisin kuin monessa muussa kulttuurissa, kehitystehtävät ovat enimmäkseen sukupuolesta riippumattomia. Kuitenkin Suomessakin voidaan löytää pieniä eroja odotuksissa miesten ja naisten suhteen, kuten perheenperustamiseen ja työelämään liittyen. Perinteisesti naisiin liitetään enemmän ja varhaisempia odotuksia lastenhankintaan liittyen kuin miehiin, joiden odotetaan keskittyvän ennemmin uraansa. Tässä luvussa käsittelem elämänkulun yhtä osa-aluetta: äitiyttä. Sitä tarkastellaan nuoruuteen ja aikuisuuteen kuuluvien kehitystehtävien ja kriisien, elämänkulun muutostapahtumien, äitiyteen kasvamisen ja äidin identiteetin näkökulmista.

2.2.1 Nuoruuden ja aikuisuuden kehitystehtävät ja kriisit

Dunderfelt painottaa yksilöllisen elämänkulun olemassaoloa – kahta samanlaista elämänkulkua ei ole olemassa. Kehitystapahtumien ymmärtäminen on kuitenkin helpompaa, kun ne suhteutetaan kehityksen yleisiin lainalaisuuksiin. Havighurstin kehitystehtäväteorian mukaan ihminen kohtaa elämänsä aikana haasteita, joista selviytyminen mahdollistaa kehityksen ja siirtymisen seuraavaan elämänvaiheeseen. (Dunderfelt 1990, 18, 94.)

Nuoruus on silta lapsuudesta aikuisuuteen. Muutos on nuoren elämässä jatkuvasti läsnä ja Vuorinen kuvaakin nuoruutta elämän toiseksi mahdollisuudeksi. Kehitys on yksilöllistä, mutta nuoruus muodostaa silti yhtenäisen jakson yksilön elämässä. (Vuorinen 1997, 199–201.) Nurmi toteaa, että nuoruuden alku on selvemmin määriteltävissä kuin sen päättymisen, jossa on enemmän yksilöllistä

vaihtelua. Vaikka kehityksen yhteydessä puhutaan yleensä yksilössä tapahtuvista muutoksista, on ympäristölläkin siihen vaikutusta. Ympäristö mahdollistaa, rohkaisee, estää tai kieltää toimintoja, mikä ohjaa nuoren kehitystä. Onnistuminen ikäsidonnoissa haasteissa vahvistaa myönteistä minäkuvaa ja identiteettiä, epäonnistuminen sitä vastoin heikentää itsetuntoa ja voi johtaa kielteiseen minäkuvaan. Täten nuoruudessa tehdyt valinnat ohjaavat yksilön elämää ja kehitystä tulevaisuudessa. (Nurmi 1998, 257–266.)

Nuoruus voidaan nähdä kestävän 12–14 ikävuodesta 25-vuotiaaksi. Dunderfelt tukeutuu Hägglundin, Pylkkäsen & Taipaleen (1978) jakamaan nuoruuden kolmeen jaksoon: nuoruusiän varhaisvaiheeseen 13–16-vuotiaana, keskivaiheeseen 16–19-vuotiaana ja loppuvaiheeseen 19–20-vuotiaasta 25-vuotiaaksi. Varhaisvaiheeseen kuuluvat ihmissuhteiden kriisi, uusia ystävyysuhteita ja varsinainen biologinen murrosikä. Keskivaiheelle tyypillisiä ovat identiteettikriisi, ihastumiset, omien rajojen kokeilu ja minäkokemuksen selkiyttäminen. Loppuvaiheessa koetaan ideologinen kriisi, pohditaan omaa asemaa maailmassa, aloitetaan itsenäinen elämä. Nuoruutta elämänvaiheena kuvastaa usein etsimis- ja vaeltamisvaihe, jonka tärkeyttä Dunderfelt painottaakin. 20-vuotiaasta eteenpäin painopiste siirtyy minuuden kehityksen puolelle. (Dunderfelt 1990, 92–103.) Kehitystehtävissä on eroja eri teorioiden välillä, mutta kokoavana nuoruuden kehitystehtävänä voidaan pitää identiteetin muodostamista, vastauksen löytämistä kysymykseen ”kuka minä olen?” Nuoruuden loppuvaiheessa tulisi saavuttaa minäkokemus, jota kutsutaan sosiaalisiksi minuudeksi. Tämän seurauksena aikuisuus voi alkaa. (Vuorinen 1997, 208–225.)

Aikuisuus elämänvaiheena ei etene yhtä selkeinä vaiheina kuin lapsuus ja nuoruus. Kehityksen yksilöllisyys korostuu – tapahtumat voivat tapahtua hyvinkin eri aikaan eri yksilöille. Aikuisuudelle tyypillistä on itsevastuullisuuden vaade, joka todentuu viimeistään ensimmäisen lapsen synnyttyä. Vuorinen kuvailee varhaisaikuisuutta kolmen kehitystehtävän kautta: parisuhteen muodostaminen, työelämään siirtyminen ja vanhemmuus. (Vuorinen 1997, 199–250.) Dunderfeltin näkemys on samankaltainen. Hänen mukaansa ikävuodet 20–40 ovat jäsentymisen vaiheita, jolloin aikuisuus alkaa. Tämä vaihe on aktiivista sosiaalista ja yhteiskunnallista aikaa. 30 ikävuoden tuntumassa elämänrytmi tasoittuu, mutta Dunderfelt huomauttaa, että toisaalta, jos elämä on ollut jo pidempään tasaista työ- ja perhe-elämän pyörittämistä, voi tulla muutoksen kaipuu. Usein seurauksena on pysähtyminen ja elämän arviointi, mahdollisesti elämänsuunnan muutos. (Dunderfelt 1990, 105–112.)

30–40-vuotiaan elämää voidaan kuvailla sanalla juurtuminen. Kehitystehtävänä on muun muassa tahto juurtua ja löytää elämälleen kehykset. Tässä iässä ihminen helposti myös tyytyy siihen

elämäntilanteeseen, mikä hänellä on. Kenties perhe-elämä ja työelämä ovat muodostuneet ”lopullisiksi”, joihin on tyytyminen. Vaihe voi olla myös todella rikasta aikaa – pelko ja jännitys ovat jääneet taa, ihminen on tyytyväisempi itseensä kuin koskaan aikaisemmin. Toisaalta tässä elämänvaiheessa on potentiaalia myös elämän kiireisimmäksi ja stressaavimmaksi elämänvaiheeksi. Kohti 40-ikävuotta mentäessä on tyypillistä pohtia mennyttä elämäänsä ja sitä, oliko se sellaista kuin halusin. Monesti tässä vaiheessa kaivataan elämään muutoksen tuulia. Tämä on oman tahdon aikaa, mutta vaara lamaantumisellekin on. (Dunderfelt 1990, 127–163.)

Nuoria ensisynnyttäjiä on niin Suomessa kuin ulkomaillakin tutkittu huomattavasti enemmän kuin varttuneita ensisynnyttäjiä. Nuoria äitejä ovat pro gradu -tutkielmissaan käsitelleet muun muassa Haapamäki (2007) tehden narratiivista tutkimusta Tyttöjen Talon nuorten äitien elämänkuluista, Halonen (1993) tutkiessaan äitiyttä nuoruusiän identiteetin kehityksessä ja Mäkelä (1994) perehtyessään teiniäitien sosiaalisiin verkostoihin. Särkiö (2002) on pro gradussaan selvittänyt alle 18-vuotiaana synnyttäneiden äitien voimavaroja ja kuvannut heidän nuoruuttaan, äitiyttään ja tulevaisuuden suunnitelmiaan. Rajamäki (2006) on haastatellut 16–19-vuotiaita äitejä kuvatakseen äitien kokemuksia raskaudesta ja äitiydestä. Kelhä on tutkinut nuoria äitejä enemmänkin. Vuonna 2003 hän on tehnyt pro gradun ”Nuoren äidin erityisyys”. Hirvosen (2000) väitöskirja on etnografia alle 18-vuotiaiden äitien raskaudesta, tulevasta vanhemmuudesta ja elämäntilanteesta sekä äitiysneuvolakäynneistä.

Ulkomailla on tutkittu muun muassa tukevien ihmissuhteiden vaikutusta nuorten äitien henkiseen hyvinvointiin (Thompson 1986) ja syitä siihen, miksi ja millaisissa olosuhteissa nuorista tulee äitejä (Phoenix 1991). Pitkittäistutkimusta nuorena äideiksi tulleiden ja heidän lastensa elämästä myöhemmin ovat tehneet Brooks-Gunn, Furstenberg & Morgan (1987). Varhaisen äitiyden yhteyttä koulutukseen on tutkittu ulkomailla runsaasti, esimerkiksi äitiyden myötä muuttuneita kokemuksia koulusta (Zachry 2005), äitiyden vaikutuksia nuorten koulutustavoitteisiin (SmithBattle 2007) ja koulun ympäristön vaikutuksia nuorten äitien koulutuksellisiin tavoitteisiin (Kalil 2002). Suomessa koulutusta ja äitiyttä ovat tutkineet muun muassa Sairanen (2010) selvittäessään pro gradussaan nuorten äitien ajatuksia ja kokemuksia koulutuksesta, opiskelusta ja opinto-ohjauksesta toisen asteen oppilaitoksissa ja Pyykkönen (1993) perehtyessään pro gradussaan varhaisen äitiyden ja koulutuksen yhteenkietoutumiseen.

Hoikkala on haastatteluaineistonsa pohjalta muodostanut kuusi aikuisuuden tulkintaa, jotka tulivat esiin nuorten ja aikuisten haastateltavien puheesta. Tulkinnat ovat (1) aikuistuminen instituutiona, (2) positiivisena kategoriaominaisuutena: järkevyytenä, (3) negatiivisena kategoriaominaisuutena:

ja vapautta. Ketokiven tutkimuksen 23–29-vuotiaat haastatellut naimattomat miehet ja naiset kokivat vakiintumisen ja taloudellisen turvallisuuden tärkeiksi ennen lastenhankintaa. He halusivat lapsia jossain vaiheessa, mutta siihen liittyvät riskit ja uhat olisi ensin käsiteltävä. Toisaalta he kokivat, että mikäli odottavat liian pitkään ”sopivaa aikaa”, on uhkana lapsettomuus. Ratkaisuksi muotoiltiin vauvakuumetta, jonka seurauksena uskallettaisiin ottaa seuraava askel elämässä ja perustaa perhe. (Ketokivi 2002, 115–116; Ketokivi 2005, 108–132.)

Kelhän väitöskirjan (2009, 46) nuoret äidit puolestaan perustelivat äitiyttään myöhemmän iän riskialttiudella. He kokivat valintansa riskien välttämiseksi, joita myöhemmin olisivat terveydelliset haitat, lapsettomuus, uran edelle meneminen ja vaikeudet sopeutua äitiyteen pitkän uraputken jälkeen. He kokivat ratkaisunsa myönteiseksi. Varttuneet äidit olivat tietoisia riskeistä ja olivat harkinneet raskautta sekä valmistautuneet raskauteen ja synnytykseen huolella. Yli 40-vuotiaana äideiksi tulleista osa koki joutuvansa perustelemaan äitiyden myöhäistä ajankohtaa. Myös Niemelän (2005, 178–181) pro gradussa alle 20-vuotiaana äidiksi tulleet pitivät varhaista äitiyttä hyvän äitiyden resurssina ja myöhäistä äitiyttä riskinä. He eivät kokeneet, että valmius äitiyteen olisi riippuvainen kronologisesta iästä, vaan se riippuu äidin henkilökohtaisesta kasvuprosessista. Äitiyden lykkääminen koulutuksen ja talouden varmistamiseksi näyttäytyi nuorille äideille itsekkyytenä, ei lapsen etuna. Lastenhankinta nuorena on sitä vastoin riskien välttämistä. Nuoruus koettiin äitiydessä voimavarana.

2.2.2 Elämäkulun muutostapahtumat

Yksilön elämässä voidaan nähdä olevan päätapahtumia tai muutoksia, jotka ovat osaltaan muokanneet elämäkulun suuntaa. Tuominen määrittelee muutostapahtumat joko elämän käännekohdiksi tai prosesseiksi. Niihin vaikuttavat aina tapahtumien konteksti, yksilölle tärkeät ihmiset ja kilpailevat vaatimukset. (Tuominen 1994, 52.) Niiden myötä syntyy uusi toimintamalli, asenne, elämäntyyli tai muu uudistus. Se voi tapahtua lähes huomaamatta tai oman pysähtymisen ja pohdinnan tuloksena. Pysähtymisen yhteydessä puhutaan kriisistä – kriisi mahdollistaa jotakin uutta. Nämä ovat kehittymisen ja muutoksen paikkoja, jotka voi kokea kivuliaina ja vaikeina tai helpottavina, iloisina hetkinä. (Dunderfelt 1990, 55–56.) On olemassa erilaisia typologioita, joissa muuttujina ovat tapahtuman esiintymistodennäköisyys ja se, liittykö se määrättyyn elämänvaiheeseen eli korreloiko se yksilön iän kanssa (Tuominen 1994, 50). Seuraavassa esittelen Raun & Schultzin typologiaa havainnollistaakseni tapahtumien erilaisuutta. He ovat kehittäneet elämäkulkuun liittyvien tapahtumien typologian tilastollisen ja ajallisen normatiivisuuden mukaan.

Elämänkaareen liittyvä tapahtuma:

	Ajallisesti normatiivinen	Ajallisesti ei-normatiivinen
Tilastollisesti normatiivinen	Avioliitto, ensimmäisen lapsen syntymä, eläkkeelle siirtyminen	Ensimmäisen lapsen syntymä keski-iässä, leskeksi jääminen nuorena, ammattikoulutus keski-iässä
Tilastollisesti ei-normatiivinen	Yleneminen johtotehtäviin keski-iässä, perintö iäkkäänä, aivohalvaus	Lottovoitto, potkut, ammatin vaihto, sota, luonnonkatastrofit

Kuvio 4. Elämänkaareen liittyvien tapahtumien typologia esimerkein (Rau & Schultz 1985, 131)

Tilastollisesti normatiivisia tapahtumia ovat useimmille yksilöille sattuvat tapahtumat tietyssä kulttuuripiirissä, kuten avioliitto ja eläkkeelle siirtyminen. Tapahtuma on ajallisesti normatiivinen, kun se on ennustettavissa ja suhteellisen rajoitetun ajanjakson aikana tapahtuva biologisista syistä tai kulttuurisista normeista johtuen. Tilastollisesti ja ajallisesti normatiivisiin tapahtumiin voidaan siis ennalta varautua ja siten ne aiheuttavat melko vähän stressiä ja negatiivisuutta yksilön elämässä. Näitä tapahtumia varten on myös formaalisia tukijärjestelmiä, jotka helpottavat selviytymistä. Tällaisia voivat olla esimerkiksi leskien tukiryhmät ja eläkkeelle siirtyvien valmennus. (Rau & Schultz 1985, 131–132.)

Tilastollisesti normatiiviset ja ajallisesti ei-normatiiviset tapahtumat ovat harvemmin ennustettavissa ja siten aiheuttavat helpommin stressiä. Nämä tapahtumat tapahtuvat useille ihmisille, mutta eivät tähän aikaan. Sen vuoksi sopeutuminen muutokseen on usein vaikeaa. Tähän ryhmään luokitellaan muun muassa lapsen saaminen hyvin nuorena tai poikkeuksellisen iäkkäänä, joten tutkimukseeni osallistuneet äidit kuuluvat tähän kategoriaan. (Rau & Schultz 1985, 132.)

Tilastollisesti ei-normatiiviseen, mutta ajallisesti normatiiviseen ryhmään kuuluvat tapahtumat tapahtuvat melko harvoille. Näitä voivat olla suuri perintö iäkkäänä tai sydänkohtaus. Tämän vuoksi yksilöllä on harvoin ennakkoon tietoja ja taitoja selviytyä tapahtumasta. Tilastollisesti ja ajallisesti ei-normatiiviset tapahtumat voidaan jakaa vielä kahteen eri ryhmään: tapahtumiin, jotka koskevat suurta joukkoa (esimerkiksi sodat ja luonnonkatastrofit) ja yksilöä koskevat (esimerkiksi irtisanominen ja liikenneonnettomuus). Tapahtumat ovat harvinaisia ja yllättäviä, joten selviytyminenkin on haastavaa. (Rau & Schultz 1985, 133.)

Naisen elämän muutostapahtumat liittyvät usein äitiyteen. Sama tapahtuma samassa iässä voi

vaikuttaa eri yksilöihin hyvinkin eri tavalla – nuorena äidiksi tuleva voi kokea äitiyden stressittömänä tai äärimmäisen stressaavana riippuen omasta elämänsä historiastaan ja muutoksen toivottavuudesta. Elämänmuutoksissa onkin ennen kaikkea kyse sopeutumisesta uuteen tilanteeseen – valmiuksista ja halusta sopeutua muutokseen. Tuomisen mukaan käytössä olevat resurssit edistävät selviytymistä, joten yksilöt, joilla on käytössään enemmän resursseja, sopeutuvat muutokseen nopeammin kuin he, joilla niitä ei ole yhtä paljon (Tuominen 1994, 70–71).

2.2.3 Äidiksi kasvaminen ja uusi identiteetti

Lapsen syntymä muuttaa perheen elämäntilannetta monella tavalla. Yleensä muutos on positiivista, mutta se saattaa tuoda mukanaan myös haasteita. (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 80.) Suurin mullistus on ensimmäisen lapsen syntymä, vaikka uusi perheenjäsen muuttaakin aina elämää. Elämänmuutos on niin suuri, että siihen on harvoin osattu valmistautua täysin. Vauvanhoidon sitovuus voi tulla shokkina. (Juvakka 2000, 11–21.) Vanhemmaksi kasvaminen on perheen sisäinen prosessi, joka alkaa jo raskausaikana ja jatkuu läpi elämän. Kasvamiseen vaikuttavat vanhempien aikaisemmat kokemukset, oma lapsuus, vanhemmuutta koskevat mielikuvat ja yhteiskunnalliset odotukset. Naisen kasvu äidiksi on emotionaalisia, fyysisiä ja biologisia muutoksia, kun miehen kasvussa isäksi painottuu emotionaalinen ja sosiaalinen prosessi. (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 83.) Kasvu vanhemmiksi ei tapahdu itsestään, vaan edellyttää vanhemman ja lapsen vuorovaikutusta ja yhdessäoloa. Siihen tarvitaan siis aikaa. (Keltikangas-Järvinen 2000.)

Äitiyteen kasvaminen on monimutkainen prosessi, mikä vaatii psykologista työtä (Niemelä 1979, 176). Siihen kuuluu sekä menetystä että uuden saamista. Äitiys ei ole itsestäänselvyys, muttei myöskään annettu, sillä äitiys pitää muodostaa. Se on valintoja ja kokemuksia. Äitiyteen liittyy monia merkityksiä, joita ei voi ”tyhjentää”, kuten Gordon ilmaisee. (Gordon 1991, 137–138, 146.) Kyse on ennen kaikkea muutokseen sopeutumisesta ja vanhojen roolien ainakin hetkittäisestä luopumisesta. Epävarmuus osaamisesta ja omasta identiteetistä ovat tavallisia. Naiselle tulee uudenlaista vastuuta kannettavakseen. Naisen ja miehen suhde kokee muutoksia ja naisen on kyettävä luomaan suhde myös sikiöön. Tähän kaikkeen on varattu raskauden yhdeksän kuukautta. Aina se ei kuitenkaan riitä sopeutumaan ajatukseen äitiydestä. (Niemelä 1979, 161–162.)

Vanhemmaksi tulemistä kutsutaan elämän kolmanneksi mahdollisuudeksi lapsuuden ja nuoruuden muodostaessa kaksi ensimmäistä. Tällä tarkoitetaan mahdollisuutta työstää ja muokata omaa minuutta lapsen kehityksen myötä. Lapsen saaminen on tilaisuus tutustua omaan kehityshistoriaan

ja itseensä. Identiteettiin liittyy tunne ”minä olen juuri minä”. (Vuorinen 1997, 208, 250.) Identiteetti vastaa kysymykseen kuka minä olen ja viittaa merkityksiin, joita ihmiset asettavat itselleen ja toisilleen. Identiteetti muodostuu luonteenpiirteiden ja ryhmäjäsenyyden perusteella. Se rakentuu sosiaalisesti ja on määrittely yksilöstä. Ihminen selittää identiteettiään käyttämällä kulttuurisia resursseja. (Houtsonen 1996, 199–200.)

Julkunen (1995, 90) toteaa, että äidin identiteetistä on tullut kova valinta, millä hän viittaa valintaan kotiäitiyden ja uraäitiyden välillä. Äidiksi tuleminen vaikuttaa vahvasti naisen käsitykseen itsestään, sillä naisen tulee omaksua äidin rooli osaksi identiteettiään. Tähän kuuluu myös mahdollisten rooliristiriitojen ratkaiseminen, kun totut roolit eivät enää ole tasapainossa. Äitiydestä irtaantuminen puolestaan tarkoittaa roolista hiljalleen luopumista ja uusien korvaavien roolien tilalle löytämistä. Äidiksi tultaessa yleensä ansiotyöidentiteetti pienenee ja vastaavasti äitiydestä irtaantuessa se kasvaa tai alkaa, sillä muita vaihtoehtoja yhteiskunnassamme ei juuri ole. Äitiyteen liittyy näiden lisäksi muutoksia suhteissa läheisimpiin. Suhde mieheen, lapsiin ja omiin vanhempiin muuttuu. Onnistunut kriisityö johtaa uuteen kokonaisidentiteettiin ja epäonnistumista seuraa psyykkiset vaikeudet. (Niemelä 1979, 155–158.)

Raskauden mukanaan tuomaan kriisiprosessiin sisältyy eri vaiheita. Aluksi tyypillistä on selvittää uudesta tilanteesta käyttäen alkeellisia suojamekanismeja, raskaalla olevalla naisella esimerkiksi raskauden ”unohtaminen” alkuvaiheessa. Keinona voi olla myös itselle teeskentely peittämällä pelon tunteet ja pakottamalla itsensä tuntemaan iloa ja onnellisuutta. Uudelleen suuntautumisen vaiheessa alkaa varsinainen kriisityö, kun ihminen suostuu kohtaamaan tulevat muutokset. Kriisityöhön kuuluu niin luopumista kuin uuden hyväksymistäkin. (Niemelä 1979, 158–160.)

Yhteys syntyneeseen lapseen alkaa kehittyä, mikäli äidin ja lapsen välistä suhdetta ei häiritä. Äiti löytää äidin valmiudet itsestään, mikäli hän saa olla oma itsensä ja hänen tunteensa hyväksytään. (Niemelä 1991, 115.) Oleellisesti äitiyteen kasvamiseen vaikuttaa myös naisen tukiverkosto, erityisesti lapsen isä. Ruoppilan mukaan ensimmäisen lapsen synnyttyä vanhempien sopeutumista muutokseen sekä uusien roolien omaksumista on todettu edistävän vanhempien keskinäinen hyvä suhde ja sosiaalinen verkosto (Ruoppila 1998, 291). Äidin ja lapsen suhde on sosiaalista vuorovaikutusta, eikä lasta voi siten sulkea äitiyden tarkastelun ulkopuolelle. Äidin ja lapsen muut suhteet muovaavat myös heidän elämäänsä. (Vuori 1991, 61.) Äidin ja lapsen suhdetta koskevia teorioita ovat luoneet muun muassa John Bowlby, Donald Winnicott ja Mary Ainsworth (Vuori 2003, 47–48). Myös lapsen temperamentilla on vaikutusta äidin ja lapsen suhteen kehittymiseen. Juvakka (2000, 11) tuo esiin, miten äidillä on oikeus etsiä omia tapojaan olla äiti ja antaa itselleen

aikaa löytää äitiys itsestään, sillä siihen kasvaminen vie oman aikansa.

Äitiyteen kasvamista ovat tutkineet muun muassa Leppänen (2007) perehtyen vanhemmuuteen kasvamiseen ja Romppanen (2000) tutkien äitien tunteita ja kokemuksia raskausajalta sekä esikoisen syntymän jälkeen. Leppäsen tutkimuksen äideillä oli korkeita odotuksia äitiydestä, joiden toteutumattomuutta seurasi epäonnistumisen kokeminen ja itsetunnon aleneminen. Äitiys toi kuitenkin elämään myönteistä sisältöä ja perhekeskeisyyttä. (Leppänen 2007, 32.) Särkiön tutkimuksen nuoret äidit kokivat elämänmuutoksen erityisesti rahan- ja ajankäytön kannalta vaativaksi. Taloudellisesti heillä oli tiukkaa ja rahankäyttöä oli mietittävä harkiten. Elämä muuttui myös kotikeskeisemmäksi, vastuuseen oli opeteltava ja lapsen tarpeisiin vastattava jatkuvasti. Osalle tutkimuksen äideistä uuteen elämäntilanteeseen sopeutuminen oli ollut vaikeaa. (Särkiö 2002, 53–54.) Ulkomaista tutkimusta äitiyden kokemisesta sen alkumetreillä ovat tehneet esimerkiksi Barclay, Everitt, Rogan, Schmied & Wyllie (1997). Lontoon yliopistossa on meneillään tutkimusprojekti vuosina 2009–2011, jossa tutkitaan ensisynnyttäjien kokemuksia äitiydestä (Brunton & research team 2011).

Gordon on tutkimuksessaan selvittänyt millaisia asioita äidit joutuvat käsittelemään ja millaisissa viitekehyksissä he sen tekevät. Hän haastatteli viittäkymmentäkahta englantilaista ja suomalaista äitiä. Tuloksista selvisi, että äitiys nähtiin uutena ulottuvuutena elämässä. Kaikki eivät kokeneet identiteettinsä muuttuneen äitiyden myötä, he olivat vain saaneet elämäänsä jotakin lisää. Äidit kokivat, että äidiksi kasvamista ei voinut aina jakaa muille, ettei siitä saisi puhua. Vastuun he kokivat pääasiassa myönteisesti, vaikka se välillä uuvuttikin. Äidin ja lapsen välinen symbioosi herätti voimakkaita tunteita tutkittavissa – he eivät aina tienneet *”mihin lapset loppuivat ja mistä minä aloin”*. (Gordon 1991, 135–138.)

Elisabet Lagercranz on tutkinut äitien kriisityön tekemistä ja sitä kautta äidiksikasvamisprosessin onnistumista. Hän on tarkastellut seurantatutkimuksessaan (1975) raskauksia sen pohjalta, miten naiset ovat tehneet kriisityötä raskauden aikana. Tulosten mukaan äidit, jotka kokivat raskauden alkuaajan vaikeaksi, mutta käsiteltyään sitä, kokivat keskivaiheesta lähtien raskauden myönteiseksi, sopeutuivat parhaiten äitiyteen. Toinen ryhmä oli äidit, joiden kriisityö ei onnistunut vaikean elämäntilanteen ja psyykkisen tilan vuoksi. Raskaus koettiin kielteisenä, ahdistus ja masennus olivat suurta. Kolmas ryhmä torjui raskauden aluksi, mutta sikiön alkaessa liikkumaan kokivat samanlaisia tunteita kuin edellinen ryhmä. Neljännen ryhmän äidit torjuivat tunteensa koko raskauden ajan. He eivät kyenneet kohtaamaan vaikeita tunteitaan ja siten käsittelemään niitä. Viidennen ryhmän äidit eivät tehneet kriisityötä, koska he olivat ylionnellisia raskaudestaan. Heidän

identiteettinsä perustui äitiydelle. Suhde puolisoihin huononi raskauden myötä, koska he keskittyivät vain sikiöön. Kriisityön puuttumisen vuoksi he eivät voineet kasvaa äideiksi. (Niemelä 1979, 161–167.) Särkiön (2002, 54–56) tutkimuksen alle 18-vuotiaana synnyttäneet äidit kokivat äidin identiteetin monin eri tavoin. He kokivat äitiyden alkavan siitä hetkestä, kun kohtasivat lapsensa ensimmäisen kerran. Tunne äitiydestä ei kuitenkaan tullut heti, vaan äidiksi kasvaminen tapahtui lapsen pysyvyyden ymmärtämisen myötä. Äitiyden kokeminen saattoi myös muuttua toisen lapsen kohdalla. Eräs äiti kuvaili ensimmäisen lapsen kanssa kokemaansa äitiyttä pakonomaisena, mutta toisen synnyttyä se tuntui jo nautinnolliselta.

Äitiyteen liittyy edelleen moraalista paatosta. Äitiys ei ole ainoastaan naista palkitsevaa, vaan aiheuttaa monelle ahdistusta ja ristiriitaisia tuntemuksia. (Nätkin 1991, 12.) Kuva raskaudesta nauttivista, harmoniaa kokevista, onnensa kukkuloilla olevista odottavista äideistä voi johtaa harhaan. Niemelä toteaaakin, että vaikka lapsi olisi toivottu ja suunniteltu, ristiriitaisia tunteita saattaa silti tulla. Kiukun, ärtymyksen, surun ja vihan tunteet voivat yllättää. Omien tunteiden tiedostaminen ja niiden salliminen on erittäin tärkeää. Tämä ei ole helppo prosessi, sillä yleensä ulkopuoliset olettavat odottavan äidin kokevan vain myönteisiä tunteita raskaudesta. Neuvolassakaan ei välttämättä suvaita äidin epävarmuutta ja kielteisiä tunteita. (Niemelä 1991, 112–115.) Osa äideistä sairastuukin synnytyksen jälkeiseen masennukseen, johon syinä voivat olla esimerkiksi epärealistiset odotukset ja ajatukset itsestä, lapsesta ja lapsiperheen elämästä (Juvakka 2000, 21). Niinpä äitiys onkin sekä voimanlähde että koettelemus (Gordon 1991, 146). Vaikka sopeutuminen voi olla kivinen tie, se sisältää myös mahdollisuuksia. Juvakka (2000, 13) kiteyttää hyvin äitiyden elämänmuutoksen mukanaan tuomat mahdollisuudet: *”Äitiys on kaikessa vaativuudessaan mahdollisuus kasvuun, tilaisuus löytää itsestään uusia ulottuvuuksia ja mahdollisuus nähdä itsensä aivan uudesta näkökulmasta.”*

2.3 Äitiys oppimiskokemuksena

Kasvatustieteellinen näkökulma tässä tutkimuksessa painottuu oppimiseen ja kasvuun. Oppimista on tutkittu kautta aikain ja erilaisia oppimisteorioita kehitetty. Oppimisessa on pohjimmiltaan kyse siitä, mitä opimme sosiaalisissa tilanteissa ja mitä niistä opeista käytämme tulevaisuudessa (Säljö 2004, 11). Tutkijat ovat suhteellisen yksimielisiä siitä, että oppimisessa on kysymys muutostapahtumasta (Piensoho 2001, 30). Oppimista seuraa kehittyminen ja kasvaminen (Jarvis 1993a, 185).

Tarkastelen äitiyteen kasvamista sosiokulttuurisen oppimisen, kokemuksellisen oppimisen ja

merkittävien oppimiskokemusten näkökulmasta. Nämä kietoutuvat yhteen äidiksi kasvamisen prosessissa ja sopivat siksi parhaiten viitoittamaan tutkimusta. Sosiokulttuurinen oppiminen tukee ajatusta ympäristön ja kontekstin vaikutuksesta oppimiseen, sitä, miten oppiminen on sosiaalista. Kokemuksellinen oppiminen puolestaan keskittyy subjektiiviseen näkökulmaan ja lopputulokseksi voidaan saada merkittävä oppimiskokemus. Pohjana ovat Boudin, Keoghin & Walkerin, Clarkin & Merriamin, Jarvisin ja Säljön näkemykset oppimisesta.

2.3.1 Sosiokulttuurinen oppiminen

Elinikäisellä oppimisella tarkoitetaan tietojen, taitojen ja asenteiden hankkimista läpi elämän opiskellen, kokemusten kautta tai opetuksen avulla. Oppiminen ei rajoitu vain kouluihin, vaan sitä voi tapahtua melkein missä vain. (Piensoho 2001, 34.) Institutionaalisen, tavoitteellisen kouluoppimisen eli formaalin oppimisen rinnalla ihmisen oppimista tarkasteltaessa merkittävässä asemassa ovatkin nonformaali ja informaali oppiminen. Nonformaali oppiminen tapahtuu missä tahansa systemaattisessa ja organisoidussa kontekstissa – oppimistilanteet ovat organisoituja, mutta eivät byrokraattisesti. Informaali oppiminen on tahatonta, huomaamatonta oppimista ja tapahtuu ennalta määrittelemättömästi arjessamme. (Jarvis 1987, 70.)

Huomattava osa oppimisestamme tapahtuukin koulutusjärjestelmien ulkopuolella. Äidiksi oppimisessa on kyse tällaisesta oppimisesta. Piensoho (2001, 34) tuo esiin, että raskausaika ja synnytys ovat naisten arkipäivän oppimista ja neuvolat ja sairaalat ovat arkipäivän oppimisympäristöjä. Äitinä olemiseen heijastuu aina aika ja kulttuuri – mikä on sopivaa, millainen on ajan henki ja mitä äiti on oppinut äitiydestä muilta. Opimme toisiltamme ja välitämme tietoa toinen toisillemme. Oppimista tapahtuukin Säljön mukaan kaikessa inhimillisessä toiminnassa ja oppiminen on kaiken inhimillisen toiminnan mahdollinen tulos. Kykymme oppia kokemuksistamme ja käyttää oppimaamme tulevaisuudessa on yksi ihmisen tunnusomaisista piirteistä. Sosiokulttuurisen oppimisen näkökulmasta inhimillinen oppiminen tapahtuu viestinnällisestä ja sosiohistoriallisesta näkökulmasta. Tieto elää vuorovaikutuksessa, jonka jälkeen siitä tulee osa yksittäisen ihmisen ajattelua ja toimintaa. (Säljö 2004, 6–11.) Sosiokulttuurisen oppimisen yhteydessä voidaan puhua myös sosiaalisesta oppimisesta.

Tietojen välitys on yhteiskunnan kehityksen kannalta ollut merkittävä tekijä jo ennen muodollisen koulutuksen syntymistä. Sosiokulttuurisessa oppimisessa ollaan kiinnostuneita siitä, mitä kulttuurissa ja yhteiskunnassa voidaan saada aikaan, mihin yhteiskunnan jäsenet kykenevät? Miten yhteisöllinen tieto välittyy yksilöille? Kulttuurisilla olosuhteilla on oppimisessa merkittävä rooli,

sillä tavat, joilla opimme ja saamme uutta tietoa, ovat riippuvaisia kulttuurisista oloista. Oppimisessa ei voida sivuuttaa ympäristöä, sillä oppiminen ei tapahdu ainoastaan biologisten edellytysten seurauksena, vaan toimimme ja ajattelemme muiden ihmisten kanssa sosiokulttuurisessa todellisuudessa. Kysymys on siitä, miten yksilö omaksuu kulttuuriinsa ja ympäristöönsä kuuluvan ajattelun. Tiedot ja taidot syntyvät aikojen myötä muotoutuneiden toimintamallien pohjalta ja omaksumme ne vuorovaikutuksessa. Perusajatus on, että sosiokulttuuriset välineet luodaan ja välitetään viestinnän avulla. (Säljö 2004, 11–20.) Täten väistämättä myös tämän päivän äidit ovat omaksuneet toimintamalleja ja oppeja ympäristöstään ja muilta ihmisiltä.

Ihmisen toiminnot ovat riippuvaisia sosiaalisista käytännöistä. Tämä tarkoittaa, että ihminen hyödyntää omia tietojaan ja kokemuksiaan sen mukaan, mitä hän tietoisesti tai tiedostamatta käsittää ympäristön vaativan, sallivan tai mahdollistavan. Ihminen on herkkä tilanteen ehdoille ja edellytyksille. Tiedämme, miten meidän tulee toimia, sillä tiedämme viitekehyksen, mikä on tilanteelle tunnusomainen. Se, miten toimimme, määräytyy tilanteen mukaan, jossa olemme. (Säljö 2004, 129–131.) Kuten aiemmin olen todennut, äidiksi kasvamisen prosessissa ei voida sivuuttaa sitä kontekstia, missä se tapahtuu. Sitä tutkittaessa tulee aina huomioida kulttuuri ja ajan henki, koska äitiys määrittyy vallitsevien toimintamallien perusteella. Äitiyden aika- ja kulttuurisidonnaisuudesta esimerkkinä ovat äitimyytit. Muun muassa Helakisa on tarkastellut äitimyyttejä, ajan mukaan muuttuvia käsityksiä äideistä. Ne muokkaavat äitien käsitystä hyvästä äidistä ja voivat siten vaikuttaa myös äidiksi kasvamiseen ja äitiyden kokemiseen. Helakisan mukaan länsimaiden historiassa voidaan nähdä sankariäidit, marttyyriäidit ja uurastajaäidit, jotka luopuivat kaikesta omastaan lastensa tähden. Niiden jälkeen tuli kaunis, menevä, hyväpalkkainen ansiotyöäiti ja kaveriäiti, joka elää edelleen ainakin osittain. (Helakisa 1991, 85.) Tällaisen äitimyytin vahvistaminen erityisesti medioissa aiheuttaa vääristyneitä käsityksiä äitiydestä. Kun totuus ei vastaa ihannekuva, äidit kokevat helposti epäonnistuneensa. Hyvän äidin määritelmiä on kuitenkin yhtä paljon kuin äitejä, joten jokaisen äidin on itse luotava oma määritelmänsä hyvästä äidistä (Juvakka 2000, 18).

2.3.2 Kokemuksellinen oppiminen ja merkittävät oppimiskokemukset

Kokemusoppimista voidaan pitää vastareaktionä modernille tilanteelle, jossa asiantuntijat puhuvat ja kuulijat kuuntelevat, kuten myös tilanteelle, jossa opettajat opettavat ja oppilaat vastaanottavat tietoa (Jarvis 1993a, 183; Piensoho 2001, 17). Deweyta voidaan pitää eräänlaisena kokemuksellisen oppimisen isänä, sillä hän pohti jo 1900-luvun alussa kokemuksen merkitystä oppimisessa

(Piensoho 2001, 38). Kokemuksellisessa oppimisessa on lähtöoletuksena se, että kaikki oppiminen on lähtöisin elämäkokemuksista (Jarvis 1993a, 182). Oppimisen ydin on kokemuksen subjektiivinen tulkinta. Oppimisessa on kyse merkityksen antamisesta, kokemuksen ymmärtämisestä ja niiden tulkinnasta yhä uudelleen. Oppimisen avain eivät ole kokemukset sinänsä, vaan niille annettavat merkitykset. Oppiminen on prosessi, jossa muunnetaan saatuja kokemuksia. (Jarvis 1993b, 183–185.) Kyseessä on prosessi, jossa elämäkerta uudistuu jatkuvasti sosiaalisten tilanteiden kokemisen kautta. Niin kauan kuin ihminen tiedostaa ja on tietoinen omista kokemuksistaan, hän kykenee oppimaan. (Jarvis 1997, 13–14.) Esimerkiksi synnytyksen voi kokea positiivisena tapahtumana, joka on vaikuttanut itseluottamuksen kasvuun ja oppimiseen tai lannistavana tapahtumana. Omien elämäkokemusten tarkastelu liittyy läheisesti elämän merkityksen ja tarkoituksen ymmärtämiseen ja voi auttaa yksilöä esimerkiksi hyväksymään tekemisiään ja valintojaan (Piensoho 2001, 17–26).

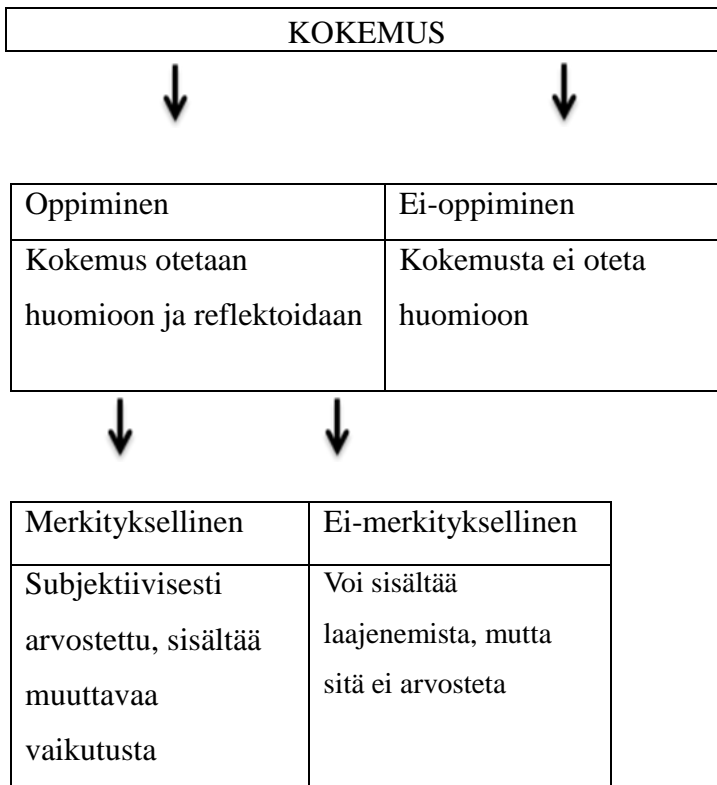
Kokemuksellisen oppimisen asiantuntijat korostavat, että sen lisäksi, että oppiminen edellyttää jonkinlaista kokemusta, oppimisprosessi on aina tilannesidonnainen. Kolmas keskeinen kohta on reflektio. (Jarvis 1987; Piensoho 2001, 52.) Reflektoinnin Jarvis määrittelee syvällisen ajattelun prosessiksi, jossa sekä pohditaan mennyttä tilannetta että arvioidaan tulevaa. Se on sekä muistiin palauttamista että päättelyä ja pohdintaa. (Jarvis 1987, 87.) Reflektion merkitys tulee esiin siinä, että kokemukset sinänsä tai mitkä tahansa kokemukset eivät johda oppimiseen. Jos tilanne on tuttu, oppimista ei yleensä tapahdu, mutta jos tulkinnan ja elämähistorian välillä on ristiriita, silloin mahdollisuus oppimiseen kasvaa. Kokemuksen täytyy pitää sisällään jotakin uutta, jotta sitä ei voida suoraan omaksua, vaan että siitä voi tulla potentiaalinen merkittävä oppimiskokemus. (Jarvis 1993b, 185.) Kuviossa 5 on nähtävissä Boudin, Keoghin ja Walkerin esittämä kolmivaiheinen malli reflektointiprosessin etenemisestä.

Kokemukset →→	←←Reflektointiprosessi →→	Tulokset
Toiminta	Kokemukseen palaaminen	Uudet näkökulmat
Ajatukset	Tunteiden analysointi	Toiminnan muutos
Tunteet	Kokemuksen uudelleen arviointi	Valmius soveltaa Toimintaan sitoutuminen

Kuvio 5. Reflektointiprosessin eteneminen (Boud ym. 1985, 36)

Ensimmäisessä vaiheessa palataan kokemukseen. Tapahtuneesta tehdään yhteenvetoa ja pohditaan sen aiheuttamia reaktioita. Tämä on hyvä tehdä joko kirjallisena tai kertomalla siitä toiselle henkilölle. Toisessa vaiheessa tunnistetaan kokemuksen herättämät tunteet. Kolmannessa vaiheessa kokemusta arvioidaan uudelleen. (Boud ym. 1985, 27–30.) Jarvis (1997, 14) kuvaa oppimista prosessiksi, jossa kokemus konstruoidaan ja muutetaan tiedoiksi, taidoiksi, asenteiksi, arvoiksi, emootioiksi, käsityksiksi tai uskomuksiksi.

Kaikkia oppimiskokemuksia ei kuitenkaan koeta merkittäviksi. Clarkin ja Merriamin mukaan oppimiskokemuksessa tulee olla henkilökohtaista tunneperäistä vaikuttavuutta tai kokemuksen tulee muuten olla subjektiivisesti merkittävä, jotta siitä voi tulla merkittävä oppimiskokemus. Oppimisesta tulee yksilölle merkittävää, jos siitä seuraa uusia taitoja, tietoja tai elämänperspektiivin laajennusta tai muutosta. Siihen kuuluu myös se, että yksilö arvostaa oppimaansa, sillä samat kokemukset voidaan kokea yksilöstä riippuen merkittävinä tai merkityksettöminä. (Clark & Merriam 1993, 133–135.) Äidiksi tuleminen on naiselle uusi kokemus, jolloin sitä yleensä reflektoidaan ja se on kokijalle merkityksellinen, elämää muuttava tapahtuva. Piensoho toteaa, että lapsen syntymä yleensä muuttaa naista, mutta ei ole olemassa yhtä tapaa muuttua. Muutos voi kuitenkin jäädä tapahtumatta, jos kokemusta ei mielletä merkittäväksi, jos se jätetään huomioimatta tai jopa torjutaan. (Piensoho 2001, 32.) Kuvio 6 havainnollistaa oppimista ja ei-oppimista kokemuksen seurauksena.

Kuvio 6. Oppiminen ja ei-oppiminen (Clark & Merriam 1993, 137)

Jokaista kokemusta ei siis reflektoida, sillä kokemuksia tulee paljon eivätkä kaikki ole uusia. Kun tapahtuu jotain uutta, se saa ihmisen ajattelemaan. (Piensoho 2001, 33.) Ihmisellä on taipumus tiedostaa paremmin kokemukset, jotka eivät ole itsestään selviä ja tämä muodostaa oppimisen perustan (Jarvis 1993b, 183). Ihmisellä on luontainen tarve ylläpitää elämänsä ja kokemustensa välillä harmoniaa, joka on Jarvisin mukaan oppimisprosessin lähtökohta. Jos harmoniaa ei ole, tämänhetkinen tilanne kyseenalaistetaan ja aletaan tavoitella uusia taitoja tai osaamista, jotta tasapaino löytyisi. Toisin sanoen, jos ihmisen elämänhistoria ja kokemus eivät ole harmoniassa, siitä seuraa reflektointia. Oppimisen merkityksellisyyden ymmärtäminen on olennainen osa prosessia, sillä kun oppimisen tarve tunnistetaan, sitä seuraa ennakoivia, motivoituneita reaktioita, jotka edesauttavat oppimista. (Jarvis 1987, 80.)

Kokemusten reflektoinnin tuloksena voi muodostua merkittäviä oppimiskokemuksia. Erityisesti Ari Antikainen on perehtynyt merkittävän oppimiskokemuksen käsitteeseen. Merkittävää oppimiskokemusta voidaan pitää yhtenä muutoksen merkinä. Hän määrittelee merkittäviksi oppimiskokemuksiksi ”*sellaiset oppimiskokemukset, jotka elämäkertomuksen perusteella näyttävät ohjanneen haastateltavan elämänkulkua ja/tai muuttaneen tai vahvistaneen hänen identiteettiään.*” Ne ovat elämäntapahtumia, muutostapahtumia, oppimiselämäkerran käännekohtia. (Antikainen 1996, 251–252.) Jokainen kokemus on mahdollinen oppimiskokemus, mutta jokaisesta

kokemuksesta ei kuitenkaan opita (Piensoho 2001, 20). Ihminen voi kasvaa ja kehittyä oppimiskokemusten tuloksena, säilyä muuttumattomana tai oppia jopa vääriä asioita. Myönteisessä tapauksessa lopputuloksena voi olla kokeneempi ihminen, jolla on uutta tietoa tai taitoa, toisenlainen asenne, muuttunut minäkäsitys tai edellä mainittujen yhdistelmä. (Jarvis 1987, 24, 128.) Toskala (1998, 350) tuo esiin oppimiskokemusten mahdollisuudet psyykkisen kehityksen voimavarana. Tällaiset oppimiskokemukset voivat lisätä psyyken toiminnan joustavuutta, mahdollisuutta havaita vaihtoehtoja, sallivaa minäasennetta, uskallusta kokeilla ja tutkia sekä itsearvostusta. Se, millaisia ne ovat, vaihtelevat yksilöllisesti.

Elämäkulun muutostapahtumilla, kuten lapsen syntymällä, siirtymävaiheilla ja valintatilanteilla on potentiaalia merkittäviksi oppimiskokemuksiksi (Piensoho 2001, 26). Oppimiskokemukset voivat kuitenkin erota usealla tavalla toisistaan. Ne voivat erota kestoltaan ollen joko ajallisesti selvästi määriteltävissä ja useimmiten lyhytkestoisia tai epämääräisempiä ja pitempikestoisia. Ne voivat erota myös laatunsa ja jatkuvuutensa osalta. Merkittäviä oppimiskokemuksia ei suoraan määritellä positiivisiksi. Kuitenkin usein käy niin, että negatiivisiksi ja tuskaisiksi koetut kokemukset ovat ajan myötä muuttuneet resursseiksi. (Antikainen 1996, 254.) Traumaattiset kokemukset jäävät merkittävyytensä vuoksi hyvin mieleen ja niistä muodostuu oppimiskokemuksia, joiden myötä tapahtuu kasvamista ihmisenä (Piensoho 2001, 22). Kokemukset voivat erota myös oppimisen sisällön suhteen – usein kyseessä on jonkin uuden taidon oppiminen. Kokemukset voivat erota lisäksi oppimisen intressin tai alan suhteen sekä ympäristön ja tilanteen suhteen, missä ne tapahtuvat. Tällä viitataan informaaliin, nonformaaliin ja formaaliin oppimiseen. Antikaisen (1996, 255–256) havaintojen mukaan merkittäviä oppimiskokemuksia tapahtuu harvemmin kouluoppimisessa, sillä koulu on hyvin institutionaalinen ympäristö.

Äitiyden oppimiskokemuksia on Suomessa tutkittu niukasti. Vertailevaa tutkimusta nuorten ja iäkkäämpien ensisynnyttäjien oppimis- ja kasvuprosesseista en ole löytänyt, vaikka äitien oppimiskokemuksista muutamia tutkimuksia löytyykin. Oppimisen näkökulmasta äitiyttä ovat tutkineet muun muassa Tuittu (2008) tutkiessaan nuorten äitien oppimiskokemuksia ja sosiaalista tukea sekä Piensoho väitöskirjassaan selvittäessään naisten raskaudelle ja synnytykselle antamia merkityksiä ja oppimiskokemuksia. Piensoho on tehnyt aiheesta myös liseniaatintyön (1999), joka painottuu 1970–1980-lukujen äiteihin. Piensohon näkökulmat ovat oppiminen, naistutkimuksellinen, hoito- ja lääketieteellinen, psykodynaaminen ja sosiaalipsykologinen. Väitöskirjassa selvitetään muun muassa millaisia ovat naisten raskauden ja synnytyksen oppimiskokemukset. (Piensoho 2001, 7–9.) Tässä tutkimuksessa oppimiskokemuksen käsite koskee koko äidiksi kasvamisen prosessia ja oppimiskokemuksen merkityksellisyyttä elämäkulussa.

3 MATKALLA KOHTI PÄÄMÄÄRÄÄ: TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita ensisynnyttäjien kokemuksista äitiyteen kasvamisesta ja siitä, vaikuttaako äidin ikä näihin kokemuksiin. Perehdyin äitiyteen kasvamiseen erityisesti oppimisen ja iän näkökulmasta. Tutkimuksella etsin vastauksia seuraaviin kysymyksiin: (1) Onko ensisynnyttäjän iällä merkitystä äitiyteen kasvamisessa? (2) Millainen oppimiskokemus äidiksi tuleminen on?

Selvitin oliko nuorten ja varttuneiden ensisynnyttäjien kokemuksissa eroja ja jos oli, niin millaisia? Tutkimuskysymyksen kannalta oleellista oli selvittää myös, millainen muutosvalmius äideillä oli ollut. Tähän liittyi se, millainen elämäntilanne heillä oli ennen raskautta, oliko raskaus suunniteltu ja miten raskausaika sujui. Oli todennäköistä, että mikäli raskaus oli tullut yllätyksenä tai raskausaika ollut erityisen vaikea, sillä olisi vaikutuksia äitiyteen kasvamiseen. Tarkoitukseni oli saada äidit kuvailemaan, millainen prosessi äitiyteen kasvaminen on ollut ja miten äidin identiteetti muodostuu? Millainen oppimiskokemus, käännekohta tai kriisi se on heille ollut? Pyrin saamaan selville, mitä äitiys oli heille opettanut, miten se oli muuttanut heitä ja millaisena kokemuksena se sijoittui äitien elämäntilanteisiin. Selvitin, miten ympäristö on suhtautunut heidän äitiyteensä. Pääpaino oli ajassa ennen raskautta, raskauden aikana, heti synnytyksen jälkeen ja nykyhetkessä. Selvitin myös tulevaisuuden näkymiä siltä kannalta, muuttiko raskaus aikanaan tulevaisuudensuunnitelmia ja onko nämä suunnitelmat tarkoitus vielä toteuttaa?

3.2 Elämäkerrallinen lähestymistapa

Elämäkerrallinen lähestymistapa on osa narratiivista tutkimusotetta. Sitä on alun perin käytetty erityisesti yhteiskuntatieteellisessä ja humanistisessa tutkimuksessa, sittemmin siitä alettiin kiinnostua myös kasvatustieteissä opetusmenetelmänä ja tutkimuksissa. Kasvatustieteellisen käytön yksi peruste on ollut, että kaikki oppiminen edellyttää elämäkerrallista reflektiota. (Huotelin 1996, 13–16.) Kujala puhuu kasvatustieteessä tapahtuneesta paradigmanmuutoksesta, jonka myötä

vaihtoehtoiset tutkimustavat ovat haastaneet perinteisen positivistisen tiedekäsityksen. Sen myötä tarinat ja kertomukset tutkimusaineistona ovat yleistyneet. (Kujala 2007, 13–14.) Tarinankerronnalla voidaan saavuttaa parhaiten käsitys yksilöllisestä elämästä ja sen nivoutumisesta laajempaan kokonaisuuteen: millään muulla lähestymistavalla ei ole mahdollisuutta saavuttaa yhtä paljon tietoa yksilön elämästä kuin elämäkertoilla. Elämäkertomus määrittellään henkilön vapaamuotoiseksi kertomukseksi omasta elämästään. Oleellista on, että kertoja itse ei kirjoita omaa elämäkertansa, vaan sen tekee joku muu. Omaelämäkerraksi puolestaan luokitellaan henkilön itsensä kirjoittama elämäнкуvaus omasta elämästään. (Huotelin 1996, 14, 38.)

Aineistonhankintamenetelmänä käytin suullisia elämäkertahaastatteluja, koska äidin identiteetti ja äitiyteen kasvaminen heijastuvat ihmisen koko elämänkaareen. Identiteetin muutoksia, kasvua ja oppimista tarkastellaan aina suhteessa menneeseen, joten elämäkerrallinen lähestymistapa on perusteltu valinta tutkimuksen lähestymistavaksi. Haastatteluissa käytin lisäksi teemahaastattelumenetelmää, koska tarkoitus oli keskittyä erityisesti äitiyteen elämänvaiheena. Täten haastattelun pääteemat oli mietitty etukäteen. Antikaisen (1996, 256) mukaan merkittävien oppimiskokemusten selvittämiseksi soveltuu hyvin juuri elämäkertomuksen menetelmä, sillä oppimiskokemukset jäsentyvät suhteessa menneeseen elämään. Iän merkitys suhteessa äitiyden kokemukseen on yksi tutkimuksen kiinnostuksen kohteista ja on huomioitava se, että iästä puhuttaessa ei voida puhua ainoastaan kronologisesta iästä, vaan on huomioitava myös yksilön elämänhistorialliset tekijät. Nuoresta iästään huolimatta yksilö on voinut kokea elämässään lähes yhtä paljon kuin varttunut ensisynnyttäjää. Elämäkertahaastattelut antavat mahdollisuuden kuulla äitien aikaisemmista elämäkokemuksista ja suhteuttaa niitä kronologiseen ikään.

Hännisen mukaan tarinallinen lähestymistapa soveltuu hyvin myös elämänmuutosten tutkimiseen. Kysymys on siitä, miten ihmiset selviytyvät elämänmuutoksista muovaamalla niiden merkityksiä tarinoiden avulla. Tarinankerronta tarjoaa mahdollisuuden tarkastella ihmisten tapaa merkityksellistää omaa elämäänsä. Tarinoihin sisältyy alku, muutos ja lopputila ja ne rakentuvat usein juuri muutoksen ympärille. Muutos tuo tarinoihin juonen. Niitä voidaan käyttää muutoksen hallinnan välineinä, keinoina hahmottaa muutos osaksi mennyttä ja tulevaa. Niiden myötä omaa toimintaa voidaan ohjata tulevaisuudessa. (Hänninen 2000, 72–95.)

Lähestymistavan mukaan koko elämä voidaan nähdä tarinoina (Hänninen 2000, 19). Tarina sisältää tärkeät tapahtumat, kokemukset ja tunteet elämän varrelta (Atkinson 1998, 7–8). Ihminen luo elämästään tarinaa: yhtä suurta ja lukuisia pienempiä. Tarina luodaan kokemusten jäsentämiseksi, koska elämä koostuu kaoottisesta tapahtumien sarjasta, joihin saadaan järjestystä hahmottamalla ne

jälkikäteen loogiseksi tarinaksi. Elämäkertatutkimus perustuu nimenomaan tähän. (Hänninen 2000, 60, 93–94, 129.) Elämäkertomuksissa on kyse merkitysten antamisesta kokemuksille. Niissä korostuu ilmiön tarkastelu aina yksittäisen ihmisen näkökulmasta ja subjektin kokemana. Kertomukset ovat persoonallisia tulkintoja menneisyyden tapahtumista. Niiden avulla voidaan saada selville yksittäisiä tulkintoja kollektiivisista tapahtumista. Merkitysten luominen tapahtuu suhteessa kulttuuriseen taustaan ja elettyihin elämäkokemuksiin. (Huotelin 1996, 28–32.)

Elämäkertomuksiin sisältyy läheisesti identiteetin käsite. Taustalla vaikuttaa näkemys elämän ja identiteetin muotoutumisesta tarinoiden avulla. Ihmisen minuuden ja koko elämän sanotaan rakentuvan kertomusten kautta. (Syrjälä 2007, 230.) Kerronnassa kuuluu sekä yksilöllinen elämänhistoria että tiettyyn ikäryhmään, sukupuoleen, sosioekonomiseen asemaan ja kulttuuriin kuuluvan ääni. Kertomukset voivat tulla osaksi identiteettiä ja sosiaalista todellisuutta. Oman elämäkerran hahmottaminen voi parantaa maailman ja identiteetin muodostamista. (Huotelin 1996, 15–39.) Täten haastatteluilla voidaan antaa myös haastateltaville jotakin: mahdollisuus jäsentää omaa käsitystä elämästään ja oppimisprosessistaan. Tarinoiden kertominen onkin tutkimusmetodin lisäksi niin ammatillisen kuin persoonallisen kasvun väline. (Syrjälä 2007, 230.)

Elämäkerroilla on mahdollista muodostaa moniulotteinen ja rikas aineisto, joskin sen käyttöön liittyy myös riskejä. Haastatteleamalla saadut kertomukset eivät ole autenttisia, vaan niihin vaikuttaa monet tekijät. Kertomukset ovat kontekstisidonnaisia ja toisessa tilanteessa tai toiselle henkilölle kerrottuna ne voivat olla erilaisia. Tästä syystä elämäkertomukset on välillä luokiteltu puutteellisiksi, subjektiivisiksi ja epäluotettaviksi. Kertomus muodostuu tietynlaiseksi johtuen kertojan päättävävallasta ja muista ehdoista. Kertomukseen vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa haastattelijan ja haastateltavan vuorovaikutus, motiivit, muisti, fiktion ja faktan sekoittuminen ja kertomistilanne. Suullista haastattelua tehdessä haastattelijan mukanaolo kertomistilanteessa vaikuttaa kertojan kertomukseen. (Huotelin 1996, 17–31, 176.) Haastattelijan tulee kiinnittää erityistä huomiota omaan olemukseensa ja pyrkiä luomaan kerronnalle mahdollisimman suotuisa ilmapiiri. Läsnäolo ja aito kiinnostus ovat tärkeitä, jotta kertoja motivoituu puhumaan avoimesti. Hänninen toteaa, että haastateltavan kerronnan tulisi olla mahdollisimman samanlaista kuin jos hän kertoisi tarinaansa itselleen (Hänninen 2000, 137).

Huotelinin mukaan yksi ongelmakohta elämäkertamenetelmässä on yksilöllisen ja jaetun kulttuuriin kuuluvan samanaikainen käsittely. Herää kysymys, miten yksilöllisiä kokemuksia ja sosiohistoriallisia konteksteja voidaan suhteuttaa toisiinsa? Ratkaisuksi esitetään teorian tuomista tulkinnan rinnalle. Lisäksi ongelmallinen asia on poststrukturalismi ja representaation kriisi, jolla

tarkoitetaan ongelmallista yhteyttä eletyn elämän ja kertomuksen välillä. Kerrottu elämäntarina voi olla erilainen kuin eletty. Myös kertomuksen myötä rakentuvan narratiivisen identiteetin epävakaus ja uudelleen muokattavuus sisältyvät kritiikkiin. Narratiivista identiteettiä pidetään dynaamisena, hajaantuneena ja kontekstisidonnaisena. Neljäs ongelmakohta ovat eettiset ongelmat. Näitä ovat muun muassa kenen kertomus on ja kenellä on siihen määräysvalta? Mikä on tutkijan vastuu? Mikä on kertomusten käyttötarkoitus ja hyödyt? Kuka valitsee tarinat? Kenen ääni on etusijalla? Näiden lisäksi on pohdittava laadun varmistamista, sillä elämäkertatutkimuksen laadun arviointi ei ole yksinkertaista. (Huotelin 1996, 17–25.)

Edellytyksenä onnistuneelle kerronnalle on lisäksi muisti. Kysymyksiä herättää muistojen ja todellisen eletyn elämän vastaavuus ja informaation tarkkuus. Myös fiktion ja faktan sekoittuminen on yksi menetelmän ongelmakohtia. Kerronnassa yhdistyy todellisuus, illuusio, objektiiviset tapahtumat ja sepitykset. Tarinoissa voidaan kuulla eletty elämä sellaisena kuin se todellisuudessa on ollut sekä niin, miten se olisi voinut olla. Siten tarinoissa on mukana ”lisätty elementti”. Kertomukset eivät kuitenkaan ole täysin mielivaltaisia, vaan niissä on koetun todellisuuden aineksia. Samalla, kun niissä kuuluu mennyt elämä, ne ovat tehtyjä, muokattuja ja uudelleen tulkittuja. Ei voida sanoa, että kertomukset olisivat absoluuttisia totuuksia eletystä elämästä, mutta niillä on yhteys todellisuuteen. Elämä kerrottuna ja elämä elettyinä saattavat kuitenkin erota toisistaan. ”Sepityksille” on kuitenkin annettu oma paikkansa, vaikka tutkimus on perinteisesti arvostanut faktat korkealle. Objektiivisiä faktoja on perinteisesti pidetty subjektiivista kuvitteellisuutta arvokkaampana. Sittemmin puhdas faktatiede on menettänyt asemaansa. Vaikka sepitteet eivät välttämättä ole realistisia, ne ovat silti kertojalleen tosia. (Huotelin 1996, 26–36.) Menetelmän rajat on edellä mainituista seikoista johtuen tiedostettava erityisen hyvin ja pohdittava sen käytön perusteltavuutta kulloiseenkin tutkimukseen.

Kritiikistä huolimatta elämäkerroilla on monia hyviä puolia. Ne muodostavat rikkaan ja moniulotteisen aineiston. Huotelin korostaa pyrkimystä hahmottaa yleinen erityisen kautta. Sen avulla voidaan saada selville kuvauksia tapahtumien ainutkertaisuudesta. Vahvuutena voidaan pitää juuri uniikkien kokemusten esiintuloa. Voidaan saada selville esimerkiksi millaista on olla tietyn ikäinen, vähemmistöön kuuluva, miten ihmiset merkityksellistävät kokemuksiaan, käyttävät voimavarojaan. Kertomusten subjektiivisuudesta huolimatta niillä voidaan tavoittaa kulttuurisia yhdenmukaisuuksia. Mukana oleva konstruktivistinen juonne on elämäkertatutkimuksen yksi vahvuus. (Huotelin 1996, 13, 37–39.) Elämäkertatutkimuksen uskottavuus ei perustukaan perusteluihin tai väitelauseisiin, vaan tutkijan kykyyn vakuuttaa lukija ja saada hänet kokemaan kertomukset todenmukaisina (Syrjälä 2007, 240).

3.3 Aineiston kerääminen

Aloitin tutkimushenkilöiden etsimisen tammikuussa 2011. Tarkoitukseni oli löytää äitejä Pirkanmaalta ja pääkaupunkiseudulta, jotta haastattelumatkat pysyisivät kohtuullisina. Aloitin etsimisen laittamalla ilmoitukset (ks. liite 1) Internetiin Meidän Perhe ja Vauva -lehtien Osallistu tutkimukseen -palstoille. Lisäksi kirjoitin ilmoitukset kyseisten keskustelupalstojen Nuoret äidit ja Äidit 40+ -keskustelupalstoille ja ilmoitin Facebookissa ystäväilleni etsiväni haastateltavia. Aiemmissä tutkimuksissa äitejä on etsitty osallistujiksi lähinnä Internetin, neuvoloiden ja yhdistysten kautta. Särkiö (2002) aloitti aineiston keruun lehti-ilmoituksilla Kaks Plus ja Vauva -lehdissä, mikä ei kuitenkaan tuottanut toivottua tulosta. Hän otti yhteyksiä myös ensi- ja turvakoteihin. Lukemani perusteella havaitsin, että Internetin keskustelupalstat ja nuorten ja lapsiperheiden lehdet ovat olleet hyvin suosittuja keinoja tavoittaa äitejä (Kelhä 2009, Kelhä 2003, Niemelä 2003, Sairanen 2010). Muun muassa Piensoho (2001) sai hyvin vastauksia laittamalla ilmoituksia tutkimuksestaan useisiin sanoma- ja aikakauslehtiin. Yksi keino on ollut ottaa yhteyttä yhteisöihin, joissa äidit toimivat (mm. Kelhä 2003, Niemelä 2003). Tyttöjen Talo on toiminut yhteydenottopaikkana ainakin Haapamäelle (2007) ja Sairaselle (2010). IRC-Galleriaakin on hyödynnetty laittamalla ilmoitus nuorten äitien yhteisöihin (Rajamäki 2006, Tuittu 2008, Sairanen 2010). Useassa tutkimuksessa on käytetty montaa eri keinoa samanaikaisesti tai tuloksettomuuden vuoksi siirrytty keinosta toiseen.

Tutkimukseen osallistui kahdeksan äitiä. Heistä kolme löytyi niin kutsutun lumipallomenetelmän avulla, jolla tarkoitetaan tutkimushenkilöiden etsimistä jo olemassa olevien kontaktien avulla (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Käytännössä tämä tarkoitti, että tuttavani kertoivat tutkimuksesta kriteerit täyttävälle tuttavilleen, jotka suostuivat haastateltaviksi. Äideistä kaksi oli omia kontaktejani ja kolme äitiä otti yhteyttä Internet-ilmoitusten perusteella. Lisäksi sain Internet-ilmoitusten seurauksena kaksi ilmoittautumista, joita en voinut hyödyntää, koska ilmoittautujat vasta odottivat esikoisiaan. Tein haastattelut helmi-toukokuun aikana yhtä lukuun ottamatta äitien kotona. Poikkeuksena oli äiti, joka asui ulkomailla ja tämän vuoksi haastattelu tehtiin tietokoneella Skype:n välityksellä. Haastattelut nauhoitin ja litteroin. Litterointi tapahtui sanatarkasti, mutta ennen varsinaisen haastattelun alkua käydyt keskustelut, kuten tutkimuksen taustoitus, anonymiteetti, nauhoitus ja taustatiedot, jätin litteroimatta. Kestoltaan haastattelut olivat noin 45 minuutista puoleentoista tuntiin. Kesto oli yhteydessä äidin ikään, sillä varttuneet äidit kertoivat asioista perusteellisemmin ja pidemmin kuin nuoret. Litteroitua materiaalia kertyi yhteensä 87 sivua fontilla 12 ja rivivälillä 1 kirjoitettuna.

Ennen ensimmäistä haastattelua tein koehaastattelun perheenjäsenelläni, jolla testasin nauhurin toimivuutta ja elämäkerrallista menetelmää. Haastattelut etenivät elämäkerrallisesti lapsuudesta nuoruuden kautta tähän päivään ja lopuksi oli katsaus tulevaisuuteen. Pyysin äitejä kertomaan vapaasti eri elämänvaiheistaan. Pääpaino oli elämäntilanteessa juuri ennen raskautta, raskausajassa, arjessa synnytyksen jälkeen ja nykyhetkessä. Apuna haastattelussa oli teema-/kysymysrunko (ks. liite 2), johon olin kirjannut lisäkysymyksiä, joita esitin, mikäli äitien kerronta loppui eikä vastausta oleellisiin kysymyksiin ollut tullut esiin. Täten elämäkertahaastattelun rinnalla vaikutti teemahaastattelumenetelmä. Erityisesti nuoret äidit tarvitsivat lisäkysymyksiä, varsinkin haastattelun alussa. Kaikki haastattelut eivät edenneet kysymysrunгон mukaisesti, vaan äidit puhuivat asioista joko kronologisessa aikajärjestyksessä tai sen mukaan, mitä mieleen tuli. Täten kysymysrunko on ollut lähinnä haastattelijan muistin tukena eikä sitä ole noudatettu johdonmukaisesti.

Haastattelut sujuivat hyvin ja äidit olivat avoimia ja rentoja. Joidenkin kohdalla nauhurin läsnäolo aluksi hieman jännitti, mutta loppua kohden se vaikutti unohtuvan. Paikalla oli vaihtelevasti myös lapsen isä ja/tai lapsi. Tunnelma oli useimmiten rauhallinen, mutta osa-aikaisia häiriötekijöitäkin ilmeni muutamassa haastattelussa. Selkeästi häiritsevin tekijä haastattelutilanteessa oli leikki-ikäinen lapsi, joka halusi äidin huomiota. Kahdessa haastattelussa lapsi häiritsti äidin keskittymistä osan aikaa.

Antikainen tuo esiin sen, miten tutkija ei kuitenkaan välttämättä saa kuulla kaikista haastateltavien kokemuksista. Piiloon jääviä kokemuksia on todettu olevan institutionaaliseen elämäntilanteeseen kuuluvat, jotka ovat sen verran itsestään selviä, että ne jäävät kertomatta, sekä kipeät ja vielä työstämättä olevat kokemukset, joita ei haluta tuoda esiin. (Antikainen 1996, 256–257.) Joidenkin äitien kohdalla huomasin, että vaikeista asioista, varsinkin menneisyydessä, vain mainittiin, mutta niitä ei lähdetty yksityiskohtaisesti selventämään. Havaintoni mukaan vaikeinta kerrottavaa äideille oli useimmiten lapsuus ja nuoruus, mikä saattoi johtua myös siitä, että niitä käsiteltiin heti haastattelun alussa. Vuolaimmin äidit kertoivat synnytyksestään, jolloin kerronta lähti usein yksityiskohtiin ja tutkimuksen kannalta epäoleellisiin seikkoihin. Yllätyin kuitenkin siitä, miten avoimesti äidit vieraalle ihmisille avasivat elämänsä ja ajatuksiaan. Äitiyteen ja raskauteen liittyi usein myös epävarmuutta ja negatiivisia tuntemuksia, mutta niitä ei yritetty peitellä. Myös elämäntilanteen aikana koetuista vaikeuksista kerrottiin pääosin avoimesti.

3.4 Tutkimushenkilöt

Tarkastelen äitiyteen kasvamista erityisesti iän näkökulmasta ja tämän vuoksi valitsin tutkimushenkilöiksi lähes ensisynnyttäjien ääripäitä eli alle 21-vuotiaita ja yli 35-vuotiaita ensisynnyttäjiä. Haastateltavia äitejä oli yhteensä kahdeksan, joista viisi oli nuoria ensisynnyttäjiä ja kolme varttuneita ensisynnyttäjiä. Äitejä heistä oli tullut 17–21-vuotiaina ja 35–40-vuotiaina. Haastatteluhetkellä he olivat 17–23-vuotiaita ja 36–43-vuotiaita. Yksi nuorista ensisynnyttäjistä oli erityistapaus: hän oli saanut ensimmäisen lapsensa nuorena, mutta viimeisensä yli 35-vuotiaana. Haastatteluhetkellä hän oli yli 35-vuotias. Täten hänellä oli kokemusta lapsen saamisesta sekä nuorena että varttuneena. Äidiksi hän oli tullut nuorena, joten hänet kategorioidaan nuoriin ensisynnyttäjiin kaikissa äidiksi tulemisesta, raskautta ja synnytystä käsittelevissä kysymyksissä. Elämäntilannetta, tulevaisuutta, äitiyden kokemista ja muita tämän hetkisiä aiheita koskevissa kysymyksissä hän kuuluu kuitenkin varttuneisiin äiteihin, koska oli haastatteluhetkellä yli 35-vuotias. Täten haastatelluista äideistä neljä oli haastatteluhetkellä nuoria ja neljä iäkkäämpiä.

Nuorista ensisynnyttäjistä kaksi oli juuri ennen lapsen syntymää täyttänyt 21 vuotta, joten otin heidät mukaan, vaikka aluksi suunnitelmana oli haastatella alle 20-vuotiaana synnyttäneitä. Iän lisäksi kriteerinä oli ensisynnytyksestä kulunut aika, jotta kokemukset olisivat hyvin muistissa. On tärkeää huomioida nimenomaan ensisynnytyksestä kulunut aika, koska silloin nainen on varsinaisesti tullut äidiksi, vaikka lapsia olisi myöhemmin tullut lisää. Ensisynnytyksestä kulunut aika vaihteli kuukaudesta kolmeen vuoteen poikkeuksena äiti, jolla oli kokemusta lapsen saamisesta nuorena ja varttuneena. Hänen ensisynnytyksestään oli kulunut 17 vuotta, viimeisimmästä yhdeksän kuukautta. Äideistä seitsemällä oli yksi lapsi ja yhdellä neljä lasta. Varttuneista äideistä yksi odotti haastatteluhetkellä toista lastaan. Lapsista kuusi oli tyttöjä ja viisi poikia. He olivat iältään kuukauden ja 17 vuoden välistä.

Kaikki äidit elivät parisuhteessa, mutta yksi äiti ei asunut miehensä kanssa yhdessä. Pareista viisi oli kihloissa ja kolme naimisissa. Isät olivat iältään 18–53-vuotiaita. Yksi äiti oli eronnut aiemmasta avioliitostaan ja perheen lapsilla oli eri isät. Kahdella isällä oli lapsia aiemmasta suhteestaan. Äideistä seitsemän oli haastatteluhetkellä äitiyslomalla ja yksi opiskeli. Äitiyslomalla olevista kaksi opiskeli sen ohella. Koulutus oli suurimmalla osalla kesken. Nuorilla oli lukio joko käytyä, kesken tai opiskelupaikka ammattiopistossa. Varttuneista kaksi kouluttautui uudelleen ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa. Koulutukseltaan varttuneilla oli takana niin ammatillisia perustutkintoja, ammattikorkeakoulututkintoja kuin maisterin tutkintojakin. Äideistä viisi asui Pirkanmaalla, kaksi pääkaupunkiseudulla ja yksi ulkomailla.

3.5 Aineiston analysointi

Aineiston analysoinnilla tarkoitetaan aineiston tiivistämistä ja näkökulmien ottamista. Siinä käydään aineistoa läpi etsien yhteneväisyyksiä tai eroavaisuuksia. Jokainen tutkimus on ainutlaatuinen ja siten analyysiin ja lopputulokseen vaikuttavat monet eri tekijät. Laadullisen aineiston analyysiin ei olekaan olemassa yleispätevää mallia, vaan analyysin tekemisessä on edettävä kokeilun kautta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Analysoin keräämäni aineiston käyttämällä laadullista sisällönanalyysiä, koska uskoin saavani sillä eniten irti elämäkertahaastatteluista. Sisällönanalyysillä pyritään tekemään sanallinen, selkeä, tiivistetty ja yleinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Tavoitteena on luoda mielekästä, selkeää ja yhtenäistä informaatiota aineistosta. Analyysin selkeyttäminen toimii pohjana luotettavien johtopäätösten tekemiselle. Analysointi on prosessi, joka perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan. Aineisto tiivistetään olennaisia tietoja hukkaamatta. Se ikään kuin pilkotaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudelleen loogiseksi kokonaisuudeksi, josta voidaan tehdä johtopäätöksiä. (Sarajärvi & Tuomi 2003, 105–110.)

Analyysissä käytin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Siinä analyysin pohjana käytetään nimenomaan hankittua aineistoa eikä teoriaa. Uutta teoriaa muodostettaessa teoriaa ja johtopäätöksiä tulee jatkuvasti verrata alkuperäisaineistoon. Tavoitteena on luoda aineistosta teoreettinen kokonaisuus. Tämä tapahtuu yhdistelemällä käsitteitä, jolloin saadaan vastaus tutkimuskysymyksiin. Analyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn. Prosessissa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkitusta ilmiöstä. Milesin ja Hubermanin (1994) mukaan analyysi koostuu kolmesta vaiheesta: (1) aineiston redusointi eli pelkistäminen, (2) aineiston klusterointi eli ryhmittely ja (3) abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. (Sarajärvi & Tuomi 2003, 97–115.)

Aloitin aineiston käsittelyn lukemalla haastattelut useampaan kertaan läpi litteroituani ne. Kokonaiskuvan saaminen aineistosta oli välttämätöntä ennen varsinaisen analyysin aloittamista. Analysoinnin aikana ymmärrys ilmiöstä yhä syveni, vaikka siihen tarvittiin toisinaan menemistä pintaa syvemmälle, sillä äitien vastaukset eivät aina olleet suoria ja samaa asiaa saatettiin käsitellä useissa eri yhteyksissä. Ennen varsinaisen analyysin aloittamista oli määriteltävä analyysiyksikkö. Se voi olla sana, lause tai ajatuskokonaisuus. Käytin analyysiyksikkönä lauseita ja ajatuskokonaisuuksia, joissa puhuttiin analyysin kannalta olennaisista asioista. Pelkistämävaiheessa aineistosta karsitaan tutkimuksen kannalta epäoleellinen tieto pois. Se voi tapahtua joko

tiivistämällä tai pilkkomalla informaatiota osiin. Tämä tapahtuu tutkimustehtävän mukaisesti. (Sarajärvi & Tuomi 2003, 97–115.) Aloitin pelkistämisen muodostamalla kuusi alustavaa teema-aluetta tutkimuskysymysten pohjalta. Alustavien teemojen muodostaminen kävi helposti haastatteluiden teema-alueita mukaillen. Teemat kuitenkin elivät analysoinnin aikana ja pääteemat muodostuivat lopulta seuraavanlaisiksi: (1) äitiyteen kasvaminen, (2) äitiys oppimiskokemuksena sekä (3) äitiyden sijoittuminen elämänkulkuun. Jokaiselle teemalle annoin oman värin. Teemojen pohjalta luin haastattelut läpi ja merkitsin eri väreillä kohdat, joissa puhuttiin kyseisestä teemasta. Käytin työkaluna Wordin yliviivausvärejä, jolloin haastatteluista erottui helposti kutakin teemaa koskevat kohdat.

Ryhmittelyvaiheessa käydään läpi aineistosta koodatut alkuperäisilmaukset ja etsitään samankaltaisuutta tai eroavaisuutta kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa kuvaavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään omaksi luokakseen. Tämän myötä aineisto tiivistyy, koska yksittäiset asiat sisällytetään isompiin kokonaisuuksiin. Tämä luo pohjan tutkimuksen perusrakenteelle ja alustavia kuvauksia ilmiöstä. Teoreettisten käsitteiden luominen tapahtuu erottamalla olennainen tieto ja muodostamalla niiden perusteella teoreettisia käsitteitä. Tätä jatketaan yhdistelemällä luokituksia niin kauan kuin se on mahdollista. (Sarajärvi & Tuomi 2003, 97–115.) Ryhmittelyn ja teoreettisten käsitteiden luomisen aloitin muodostaen teemoille alakategorioita haastatteluissa esiin tulleiden asioiden perusteella. Kokosin yhteen tekstiedoston teemat alakategorioineen ja kopioin haastatteluista niiden mukaiset kertomuspätkät. Tämä seurauksena sain teema teemalta kaikkien äitien vastaukset allekkain. Kullekin haastatellulle annoin oman värin, jotta pystyin erottamaan selvästi, mikä on kenenkin sanomaa.

Saatuani kasaan oleellisen materiaalin, jatkoin sen selkeyttämistä luomalla taulukkoja. Taulukoissa oli yhteensä 28 eri kategoriaa, joihin kirjasin kunkin äidin kohdalle tiivistäen hänen vastauksensa kyseisestä aiheesta. Pyrin tiivistämään vastauksia muutamaiin sanoihin tai lauseisiin. Taulukossa oli lopputuloksena nähtävissä selkeästi kategorioittain kunkin äidin vastaukset, jolloin vertailua oli helppo tehdä. Muodostin aineiston perusteella käsitteitä. Tämän jälkeen etsin vastauksista samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Kokosin kategorioittain vastausten lukumäärät rinnakkain nuorten ja varttuneiden äitien vastauksista. Tämän perusteella pystyin näkemään mitkä vastaukset erosivat iän mukaan ja missä iällä ei ollut merkitystä. Tämän jälkeen purin aineiston tulokset kirjalliseen muotoon teema teemalta tulkiten ja yhdistäen teoriaan. Sarajärven ja Tuomen mukaan tavoitteena on liittää empiirinen aineisto teoreettisiin käsitteisiin ja saada tulokseksi aineistosta muodostettu malli, käsitejärjestelmä, käsitteet tai teemat. Johtopäätöksissä tutkija pyrkii ymmärtämään, mitä asiat tutkittaville merkitsevät. (Sarajärvi & Tuomi 2003, 97–115.)

Tutkimushenkilöiden anonymiteetistä pidin huolta muun muassa muuttamalla tässä raportissa esiintyvät nimet. Sitaattien yhteydessä käytän äideistä koodia keksitty nimi ja ikä haastatteluhetkellä, esimerkiksi *Veera 19v*. Sitaateista poistin lukijaa helpottaakseni tauot ja naurahdusten kaltaiset ilmaisut. Joistakin sitaateista poistin tekstiä lauseiden väliltä, jos se oli teeman kannalta epäoleellista tai kertoi puhujan henkilöllisyydestä liikaa. Tällöin, kun lause ei jatku edellisen lauseen perään, katkaisu on merkitty kolmella pisteellä lauseen alussa.

4 PERILLÄ: ”Olis sitä aika paljosta jääny paitsi, jos ei sitä olis saanu ite kokea.”

Tulosluvussa esittelen tutkimuksen tulokset niitä tulkiten, verraten aiempiin saatuihin tuloksiin ja peilaten teorialuvussa käsittelemiini asioihin. Vaikka käytin elämäkertahaastatteluja, äitien elämäntarinat eivät ole tuloksissa pääosassa, vaan niissä keskitytään nimenomaan äitiyteen elämänvaiheena. Luku koostuu viidestä alaluvusta, joista kolmessa esittelen tuloksia valitsemieni teemojen mukaisesti ja yhdessä kokoan yhteen äitiyteen kasvamista aineistosta muodostamani kasvutyyppien avulla.

4.1 Äitiyteen kasvaminen

Muutosvalmius: Elämäntilanne ennen raskautta ja suunnitelmat lasten hankkimiseksi – ”Me ei nyt oikeesti taideta sitä lasta koskaan saada.”

Elämäntilanteissa ennen raskautta nuorten ja varttuneiden ensisynnyttäjien välillä oli selkeä ero: nuorten elämäntilanteet muuttuivat nopeasti, kun varttuneiden elämät olivat olleet pidemmän aikaa samanlaisia. Yhteistä nuorten elämäntilanteille oli, että elämä ei ollut vielä tasaista, uomiinsa asettunutta, vaan elämäntilanteet saattoivat vaihtua usein ja tulevaisuuden suunnitelmat olivat osittain epäselvät. Nuoret olivat raskautumisensa aikaan 16–20-vuotiaita. Heistä kaksi asui vanhempiansa kanssa. Osa oli koulussa, osa vietti välivuotta. Niin ikään kolme äitiä seurusteli lapsen isän kanssa, yksi oli eronnut ja yksi tapaili tulevaa isää, mutta ei varsinaisesti kokenut vielä seurustelevansa hänen kanssaan. Vaikka lapsen isän kanssa ei eletty yhdessä, haluttiin suhdetta yrittää raskauden vuoksi. Kaikki parit elivätkin haastatteluhetkellä yhdessä. Varttuneiden äitien elämäntilanteet olivat vakiintuneempia. Heidän elämäntilanteissaan näkyi Dunderfeltin (1990) esiin tuoma elämän tasoittuminen 30 ikävuoden jälkeen ja mahdollinen muutoksen kaipuu, jota seuraa pysähtyminen ja elämän arviointi. 30–40-vuotiaan elämää voidaankin kuvailla sanalla juurtuminen, mikä ilmeni myös varttuneiden äitien elämäntilanteissa ennen raskautta. He olivat naimisissa ja elivät tasaista elämää, jossa painottui työ tai opiskelu. Äideistä yksi oli kuitenkin tyytyväinen sen hetkiseen elämäänsä, kun kaksi muuta olivat osin tyytymättömiä. Tyytyväinen äiti koki elämäntilanteensa olevan vasta silloin optimaalinen lapsen hankintaan, valmis uuteen muutokseen, mitä se ei aiemmin ollut. Tyytymättömille tyypillistä oli kyllästyminen tasaiseen, samanlaisena toistuvaan elämään, johon kaivattiin muutosta.

Niin mäkin luulin, että mäkin meen naimisiin silleen ajoissa ja niin kun siinä. Mut ei se mun elämä mennykään niin. ...Sitten mä aattelin, että mä en enää jaksa yksin elää, että nytten on niin kun. Että mä en saa mitään tästä, että mitään, ei niin kun tapahdu muutosta. ...Et mä sain jotenkin rohkeutta [etsiä puolisoa], et ei oo mitään menetettävää enää. Et surkeeta, et mulla on ikää jo näin paljon ja mä tässä vaan hissuksiin oon. Tyydyn vaan jotenkin, enkä mitään niin kun, vaikken oo tyytyväinen kuitenkaan. Siis jotenkin oli, puuttu koko ajan jotain. (Hannele 43v.)

Äitiyteen kasvamiseen vaikuttaa raskauden yllätyksellisyyden lisäksi myös se, onko lastenhankinta tulevaisuudessa ylipäättään ollut ajatuksissa ja toiveissa. Nuorista äideistä yksi ei ollut koskaan halunnut lasta edes tulevaisuudessa. Hän oli kuitenkin tiedostanut, että jos lapsia joskus tulee, ne ovat vahinkoja ja aborttia hän ei pysty tekemään. Muut äidit olivat aina halunneet lapsia jossakin vaiheessa elämää. Perheen perustamista pidettiin itsestään selvänä, luonnollisena osana elämää. Samanlaisia tuloksia on saanut myös Kelhä (2009, 40) nuoria äitejä tutkiessaan: useimmiten he kertoivat ”aina halunneensa lapsia”. Varttuneena omasta halustaan lapsen saanut äiti kuvailee ajatuksiaan lasten hankinnasta:

Jotenkin mä olin ajatellu sen niin, et kyllä mulla elämä rullas ihan mukavasti ilman lapsiakin ja oon niin kun tykänny siitä. Mut jotenkin se, et oli aina kuullu, et se on niin kun tavallaan niin mullistavaa ja se tunteitten, että jotain voi rakastaa niin paljon. Niin mä aattelin, et mä en voi jättää sitä kokematta. Jos mulla on mahdollista saada lapsia, niin kyllä mä niitä haluan. Mut jos niitä ei ois niin kun saanu, niin kyl mä oisin ehkä senkin kanssa pystyny elämään. (Merja 36v.)

Elämä ei kuitenkaan aina etene suunnitelmien mukaan. Nuorista äideistä vain yhden raskaus oli suunniteltu ja varttuneista suurin osa ei meinannut tulla raskaaksi toiveista huolimatta. Äitien raskaudet luokitellaan jo aiemmin mainitsemikseni tilastollisesti normatiivisiksi ja ajallisesti ei-normatiivisiksi tapahtumiksi, jotka tapahtuvat useille ihmisille, mutta eivät tähän aikaan. Ne ovat harvemmin ennustettavissa ja siksi aiheuttavat helpommin stressiä, minkä vuoksi sopeutuminen muutokseen on usein vaikeaa. (Rau & Schultz 1985, 132.) Erona on kuitenkin se, että varttuneet äidit odottivat raskautumistaan, kun taas nuoret yhtä lukuun odottamatta eivät. Täten yllätysraskauksiin sopeutumisen voidaan olettaa olevan haastavampaa. Nuorilla äideillä ajatus lapsista siinsi kauempana tulevaisuudessa, ajatuksissa oli muun muassa naimisiinmeno tai opiskelu ennen lastenhankintaa.

Joo, kyllä mä aina oon halunnu perheen ja lapsia, mutta niin kun tän uskonnollisen kasvatuksen mukaan, kyllä mä oisin menny ensin naimisiin ja tehny kaiken muun ja sitte saanu lapsia. (Jenni 23v.)

Varttuneet äidit jakautuivat kahtia: äidiksi tulon lykkääntyminen omasta tahdosta (yksi äiti) ja tahdosta huolimatta (kaksi äitiä). Omasta tahdosta lykkääntyminen tapahtui vauvakuumeen puuttumisen ja sopivan elämäntilanteen odottamisen vuoksi. Puoliso oli löytynyt, mutta elämäntilanne ei tuntunut riittävän vakaalta ulkomailla asumisen vuoksi. Myös omien tavoitteiden saavuttaminen, kokeminen ja meneminen olivat tärkeitä. Kun elämäntilanne tuntui sopivalta lasta ajatellen, raskautuminen tapahtui melko nopeasti. Kahdella äidillä lasten saaminen viivästyi heidän mielestään turhan paljon. Syitä tähän olivat puolison löytäminen myöhemmällä iällä ja lapsettomuus. Heillä oli takanaan hedelmöityshoitoja ja pisimmillään lasta oli yritetty viisi vuotta. Rankkoja hoitoja, keskenmenoja ja pettymyksiä kerta toisensa jälkeen seurasi tunnemyrskyt ja elämä pyöri vauvahaaveen ympärillä. Täten muutosvalmius äitiyteen on äideillä ollut hyvin erilainen johtuen raskauden toivottavuudesta tai yllätyksellisyydestä. Voidaan todeta, että varttuneiden ensisynnyttäjien muutosvalmius raskauden kohdalla on ollut vahva, kun taas nuorilla se on ollut heikko.

Suhtautuminen raskausuutiseen – ”Oli se vähän semmonen, alussa semmonen shokki tietenkkin.”

Positiivinen raskaustesti herättää aina tunteita. Se, millainen tunteiden kirjo on, riippuu raskauden odotettavuudesta ja toivottavuudesta. Suhtautumisessa raskausuutiseen on aineistossa yhteys muutosvalmiuteen. Tämä oli odotettavissa, koska nuorten raskaudet eivät olleet odotettuja ja siten aiheuttavat helpommin stressiä. Varttuneille äideille raskaus oli iloinen ja toivottu uutinen. Osalla iloitemista varjosti kuitenkin toistuneet keskenmenot, joiden vuoksi epäusko raskauden jatkumisesta oli vahvaa. Onnellisuuden tunteet tulivat vasta raskauden edettyä pidemmälle. Vain yhdelle nuorista äideistä raskaus ei tullut yllätyksenä, vaan oli odotettu. Hän suhtautui uutiseen hyvillä mielin. Tämä kertoo, että kun lasta on toivottu ja odotettu, muutosvalmius on ollut vahva, uutinen otetaan iästä huolimatta positiivisesti vastaan. Sen sijaan muille nuorille uutinen oli shokki. Tunteet vaihtelivat epäuskosta sekavuuteen ja itkuun. Alkushokin jälkeen raskautta ja sen seuraamuksia alettiin miettiä tarkemmin ja sopeutuminen ajatukseen alkoi. Erona odotettuihin raskauksiin oli, että ajatukseen totuttelemisen alkoi vasta tässä vaiheessa, kun se raskautta suunnitelleilla oli alkanut mahdollisesti jo vuosia aiemmin.

Se oli kauhee shokki. Mä itkin monta päivää sitä, mut sit se meni aika hyvin ohitte ja rupes miettiin järkevästi asioita. Ei se sit niin kauheelta tuntunu. Et koulun keskeytti, niin se oli niin kun siinä kaikki. (Erika 19v.)

Jokaiselle lapsen pitäminen oli selvää. Kaikki toivat esiin, että eivät kykenisi tekemään aborttia, joten päätös pitämisestä syntyi nopeasti:

Joo, et ei me missään vaiheessa mietittykään mitään, et tehäänkö abortti vai ei. Et kyl se oli ihan, että me pidetään se. Siinä oli vaan just sitä, että, että mitenkä pärjätään. En mä pystyis, ois pystynyt mitään aborttia tekemäänkään. (Veera 19v.)

Aineistosta tuli selville jo aiemmin todettu tukiverkoston suuri merkitys odottaville äideille (Niemi 1979, 158–160). On havaittu, että erityisesti puolison ja omien vanhempien suhtautuminen raskauteen vaikuttaa naisen omaan kokemukseen raskaudestaan (Antikainen & Leskio 2008). Tutkimuksen äidit olivat tässä suhteessa homogeeninen joukko, sillä puoliset ja vanhemmat suhtautuivat raskauksiin hyväksyvästi, vaikka se ei nuorten kohdalla ollut itsestään selvää. Tämä näkyi suhtautumisessa raskaasuutisen kertomiseen: nuoret äidit kokivat kertomisen vaikeana peläten ihmisten reaktioita. He tiedostivat hyvin mahdollisen ikään liittyvän kritiikin niin ystävien kuin vanhempien ja sukulaisten taholta. Omille vanhemmille raskaudesta kertominen koettiin jännittävänä ja osa lykkäsikin sitä tai ei itse kertonut asiasta, vaan sen teki sisko. Myös koulussa asian kertomista pitkitettiin äitiyslomalle jäämiseen saakka. Ympäristön hyväksyntä ja tuki olivat etenkin nuorille tärkeä osa äidiksi kasvamista. Lähipiirin suhtautuminen oli pääosin positiivista. Jotkut vanhemmat olivat abortin kannalla, mutta suhtautuminen muuttui positiivisemmaksi lapsen synnyttyä.

Se oli jotenkin niin kun nolo tilanne kuitenkin. En tiedä, silloin vaan hävetti ja nolotti just sekin, että asu vielä vanhempien kanssa. Ne suhtautu kuitenkin positiivisesti. Se oli silloin, kun mä niille kerroin, niin tota tietysti ne sitä ihmetteli. Ja sitten kun mä sanoin, että ette te nyt voi jättää mua sitten niin kun ihan yksin, niin kyllä ne sitten niin kun sano, että no ei todellakaan jätetäkään ja seuraavalla viikolla siitä äiti oli käynyt ostamassa jo ensimmäiset vauvanvaatteet. (Jenni 23v.)

Samanlaisia tuloksia nuorten pelosta kertoa raskaudestaan vanhemmilleen on saatu ennenkin (mm. Hirvonen 2000, Phoenix 1991). Hirvosen (2000, 72) tutkimuksen nuoret olivat niin ikään siirtäneet kertomista omille vanhemmilleen, kuten myös lapsen tulevalle isälle. Lapsen isälle kertomista ei tutkimukseni nuorten keskuudessa tuotu esille vaikeana. Siitä huolimatta muutama nuori oli kertonut raskaudesta jollekin muulle ensin. Nuorten äitien puoliset suhtautuivat raskaasuutiseen hyvin, vaikka osalla pareista oli suhteessaan hankaluuksia eivätkä he asuneet yhdessä. Sairasen (2010, 96) tutkimuksen nuorten lähipiirien suhtautuminen oli vaihtelevaa. Osan lähipiiri oli innoissaan uutisesta, osa paheksunut ja aborttiakin oli ehdotettu. Äitien puoliset ja vanhemmat

suhtautuivat uutiseen kuitenkin etupäässä positiivisesti. Sekä aiemmat tulokset että tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että nuorten raskausuutiseen suhtaudutaan vaihtelevasti, kun taas varttuneiden puolesta ollaan tavallisesti iloisia. Tämänkin tutkimuksen varttuneiden äitien puoliset ja lähipiiri ottivat odotetun uutisen ilolla vastaan.

Raskausaika ja äitiyteen valmistautuminen – ”Olin valmistautunut vaan niin kuin valmistautua voi.”

Raskausaika on tärkeää aikaa kasvulle. Mielikuvat ja odotukset lapsesta jo raskausajasta lähtien vaikuttavat hänen toimintaansa myöhemmässä vuorovaikutuksessa. (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 83.) On todettu, että naisen kokemukseen raskaudesta vaikuttaa hänen persoonallisuus, menneisyyden kokemukset, elämäntilanne ja valmius sitoutua lapseen (Antikainen & Leskio 2008). Lisäksi vaikutusta on kiistatta omalla voinnilla ja raskauden sujumisella. Normaalisti sujuneet raskaudet antavat mahdollisuuden nauttia odotuksesta, kun taas ongelmien ilmetessä huoli voi olla jatkuvaa. Niin ikään aiemmat keskenmenot vaikuttavat raskauden kokemiseen ja negatiiviset tunteet voivat peittää positiiviset alleen. Odottajan oma vointi on myös oleellinen osa kokemusta. Jatkuvasta pahoinvoinnista tai terveydellisistä ongelmista kärsivän energia menee helposti muuhun kuin nauttimiseen, jolloin äitiyteen valmistautuminenkin voi jäädä taka-alalle.

Äidiksi kasvamisen on todettu etenevän vaiheittain, joiden aikana nainen kypsyy äitiyteen eri tavoin. Raskausajan sanotaan koostuvan neljästä vaiheesta: havahtumisvaihe, sopeutumisvaihe, keskittymisvaihe sekä ennakointi- ja valmistautumisvaihe. (Antikainen & Leskio 2008.) Äitiyteen valmistautuminen eteni vaiheittain tässäkin tutkimuksessa. Aluksi totuteltiin ajatukseen raskaana olemisesta ja tulevasta elämänmuutoksesta. Tämä vaihe pitkittyi kolmella nuorella äidillä, koska heillä esiintyi kriisiprosessin alkuvaiheelle tyypillistä suojamekanismia: raskauden ”unohtamista” sen alkuvaiheessa (Niemelä 1979, 158–160). Raskaus unohdettiin pitkäksi aikaa – sitä ei ajateltu. Nuoret kertoivat, että eivät ”*tajunneet koko juttua*” ja vasta raskauden loppuaikana havahtuivat todellisuuteen. Toisaalta yritettiin sopeutua vain raskauteen, mutta sen päättymisen seurauksia ei ajateltu.

Oikeestaan koko, tota se raskausaika oli vaan niin kun raskausaika, että tota en mä miettiny sillon kertaakaan varmaan sitä, että kohta mä saan lapsen. Mä olin vaan raskaana. (Jenni 23v.)

Suojamekanismeina Niemelän (1979, 158–160) esiin tuomaa itselle teeskentelyä peittämällä pelon tunteet ja pakottamalla itsensä tuntemaan iloa ja onnellisuutta äideillä ei tulkintani mukaan ollut. Totuttelun jälkeen moni perehtyi raskausaikaan liittyviin asioihin, kuten ruokavalioon, äitiysvaatteisiin ja lapsen liikkeiden tuntemiseen. Loppuaikana energia suuntautui synnytykseen valmistautumiseen ja vauvan tarvikkeiden hankkimiseen. Kun vauva syntyi, raskausaika unohtui ja keskittyminen siirtyi kokonaan uuteen ihmiseen ja arjen opetteluun. Äitiyteen kasvaminen jatkuu edelleen synnytyksessä ja sen jälkeen läpi koko elämän (Antikainen & Leskio 2008).

Raskausaika sujui kaikilla äideillä ilman suurempia ongelmia. Osalla esiintyi tavallisia oireita, kuten pahoinvointia, väsymystä tai tukalaa oloa raskauden loppuvaiheessa. Nuorista äideistä kukaan ei kuvaillut odotuksen kuitenkaan olleen ihanaa, vaan lähinnä neutraalia tai epämukavaa ja sen päätyminen koettiin helpotuksena. Epämiellyttävää siitä teki yksinäisyys ja oma epämukava olo, mahan ahdistaminen. Yksi äiti koki, että raskausaika ei ollut lainkaan hänen juttunsa. Nautinnon puuttuminen johtui varmasti osaksi myös raskauden yllätyksellisyydestä – siihen ei oltu osattu varautua ja tulevaisuus herätti sekavia tunteita. Tämä tulee aineistossa selkeästi esiin. Varttuneilla ensisynnyttäjillä raskausaika oli miellyttävämpää aikaa – jopa niin nautinnollista, että eräs äiti poti siitä välillä melkein huonoa omatuntoa. Toinen äiti koki, että ensimmäisen raskauden aikana joka päivä tuntui hienolta. Toista odottaessa vointi on ollut huonompi ja kokemus siten erilainen.

Raskausaikana tunneskaalat olivat moninaisia. Esille tuotiin kuitenkin huomattavasti enemmän negatiivisia kuin positiivisia tunteita. Näitä olivat hämmennys, epävarmuus, pelot, huolet, jännitys, haasteet, epäusko, yksinäisyys ja negatiiviset odotukset. Nykyään kielteiset tunteet tunnustetaan luonnolliseksi osaksi kehitysprosessia ja painotetaan niiden hyväksymisen tärkeyttä (Antikainen & Leskio 2008). Negatiivisten tunteiden tunteminen voidaan nähdä yhtenä tapana valmistautua tulevaan muutokseen. Varautuminen pahimpaan valmistaa raskaisiin kokemuksiin ja minimoi pettymyksiä. Yksi äiti psyykkasi itseään odotusaikana kuolleeseen lapseen, jotta niin tapahtuessa menetyks ei tuntuisi niin musertavalta. Erityisesti nuorilla ajatukset ja odotukset olivat negatiivisia:

Oli niin negatiiviset ajatukset silloin raskausaikana, että mä ajattelin niin kun esimerkiks, että Emmi nukkuu heti omassa huoneessa, että ei se nuku meidän välissä eikä mitään semmosta, että siitä on vaan haittaa ja muuta. (Jenni 23v.)

Varttuneilla oli enemmän huolia ja pelkoja:

Et ehkä mä olin niin varautunu kaikkine huolineni ja pelkoineni, että kaikenlaista pahaa saattaa tapahtua, tai et mitä ei osaa tai. Oli niin kun ollu huolissaan niin monesta asiasta. ...Et mä etukäteen mietin kaikkia niitä haasteita ja yritin miehellekin moneen kertaan terottaa, että mitä haasteita sitten tuleman pitää, kun meillä on sit se vauva, niin se tarkoittaa sitten sitä ja tätä ja tota. (Outi 36v.)

Seuraava äiti kuvailee lähes kaikille tyypillistä, koko raskausajan vallalla ollutta tunnetta: epäuskoa. Yllätysraskauksissa epäusko liittyi raskauden odottamattomuuteen, kun taas toivotuissa raskauksissa siihen, että se vihdoin on tapahtunut.

Jatkuvasti oli semmonen meillä molemmilla, että onks se ihan tottakaan, että meille oikeesti tulee vauva? (Outi 36v.)

Äitiyteen valmistautuminen voidaan aineiston perusteella jakaa neljään ryhmään: (1) hankintojen tekeminen vauvaa varten, (2) tiedon hankkiminen, (3) elämänmuutoksen ja äitiyden pohtiminen sekä (4) itsestä huolehtiminen. Hankintoja vauvalle tekivät kaikki. Korostuneesti itsestään huolta pitivät kaksi äitiä. Huolenpito ilmeni ruokavaliassa, liikunnassa, lepäämisessä, käytiin äitiysjoogassa ja hoidettiin itseä. Tietoa raskaudesta, synnytyksestä ja vauvoista etsivät muut yhtä lukuun ottamatta. Tiedon hankinta onkin esikoista odottaessa tyypillistä ja vanhemmille keino vahvistaa omia voimavarojaan, sillä tiedon hankkiminen tuo usein lisää varmuutta (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 82). Tietoa etsittiin lukemalla vauvakirjoja, lehtiä, neuvolan oppaita, keskustelupalstoja, synnytystarinoita, katsomalla televisiosta vauvaohjelmia ja keskustelemalla muiden äitien kanssa. Varttuneilla vertaistuen rooli tiedon hankinnassa korostui ja he saivatkin paljon tietoa muilta äideiltä, kun nuoret tukeutuivat enemmän muihin tietolähteisiin. Yksi tapa oli tarkkailla muita äitejä ja valita heidän toimintatavoistaan itselle parhaiten sopivia.

Enemmän kiinnitti huomiota siihen, miten muut ihmiset tekee ja sieltä valitsi, et toi on hyvä ja noin me ei ainakaan tehdä. Et siihen on just herkistyny vähän seuraamaan, et miten muut kasvattaa lapsia. ...Ja vielä korostuneemmin piti itsestä huolta. Niinkun syömisistä, liikkumisista ja nukkumisista. Et just tällanen, ehkä itsensä tarkkailu lisäänty. (Merja 36v.)

Esiin tuli, miten kaikkeen ei voi valmistautua, koska ei tiedä, mihin kaikkeen pitäisi yrittää valmistautua. Valmistautuminen jäi vähemmälle myös, jos äidillä oli paljon kokemusta pienten lasten hoidosta. Äideistä yksi oli saanut harjoitusta tulevaan hoitamalla paljon siskonsa vauvoja, minkä myötä varmuus ja itseluottamus kasvoivat. Itse äitiyteen valmistautuminen koettiin vaikeaksi. Vauvaa varten tehtiin valmisteluja ja omaa äitiyttäkin pohdittiin, mutta siihen ei

varsinaisesti osattu sen enempää valmistautua. Nuoret valmistautuivat miettimällä tuleeko heistä hyviä äitejä, valmistautumalla vauva-ajan rankkuuteen, aikuistumalla ja pärjäämällä omillaan. Varttuneilla pohdintaa aiheutti tuleva elämänmuutos, ihanneäidin olemus, pärjääminen vauvan kanssa ja moni käytännön asia. Kasvatusalaa opiskellut äiti sai itseluottamusta opinnoistaan. Vähemmän valmistautuneet äidit luottivat kuitenkin loppujen lopuksi itseensä ja pärjäämiseensä. Ajateltiin, että äitiyteen kasvetaan ajan myötä ja maalaisjärjellä pärjätään pitkälle. Kukaan ei odottanut äitiyden olevan vain helppoa ja ihanaa.

Neuvolan tuki äitiyteen valmistautumisessa ei noussut merkittäväksi, vaan se sai osakseen enimmäkseen kritiikkiä. Nuoret eivät kokeneet, että he olisivat saaneet erityiskohtelua neuvolassa ikänsä vuoksi. Heistä muutama koki suhtautumisen negatiivisena ja lyhyet käynnit turhauttavina. Kunnan keskustelua jäätettiin kaipaamaan.

...Siellä oli aina hirvee kiire ja paljon ihmisiä niin en mä siellä neuvolassakaan kyllä saanu mitään apua sitten. Et siellä oli niin paljon ruuhkaa, että mun mielestä sillonkin joskus, kun ensimmäisessä neuvolassakin kävi, ja sit se [terveydenhoitaja] kysy, että ”Poltaksä tupakkaa?” Ja mä kun sanoin, että oon mä polttanu jo niin kun kahdeksan vuotta, niin sit se vaan kysy, että ”No eksä enää polta?” Sit mä sanoin, että oon mä nytten niin kun lopettanu, niin se sano vaan sitten, että ”Ok”, että ei se ollu niin kun, ei se paneutunu siihen mitenkään, että ei se kyselly, että onko hankala lopettaa tai kertonu siitä. Se vaan istu ja merkkaili jotain. Joo mä oisin halunnu kyllä, et ois ollu paljon enemmän aikaa ja sitten tota, kunnan keskustelua. (Jenni 23v.)

Eräs varttunut äiti sen sijaan piti neuvolan toimintaa ylellisenä, koska huolehtiminen oli niin hyvää. Useampia lapsia synnyttänyt äiti koki saamansa informaation heikkona neuvolan oletuksen vuoksi: useamman lapsen äidin uskottiin jo tietävän ja osaavan kaiken, vaikka edellisestä synnytyksestä oli kulunut useita vuosia. Neuvoloita on kritisoitu myös aiemmissa tutkimuksissa vähäisestä psyykkisestä tuesta (mm. Ruusuvuori 1992, Vallimies-Patomäki 1998).

Kysymys valmiudesta äidiksi ennen lapsen syntymää osoittautui vaikeaksi, kuten on havaittu aiemmissakin tutkimuksissa (Romppanen 2000, 72). Nuorista äideistä puolet totesi, että eivät kokeneet raskausaikana olevansa valmiita äideiksi. Puolet epäröi vastaustaan ja pohti esimerkiksi tietävänsä pärjäävänsä tai olevansa haastatteluhetkellä valmiita äitejä. Tulkitsen vastaukset niin, että kukaan nuorista äideistä ei suoranaisesti tuntenut vielä odotusaikana olevansa valmis äidiksi. 17-vuotias äiti kuvaa hyvin ajoittaisesta epävarmuudesta huolimatta luottamusta äidiksi kasvamiseen:

Aika epävarma olo. Et mulla on ollu koko aika se periaate, et ei äidiks synnytä, vaan siihen kasvetaan. Et kyl mä tiesin, et mä siihen kasvan sit ajan myötä siihen rooliin. (Sini 17v.)

Ajatukset saattavat kuitenkin iän myötä muuttua, kuten kävi 38-vuotiaalle äidille. Hän pohtii omaa valmiuttaan äidiksi nyt eri tavalla kuin parikymppisenä saadessaan esikoisensa:

No varmaan silloin tunsin [olevani valmis äidiksi], mutta tällain jälkeinpäin ajateltuna, niin kyllähän mä oon ollu tosi nuori. Että, että nyt varmaan oikeesti niin kun pystyy niin täyspainosesti oleen semmonen äiti, kun on sitä elämäkokemustakin. Mutta kyllähän se on selvä, että lapset kasvattaa siinä, että siinä on pakko kasvaa ja totta kai pitää ottaa se vastuu ja olla se vanhempi ja äiti ja muuta, että. Että ei sitä tienny varmasti, että mihin soppaan sitä joutuu. (Satu 38v.)

Varttuneet äidit olivat omasta mielestään valmiita äideiksi, vaikka samalla siihen saattoikin sisältyä epävarmuutta, jännitystä ja pelkoa tulevasta. Eräs nelikymppinen äiti koki, että on valmis äidiksi, koska nyt on viimeisiä hetkiä mahdollista olla.

Synnytys ja äitiyden alkumetrit – ”Jotenkin sit vasta tavallaan ymmärsi, kuinka ihana asia se oikeesti olikaan.”

Synnytyskokemus on äidiksi kasvun kannalta merkittävä (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 83). Synnytyskokemus voi vaikuttaa naiseen joko itsetuntoa kohentavasti tai lannistavasti ja siten vaikuttaa äidin identiteetin muodostumiseen. Synnytykset olivat suurimmalla osalla sujuneet ongelmitta eikä niistä ollut jäänyt traumoja kuin yhdelle äidille johtuen imukupin käytöstä. Yhden äidin muistot olivat huonoja johtuen synnytyksen pitkittymisestä ja tuen puutteesta. Äideistä kahdelle oli tehty sektio. Iästä riippumatta synnytys on tunnerikas tapahtuma eikä omia tunteita osattu välttämättä etukäteen ennustaa, vaikka äitiyden kokemiseen kuinka olisi valmistauduttu:

Et se vauva oli siinä, niin oli jotenkin ihan, en mä ollu osannu ollenkaan varautua semmoseen tunteeseen. Onhan sitä kuullu niitä tarinoita, mut se on kuitenkin sit, kun sen itse kokee. ...Että on niin kun halunnu vauvaa tai lasta, mutta jotenkin mulla ei oo niin valtava semmonen niin kun vauvakuume tai sellanen ollu kuitenkaan, kun mitä mä voin kuvitella, että jollain ihmisellä on. Mut sit kun se vauva synty, niin sit mä niin kun ymmärsin sen, vaikee selittää tavallaan, et sit kun se vauva oli siinä, niin sit se tunne siitä, et sen sai, niin oli se semmonen oikein tosi vahva. Jotenkin sit vasta tavallaan ymmärsi, kuinka ihana asia se oikeesti olikaan. (Outi 36v.)

Sairaalahenkilökunnan suhtautuminen koettiin vaihtelevana, mutta kenelläkään ei ollut vain positiivisia kokemuksia. Kaikilla nuorilla oli kokemuksia negatiivisesta suhtautumisesta heitä kohtaan. Äidit toivat useasti esiin, miten he olivat nuoria ja kokemattomia, eivätkä tienneet asioista mitään ja siksi olisivat halunneet enemmän tietoa, apua ja tukea. Tätä ilmeni niin raskauden ja

synnytyksen aikana kuin lapsen synnyttyäkin. Iästä huolimatta kaikilta äideiltä yhtä lukuun ottamatta tuli kritiikkiä avun ja tuen puutteesta. Lapsen synnyttyä kaivattiin konkreettista apua hoitamisessa ja imetyksessä. Totuudenmukaisen tiedon tarve raskaudesta ja synnytyksestä on tullut esiin muissakin tutkimuksissa (mm. Ruusuvuori 1992, Vallimies-Patomäki 1998). Haastattelujen perusteella ilmeni, että apua on saatavilla, mikäli sitä osaa pyytää, mutta ilman omaa aktiivisuutta harvemmin opetetaan.

Sit se [hoitaja] oli vaan tosi tyly koko ajan eikä se niin kun oikein opettanu ton vauvankaan niin kun hoidosta mitään. Se vaan kävi siinä ja otti ton vauvan ja vaihto ite vaipat ja pesi sen ja toi sen takasin siihen mulle. Mä olin vähän ihmeissään, et no, kai se sit tällain menee. Mut kyl ne muut sit niin kun tuli opastaan siihen ja mä sanoin siitä, että ”En mä osaa yhtään mitään, et voiks joku nyt tulla mulle vähän näyttämään?” (Veera 19v.)

Nuorilla oli lisäksi kokemuksia hoitohenkilökunnan negatiivisista, jopa ilkeistä kommenteista heitä kohtaan. Kokemuksista kerrottiin vuolaasti ja yksityiskohtaisesti ja erityisesti loukkaavat kokemukset olivat jääneet tunteikkaina mieleen. Eräs äiti koki hoitohenkilökunnan pitävän häntä tyhmänä ja huolimattomana, toinen koki saaneensa sairaalassa törkeää kohtelua. Nuori äiti kertoo kättilön suhtautumisesta hänen nuoreen ikäänsä:

Kun mä menin synnyttämään ja Henri [poikaystävä] meni vaihtaan niit sairaalavaatteita, niin se meni vahingossa väärään huoneeseen ja siellä oli se kättilö ja se sano [kollegalleen], et ”Juu mun tarvii nyt mennä, kun tuolla on tommonen lapsi synnyttämässä.” (Erika 19v.)

Hoitohenkilökunnan suhtautuminen on koettu negatiiviseksi myös muissa tutkimuksissa (Sairanen 2010, 96; Rajamäki 2006, 62). Esimerkiksi Rajamäen (2006, 62) tutkimuksessa 16–19-vuotiaat äidit kokivat, että heitä pidettiin sairaalassa tyhminä. Varttuneilla ensisynnyttäjillä ei ollut kokemuksia huonosta kohtelusta. Yksi äiti koki sen sijaan hiljaisen opiskelijan läsnäolon synnytyksessä negatiivisena ja toinen ei pitänyt lääkäristään. Monelle mieleen oli jäänyt kuitenkin yksi turvallinen hoitohenkilö, joka oli tukenut ja sai siitä kiitosta. Aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että hoitohenkilökunnalla on osuutta synnytyskokemuksen muodostumisessa (Piensoho 2001, Laajanen ym. 1993). Täten hoitohenkilökunta voi osaltaan auttaa naista positiivisen tai negatiivisen synnytyskokemuksen saamisessa.

Äitiyden alkumetrit olivat tunteikkaita. Uusi elämäntilanne aiheutti niin positiivisena kuin negatiivisenakin koettuja tunteita. Kukaan äideistä ei sanonut, että äitiys olisi ollut täysin sellaista kuin he etukäteen kuvittelivat, vaan kaikki olivat kokeneet jotakin yllättävää. Äidit jakautuvat

kahteen ryhmään: (1) arki alkoi sujua yllättävän hyvin ja helposti ja (2) arki oli aluksi raskasta. Tähän vaikutti ennako-odotukset: jos odotukset olivat negatiivisia, äiti yllättyi positiivisesti ja arki koettiin helppona. Nuorista äideistä kolmelle ja varttuneista kahdelle yllätykset olivat positiivisia, sillä he olivat odottaneet arjen olevan raskaampaa, olleet huolissaan mahdollisista ongelmista tai tunteneet raskauden aikana negatiivisia tunteita elämänmuutosta kohtaan. Arjen helpoksi kokeneille oli yhteistä uudesta arjesta nauttiminen ja lapsen helppous: lapsi nukkui hyvin ja itki vähän. Äidit eivät joutuneet kärsimään väsymyksestä juuri lainkaan. Seuraava äiti tuo ilmi, miten kokemukset äitien välillä voivat erota voimakkaasti toisistaan ja vertaisten kertomukset muuttua lähes pelotteluksi:

Mun mielestä tää on paljon helpompaa just varmaan sen takia, kun on noin tyytyväinen lapsi. Sit mä oon kyl miettiny sitäkin, et varmaan sit ne asiat, mitkä on omassa elämässä kokenu rankoiks, niin ne on jotenkin mun mielestä ollu kyllä paljon rankempia kun tää. Mutta tota, on tää ollu kyllä mun mielestä ihan luksusta. ...Et mulla on jotkut kaverit, ne käytti tämmösiä sanoja, et onneks heillä on ”se vauvahelveti” jo ohi ja kerto, miten sit viimestään kolmen kuukauden jälkeen sä oot niin väsyny, et sä et oikeesti jaksa enää mitään. Et mä niin kun olin varautunu siihen, et tää on niin kun todella todella rankkaa. (Merja 36v.)

Positiivisia yllätyksiä kokeneiden nuorten äitien ajatukset raskauden aikana olivat negatiivisia. Lapsen synnyttyä positiiviset ajatukset ja tunteet lasta kohtaan yllättivät. Lapsi oli tärkeämpi kuin osasi etukäteen kuvitella ja kiintymys oli vahvaa. Sen myötä ilmeni menettämisen pelkoa.

Mut yllätti ne positiiviset tunteet ja ne, koska mä olin ajatellu koko sen raskausajan niin negatiivisesti, niin mä olin tosi yllättyny sitten, kun Emmi synty ja mulla olikin niin kun mieli täynnä positiivisia ajatuksia. (Jenni 23v.)

Toisen ryhmän muodostivat kolme äitiä, joille oli tullut negatiivisia yllätyksiä. Näitä olivat hoitamisen oleminen erilaista kuin etukäteen kuvitteli, rankkuus, yöheräilyt, lapsen sitovuus ja lasten isä, joka ei ollut omaksunut lastentahtista elämää. Lapsi sinällään ei aiheuttanut negatiivisia tunteita, mutta uusi arki toi osalle mukanaan väsymystä, stressiä, hämmennystä, järkytystä, herkkyyttä, epävarmuutta omasta osaamisesta ja arki tuntui jopa yllättävän rankalta tai kauhealta. Tuore äiti kuvailee arjen rankkuutta ja asioita, joihin ei osannut etukäteen valmistautua:

...On se nyt tietenkään vaikeempaa, kun mitä ois kuvitellut, että. Ei ois ikinä niin kun uskonu, että se ois kumminkin näin rankkaa ja tällain näin. En mä niin kun koko sinä aikana, kun mä olin raskaana, niin ees muistanu, että on ees mitään yöheräilyä. Että pitäis herätä yöllä niin kun syöttämään sitä. Et nyt vasta, kun se synty, ja tultiin tänne näin [kotiin], niin mä olin silleen et, ai niin tosiaan, se herää yölläkin siihen. ...Alussahan mulla oli tosi rankkaa, että pari kertaa soitin äitille itkien, että oon niin väsyny, että... (Veera 19v.)

Haasteellisimpana äitinä olemisessa koettiin omaan jaksamiseen liittyvät tekijät. Lisäksi sopeutuminen muutoksiin – uuteen arkeen, omista projekteista luopumiseen ja kehonkuvaan tottuminen koettiin haasteina. Erityisesti, jos äiti oli tottunut tekemään paljon töitä ja opiskelemaan, niistä luopuminen ja kotona oleminen tuntuivat vaikeilta. Parisuhteen lujille joutuminen tuli esiin varttuneiden äitien kerronnassa, mutta ei nuorten. Yksi varttunut ensisynnyttäjä oli aluksi reipas ja pyrki lähes täydellisyyteen, mikä kostautui myöhemmin uupumuksena. Neuvolan toteamat äitejä kuormittavat tekijät ovat samankaltaisia: arkipäivän raskaus, erityisesti oman ajan ja vanhempien yhteisen ajan niukkuus, väsymys, vireystilan ja mielialan muutokset, äidin yksinäisyys, vanhemmuuteen liittyvä epävarmuus ja rooliristiriidat (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 81). Romppasen (2000, 62–63) tutkimuksen äidit puolestaan kokivat äitiyden olleen pääpiirteittäin sitä, mitä he olivat kuvitelleet, mutta silti suurin osa totesi mukana tulleen asioita, joihin ei ollut osannut varautua. Näitä olivat vastuu ja lapsen sitovuus, lapsen itku ja tarvittavien tavaroiden määrä. Huomionarvoista on, että esiin tulleet yllätykset olivat pelkästään negatiivisia toisin kuin tässä tutkimuksessa.

Sopeutuminen kävi kuitenkin nopeasti ja arki lähti sujumaan rutiinien myötä. Lapsen hoitamisen oppi harjoittelemalla. Uuden elämän ihmettely toi mukanaan ennalta arvaamattomia, positiivisia koettuja tunteita, jotka äidit kiteyttivät kuvailemalla äitiyttä ”hienoksi tunteeksi”. Positiivisia tunteita olivat riemu elävän lapsen saamisesta, hoitamisen luontevuus, positiiviset ajatukset lapsesta ja muutoksesta, koskettavuus, ymmärrys, miten hienosta asiasta on kyse sekä monesti esiin tullut halu olla lapsen kanssa jatkuvasti. Ajan myötä kiintymys lapseen kasvoi. Osa nuorista äideistä toi esiin, että toisaalta ajan myötä alun ”vauvahuuma” alkoi laantua ja äitiys tuntui välillä rasittavalta – lapsen kiukuttelu alkoi ärsyttää tai ajatus, että kunpa lasta ei olisikaan, nousi esiin. Nämä koettiin kuitenkin normaaleiksi tunteiksi ja ne menivät nopeasti ohitse eikä lapsesta todellisuudessa haluttu luopua.

Sosiaalisten verkostojen merkitys nousi elämänmuutoksessa erityisen suureksi. Vaikka ympäristön suhtautuminen raskauteen oli pääosin positiivista, nuoret äidit olivat kokeneet ikäänsä kohdistuvaa negatiivista suhtautumista, toisin kuin varttuneet. Ympäristön suhtautumista koskevat tulokset

puoltavat aikaisempia tuloksia: perheen ulkopuolisia tärkeitä voimavaroja vanhemmille ovat muiden ihmisten sosiaalinen tuki ja erityisesti muut samassa elämäntilanteessa olevat (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 81). Aiemmissä tutkimuksissa sosiaaliset resurssit on havaittu äitiyden kokemisessa merkittäviksi nimenomaan nuorten äitien kohdalla (mm. Särkiö 2002, 76; Hirvonen 2000, 99).

Kaikki äidit kokivat saaneensa lapsen isiltä tukea niin odotusaikana kuin lapsen synnyttyäkin. Isät osallistuivat lapsen hoitamiseen ja antoivat äideille mahdollisuuden välillä olla ilman lasta. Yksi isä oli sittemmin osoittautunut pettymykseksi. Äidit kokivat saaneensa myös vanhemmiltaan paljon tukea ja apua lapsen hoidossa, mikäli välimatka sen salli. Vanhempien tuen ja konkreettisen avun arvostaminen nousi esiin nimenomaan nuorten äitien puheessa. Samankaltaisia tuloksia on saatu aiemminkin, esimerkiksi Särkiön (2002), Mäkelän (1994) ja Hirvosen (2000) tutkimuksissa erityisesti tytärien ja äitien suhde oli parantunut.

Ystävien merkitys erityisesti nuorille äideille oli suuri ja se painottui kerronnassa. Ystäväpiirin muuttuminen nuorten äitien elämässä ei ole aiempien tutkimustulosten mukaan harvinaista (mm. Hirvonen 2000, Rajamäki 2006), mikä ilmeni myös tässä tutkimuksessa. Lähes kaikki äidit kertoivat ystävyysuhteissaan tapahtuneen raskauden myötä muutoksia. Nuorista äideistä suurin osa koki erityisesti odotusaikana yksinäisyyttä. Useimmilta puuttui vertaistuki, sillä omassa ystäväpiirissä ei ollut vielä äitejä. Suhde omiin ystäviin muuttui erilaisten elämäntilanteiden myötä:

No varmaan just se, ettei pääse joka viikonloppu pämppäämään tai ei pääse yömyöhään kahvittelemaan tai halua vaan olla kotona. Jotenkin niin erilaiset elämäntilanteet. Sekin oli vielä kato, mä olin raskaana, kun mä olin 18 ja kaikkihan täytti sit tietysti saman vuonna. Niin sit oli kauheet ”baariin baariin” ja sitä sitä ja sit mä olin vaan kotona. ...Enkä mä, vaiks mä nyt oisin päässy ja voinu mennä, niin en mä jaksanu enkä halunnu mennä mukkaan. (Erika 19v.)

Nuorista äideistä yhtä lukuun ottamatta kaikkien ystävistä osa oli jäänyt pois lapsen tulon myötä, osalla jopa lähes kaikki. Samanlaisia tuloksia ovat saaneet esimerkiksi Sairanen (2010, 92), Mäkelä (1994, 45–59) ja Särkiö (2002, 47). Hirvosen (2000, 99) tutkimuksen nuoret äidit saivat ystäviltään osakseen katkeruutta, kummastelua, torjuntaa ja jopa häpeää. Suurin osa tämän tutkimuksen äitien ystävistä suhtautui asiaan kuitenkin tukien ja kannustaen, vaikka mukaan mahtui myös sääliä ja raskautta pelästyneitä, mistä seurasi yhteydenpidon katkeamisia. Asiaan suhtauduttiin kuitenkin niin, että tällaiset suhteet eivät olleet oikeita ystävyysuhteita eikä menettäminen täten tuntunut niin musertavalta.

Sen mä huomasin, että se [ystävä] vähän niin kun jätti mut siinä vaiheessa silleen yksin. Et se ei niin kun pitäny mitään yhteyttä ollenkaan ja sit mun piti aina ottaa yhteyttä siihen ja sit se niin kun yks kerta sanokin mulle siinä sitten, että se niin kun pelästy sitä, kun mä oon raskaana. Ja sit se ajatteli, et mä en voi tehdä enää mitään samoja asioita. Mut sit ei se niin kun sitten enää ottanu oikeestaan yhteyttä. Eikä oo niin kun nytkään kiinnostanu se, että mulla on lapsi tullu. Että ei sitten vissiin oikein ollu hyvä kaveri. (Veera 19v.)

Nuoret äidit muuttuivat äitiyden myötä perhekeskeisimmiksi sitä nopeammin, mitä vanhempi äiti oli. Nuorimmille, tuoreille äideille ystävät olivat edelleen suuri osa elämää ja arkea. Ystävien näkeminen jatkuvasti oli tärkeää ja lapsi oli osa ystäväporukkaa. Yhdellä äidillä oli kokemuksia myös tuntemattomien ihmisten paheksunnasta. Hän koki kotiseutunsa ihmisten katsovan häntä odotusaikana ”nenän vartta pitkin” ja osa oli päivitellyt hänen vastuuttomuuttaan. Myös keskustelupalstoilla ilmeni hänen kokemuksensa mukaan samankaltaista ikäkritiikkiä nuoria äitejä kohtaan.

Varttuneiden ensisynnyttäjien ystäväpiirissä ei tapahtunut suuria muutoksia eivätkä he kokeneet yksinäisyyttä ulkomailla asuvaa äitiä lukuun ottamatta. Vertaistuen merkitys sen sijaan korostui heilläkin, mutta sitä oli saatavilla. Ystäväpiiri kasvoi lapsen myötä, eikä välien katkeamisia vanhoihin ystäviin tapahtunut. Yksi äiti mainitsi jopa lasten hankinnan yhdeksi edellytykseksi tukiverkoston lähellä olemisen, mikä ei ulkomailla asumisen vuoksi ollut vuosien mahdollista. Toinen, ulkomailla synnyttänyt äiti kokikin uudessa elämänvaiheessa erityisen harmillisena ystävien kaukana asumisen. Uusi elämäntilanne mahdollisti kuitenkin uusia ystäviä, joita äidit saivat perhekerhoista ja äitien keskustelupalstoilta. Johtopäätöksenä on, että uudessa elämäntilanteessa sosiaalisten suhteiden merkitys korostuu iästä huolimatta ja erityisesti vertaistuen tarve on vahvaa.

Selkeä ero äitiyden kokemisessa oli, että lapsettomuutta kokeneet toivat usein esiin äitiyden kokemisen hienouden, kun taas helposti raskautuneilla se ei painottunut. Lapsettomuudesta kärsineiden puheesta ilmeni, että äitiyttä kokemuksena arvostetaan suuresti ja ollaan onnellisia, että se on saatu kokea. Tässä on taustalla se, että lasta on todella toivottu ja pelko siitä, että sitä ei koskaan saada on ollut läsnä, koska raskautuminen ei ole onnistunut nopeasti. Äitiys on siten ollut hyvin toivottu asia ja siitä oltiin kiitollisia. Jos lapsettomuutta ei oltu koettu, äitiyden arvokkuutta kokemuksena ei tuotu yhtäläillä esiin. Toki varmasti kaikki äidit ovat kiitollisia, mutta erilaiset taustat vaikuttavat heidän kertomuksiinsa. Lapsettomuudesta vuosia kärsinyt äiti kuvailee sitä, mikä on äitiydessä parasta:

No se koko kokemus, että tuli äidiks ja sai niin kun vauvan, se on jotain ihan uskomatonta. ...Jotenkin nyt, kun se tuli omalle kohdalle - tietysti ihmiset puhuu siitä, että lapset on niin kun maailman ihanin asia, mutta ei sitä tajua. Ei sitä tajua oikeesti, ennen kuin sen kokee itse. Musta tuntuu ainakin siltä. Et se koko kokemus on niin kun niin valtava, et kun aattelee, että oli jo ajatellu sillon, kun oli sitä lapsettomuutta ja ajatteli, että pitää varautua siihen, että me ei nyt oikeesti taideta sitä lasta koskaan saada, että meidän tarkoitus ei oo tulla äidiks ja isäks. Et oli niin kun siihen jo varautunu ja tavallaan hyväksynykin sen jo jossain määrin. Mut nyt sen ymmärtää, et olis sitä aika paljosta jääny paitsi, jos ei sitä olis saanu ite kokea. (Outi 36v.)

Äidin identiteetin muodostuminen – ”Et viimestään siinä, kun me lähettiin kotiin, mä tajusin et mä oon äiti.”

Äidin roolin hyväksyminen osaksi identiteettiä ei käy hetkessä eikä ole aina helppo prosessi. Identiteetin muodostaminen alkaa jo raskausaikana, kun ajatukseen totutellaan, äitiyteen valmistaudutaan ja mahdollisesti pohditaan ihanneäitiyttä tai omaa äiti-suhdetta. Näitä kaikkia esiintyi myös tutkimukseni äideillä vaihtelevissa määrin. On todettu, että tunne äitiydestä voi tulla heti lapsen synnyttyä, mutta on varsin tavallista, etteivät äidin myönteiset tunteet herää vielä silloin (Antikainen & Leskio 2008). Tämän tutkimuksen äideistä kahdella tunne äitiydestä syntyi heti synnytyssalissa ja muilla kotona ajan myötä.

Moni kuvaili synnytyksen jälkeen päällimmäisinä tunteina olleen helpotuksen ja väsymyksen, kaipuun päästä suihkuun ja nukkumaan. Myös lääkkeiden vaikutus tuntui eikä tapahtunutta oikein käsittänyt. Täten vauvaan tutustuminen alkoi vasta, kun sai ensin hetken toipua synnytyksestä. Useimmilla äitiyden sisäistäminen vei aikaa ja asian ymmärsi vasta, kun oli vähän aikaa saanut elää vauvan kanssa rauhassa kotona. Ainoastaan kahdella äidillä tunne äitiydestä tuli heti lapsen nähtyään.

Kyl siinä meni hetken aikaa, ennen kun se, kun mäkin ajattelin, et onkohan se niin kun semmosta, et heti, kun sen saa vattan päälle, niin se on niin kun rakkautta ensisilmäyksellä, mut ei se kyl mun mielestä ollu semmosta. Juu, et vaik se onkin mahassa ollu yhdeksän kuukautta, niin ei se silti ollu niin tuttu. Ei se, siis ei siinä salissa tullu, eikä varmaan sairaalassakaan, et se tuli varmaan vasta kotona, kun sai olla kahdestaan ja just tehdä kaikki itte ilman et siinä oli kauheeta hyörimistä ja pyörimistä ympärillä. Sai keskittyä siihen olemiseen. (Erika 19v.)

Mut mulla kyllä mun mielestä se tuli, just et niin kun rakastu ihan ensisilmäyksellä siihen omaan vauvaansa. Mun mielestä mulla itellä se tuli ihan valtavan, valtavan isosti se äititunne heti samantien. (Outi 36v.)

Nuorilla äideillä identiteetin omaksumista vaikeuttivat lisäksi raskauden odottamattomuus ja oma nuori ikä, johon ei liitetä äitiyttä. Äiti-identiteetin muodostumisen kestäminen on ymmärrettävää, sillä nuoruuden kehitystehtävänä pidetään ylipäätään identiteetin muodostamista, vastauksen löytämistä kysymykseen ”kuka minä olen?” (Vuorinen 1997, 208–209). Jos minäkuva ei ole vielä kokonaan muodostunut, voi äiti-identiteetin muodostaminen samanaikaisesti olla hyvin haastavaa. Tuore äiti kuvailee äiti-sanana outoutta näin:

On se outoo niin kun tietenkä sanoo ittestään, että ”Äiti”, kun on jotenkin niin nuori ja sitten tällain. Ei osaa vielä oikein sanoo, että ”Tässä on äiti” ja tällain niin kun. Ja niin kun kaveritkin sanoo, että ”Mitä äippä?” ja tällain, niin se on niin kun niin outoo kuulla sitä, että ”Jaa mää vai?” (Veera 19v.)

Niillä nuorilla äideillä, joilla lapsi oli haastatteluhetkellä vasta muutaman kuukauden ikäinen, äidin identiteetin muodostuminen olikin vielä kesken. Esiin tuli, että he eivät tunne vielä täysin olevansa äitejä. Vertailuna käytettiin muun muassa omaa äitiä eikä tunne itsestä äidillisenä ollut vielä kehittynyt samanlaiseksi:

Kyl mä silleen, et mä pystyn sanoon, että mä olen äiti. Mut en mä silleen tunne itteeni samanlailla, kun mun oma äiti. Et musta, se tuntuu mulle niin kun äidilt. En mä tiedä. En mä tunne samanlailla. Vielä. (Sini 17v.)

Myös Särkiön (2002, 54–56) tutkimuksen alle 18-vuotiaana synnyttäneillä äidiksi kasvaminen tapahtui lapsen pysyvyyden ymmärtämisen myötä. Varttuneiden äitien kohdalla haasteita aiheuttivat tottuminen itseensä tietynlaisena, jolloin tuli helpommin rooliristiriitoja, kun totut roolit eivät enää olleet tasapainossa (Niemelä 1979, 155–158). Varttuneista äideistä yhdellä oli työstämistä uuden identiteetin kanssa, muilla se kävi melko helposti. Romppasen (2000, 53) tutkimuksen kahdeksasta 23–31-vuotiaasta ensisynnyttäjistä kaksi tunsu ristiriitaa rooliensa välillä, vaikka kokivat äitiyden osaksi identiteettiään. Myös käytännön asiat saattavat viedä huomiota, kuten myös synnytyksestä toipuminen. Vaikea synnytys viivästyttikin identiteetin muotoutumista, sillä synnytyksestä toipuminen ja sen käsittely veivät aikaa.

Ensinhän mä olin järkyttyny sen synnytyksen jälkeen, kun mä luulin, että mulla vatta lähtee pois. Mä olin aivan järkyttyny, että ei kerta kaikkiaan, että mulla on sama vatta. Niin meni kaikkiin tämmösiin. Kyllä mulla meni sulatteluun, koska mä oon niin pitkään ollu tietynlainen, niin se on niin iso muutos. Niin tämmösiä kaikkia mietti. Ja oli ihan järkyttyny siitä synnytyksestä. (Hannele 43v.)

Identiteetin muodostumisessa ei tässä tutkimuksessa ollut yhteyttä äidin ikään, raskauden odotettavuuteen, raskausaikaan tai synnytyksen kulkuun. Yllätyseräus ei johtanut automaattisesti äidin sopeutumisvaikeuksiin eikä odotettu raskaus ennustanut helppoa sopeutumista. Siten identiteetin muodostuminen on yksilöllinen prosessi. Usein äidin identiteetti syntyy ajan myötä, kun lapseen tutustuu ja kiintyy yhä enemmän, hyväksyy muutokset ja sopeutuu niihin sekä omaksuu uuden roolinsa äitinä. Tulokset vahvistavat Keltikangas-Järvisen (2000) toteamuksen, että kasvu vanhemmiksi ei tapahdu itsestään, vaan edellyttää vanhemman ja lapsen vuorovaikutusta ja yhdessäoloa - aikaa.

4.2 Äitiys oppimiskokemuksena

Äitiys on elämänmuutoksena niin suuri, että se tuo väistämättä elämään uusia asioita ja muuttaa naista. Tämä on todettu esimerkiksi Piensohon tutkimuksessa, jossa äidit olivat oppineet muun muassa uusia tietoja, taitoja, tunteita ja arvoja, joiden seurauksena heidän itsetuntonsa oli vahvistunut. Äitiyden ensihetket ovat erityisiä oppimisen ja kasvun paikkoja, vaikka mahdollisuus oppimiseen jatkuukin läpi äitiyden. Erityisesti äitiyden oppimiskokemuksissa tunteilla on suuri merkitys, koska on kyse hyvin tunnerikkaasta kokemuksesta. (Piensoho 2001, 203–208.) Koska tässä tutkimuksessa kyse on ensisynnyttäjistä, kokemus piti kaikille sisällään jotakin uutta, jolloin sitä ei voitu suoraan omaksua ja siitä tuli potentiaalinen merkittävä oppimiskokemus (Jarvis 1993b, 185). Boudin ym. (1985, 27–30), mukaan oppiakseen kokemuksesta, siihen tulee kuitenkin sisältyä kolmivaiheinen reflektointiprosessi, joka oli kesken vasta muutaman kuukauden äitinä olleilla. Pidempään äitinä olevien prosessi oli selkeästi edennyt pidemmälle.

Äitiys ei kenellekään äideistä ollut lannistava kokemus eikä tulkintani mukaan ollut vaikuttanut heikentävästi itseluottamukseen, päinvastoin erityisesti nuorten äitien kohdalla. Huomionarvoista on, että kokemukset voivat olla joko positiivisia tai negatiivisia ja kummastakin on mahdollista seurata oppimista. Äitien oppimiskokemuksissa oli molempia. Näin oli myös Piensohon (2001, 32, 169) tutkimuksessa. Piensoho tuo esiin, jos kokemusta ei mielletä merkittäväksi, se jätetään huomioimatta tai jopa torjutaan, muutokset voivat jäädä tapahtumatta. Tätä ei tullut aineistossa esiin, vaan kokemuksena äitiyttä pidettiin merkittävänä, suurena elämänmuutoksena, joka oli tuonut muutoksia tai opettanut jokaista äitiä jollakin tavalla. Oppimiskokemusten erittely oli äideille kuitenkin vaikeaa. Kaikkea opittua ei oltu havaittu, mutta oppiminen tuli kuitenkin puheessa esiin. Tämä on tyypillistä arkipäivän oppimiselle (Jarvis 1987, 70). Eniten äidit kertoivat omasta muuttumisestaan. Koska oppimista seuraa kehittyminen ja kasvaminen (Jarvis 1993a, 185), käsittelen tässä luvussa lomittain äitiyden myötä tapahtunutta oppimista, kasvamista ja

muuttumista.

Aineiston perusteella muodostin neljä kategoriää äitiyttä seuranneesta oppimisesta ja kasvusta. Kategoriat mukailevat Piensohon (2001, 169–189) luomaa viittä oppimisen kategoriää raskauden ja synnytyksen oppimiskokemuksista, sillä hänen aineistossaan esiin tulleilla oppimiskokemuksilla on yhteneväisyyksiä tämän tutkimuksen tulosten kanssa. Piensohon kategorioista yhteen, ”Kun oppimista ei näytä tapahtuvan” ei ollut aineistossa materiaalia. Kategoriat ovat: (1) muuttuminen ihmisenä, (2) tietojen ja taitojen lisääntyminen, (3) oppiminen ajattelun ja pohdinnan avulla ja (4) asioiden näkeminen ja tekeminen uudella tavalla. Äitien kerronnassa esiintyi kokemuksia useasta kategoriasta, joten ne eivät ole toisiaan pois sulkevia.

Muuttuminen ihmisenä – ”Kyllähän siinä niin kun tarvii hirveesti ite muuttua ja mukautua.”

Vanhemmaksi tulemistä kutsutaan elämän kolmanneksi mahdollisuudeksi lapsuuden ja nuoruuden muodostaessa kaksi ensimmäistä. Tällä tarkoitetaan mahdollisuutta työstää ja muokata omaa minuutta, tutustua omaan kehityshistoriaan ja itseensä. (Vuorinen 1997, 208.) Äitiys oli altistanut tutkimuksen äidit tällaiselle itsensä tarkkailulle ja pohdinnalle, mutta sitä olivat tehneet enemmän jo pidempään äitinä olleet verrattuna vasta muutaman kuukauden äitinä olleisiin. Tuoreiden äitien oli vaikeampaa tarkastella itsessään tapahtuneita muutoksia. Äitiys oli kuitenkin muuttanut kaikkia haastateltuja, vaikka äideistä kaksi pohti toisaalta olevansa samanlaisia kuin ennenkin. Toteamus ”Äitiys on kaikessa vaativuudessaan mahdollisuus kasvuun, tilaisuus löytää itsestään uusia ulottuvuuksia ja mahdollisuus nähdä itsensä aivan uudesta näkökulmasta” (Juvakka 2000, 13), oli jo toteutunut suurimmalla osalla äideistä. Piensohon (2001, 187) tutkimuksessa muuttuminen näkyi erityisesti omien pelkojen voittamisena ja uudenlaisen elämänasenteen löytymisenä. Tässä tutkimuksessa tulokset viittaavat enemmän muuttuneisiin luonteenpiirteisiin ja arvoihin. Useimmiten mainittuja itsessä muuttuneita piirteitä olivat kärsivällisyyden, rauhallisuuden, epätietokkyuden ja vastuuntunnon lisääntyminen.

Ehkä se, että mä en oo enää niin spontaani samalla tavalla. Ja ehkä mulle on vähän tullu kärsivällisyyttä tietyllä tavalla. Tai no en mä nyt tiedä, riippuu kyllä keneltä kysyy. Mut omasta mielestä. Ainakin lapsen kohdalla mä oon paljon kärsivällisempi nytten. Ja ehkä [oppinut] kantamaan vastuuta. (Sini 17v.)

Epätietokkyys ilmeni muun muassa omien tarpeiden sivuunlaittamisena, lapsen edun ensisijaisuutena ja vaatteiden ostamisena lapselle eikä enää itselle. Omien tarpeiden sivuunlaittaminen oli osalle

äideistä vaikea paikka, jota jouduttiin perustelemaan itselle. Oma opiskelu, työ ja harrastukset oli hetkellisesti siirrettävä sivuun ja keskityttävä lapseen. Lapsen sitovuus koettiin vahvana. Vapaus mennä ja tulla oli hävinnyt, samoin oma aika. Hetkellinen muutos oli hermostuminen aiempaan pienimmistä asioista, mikä johtui väsymyksestä. Muita muutoksia olivat tarkkaavaisuuden, rentouden ja huolehtimisen lisääntyminen, nuorilla aikuistuminen ja itsenäistyminen, suojeluvaiston herääminen, tehokkuusajattelun ja suorittamisen vähentyminen, pehmentyminen, pysähtyminen hetkeen, tärkeysjärjestyksen muuttuminen ja armollisuus itseä kohtaan. Turha tarkkuus ja täsmällisyys olivat jääneet erityisesti varttuneilta pois ja armo itseä kohtaan puolestaan lisääntynyt:

No kyllä sitä on muuttunu. Mä oon ollu hirveen lyhytpinnanen nuorena. Että selkeesti siihen on tullu, että on armollisempi itseään kohtaan... Ja sitten semmosta niin kun ylipäättänsä, ei niin kun luonteenpiirteeseen, mutta semmosta suvaitsevaisuutta ja vähän semmosta rentoutta, että ei nyt... Välillä tavarat on huiskin haiskin, että ehkä mä en ota siitä enää niin stressiä. Eikä ihan pikkuasioista niin kun... Tuntuu, että niin kun jostain omista ystävistään, että pikkuasiat mistä ne valittaa, että eihän toi nyt niin kun oo vielä mitään, että tostako nyt tarvii stressiä ottaa? (Satu 38v.)

Suuria muutoksia itsessä olivat muuttunut kehonkuva ja identiteetti. Suurin osa äideistä toi esiin, että on äitiyden myötä kasvanut ihmisenä. Tyypillistä varttuneille oli myös suorittamisen vähentyminen:

Jollain tavalla se niin kun rauhoittaa, et ei oo niin kun tarve... Mäkin oon aika semmonen suorittajaluonne, et pitää niin kun menestyä ja olla hyvä, niin nyt tavallaan mua tyydyttää nää päivät tällasina, et nukutaan päiväunia ja käydään kärrylenkillä, niin mä voin tuntea saavuttaneeni siinä jo jotain. Kun aikasemmin mun mielestä käveleminen ei ollu ees liikuntasuoritus. Niin nyt antaa itelleen enemmän anteeks sitten, et tämmönen oleminen on arvokasta. (Merja 36v.)

Äitien kertomuksissa tulee esiin Dunderfeltin esittelemä elämänmuutoksen mukanaan tuoma pysähtyminen, jonka yhteydessä voidaan puhua kriisistä. Nämä ovat kehittymisen ja muutoksen paikkoja, jotka voi kokea kivuliaina ja vaikeina tai helpottavina, iloisina hetkinä. (Dunderfelt 1990, 55–56.) Äideistä osa koki muutoksen helpottavana ja tervetulleena, mutta osalla oli nähtävissä vaikeuksia ja jopa kivuliaisuutta oman identiteetin ja muutosten hyväksymisessä. Tämä ilmeni muun muassa vaikeuksina sopeutua muutoksiin ja hyväksyä kehonkuvansa, perusteluiden etsimisenä omien tarpeiden sivuunlaittamiselle ja haaveena tulevaisuudesta, jolloin on aikaa itselle. Toisaalta äitiys oli muuttanut äitejä huomaamatta, toisaalta muuttuminen oli joidenkin kohdalla ollut pakollista, jotta äidin roolin voi omaksua: ”*Tarvii hirveesti ite muuttua ja mukautua*” yksi äiti totesi. Tahallinen pyrkimys muuttua voi aiheuttaa myös kriisin, mikä ilmeni yhden nuoren äidin kohdalla. Hän oli raskausaikana pyrkinyt muuttamaan itseään aikuisemmaksi. Tämä ilmeni muun

muassa yrityksenä olla enemmän kotona, rauhoittua ja nähdä ystäviään harvemmin. Äiti ei kuitenkaan kokenut muutosta miellyttävänä, pikemminkin tunsu itsensä alakuloiseksi ja yksinäiseksi. Hän havahtuikin siihen, että ystävien näkeminen ei tee hänestä huonoa äitiä ja pyrki löytämään tasapainon ”*entisen ja uuden minän välille*”.

Luonteenpiirteissä tapahtuneet muutokset olivat äideillä yksilöllisiä, mutta niissä oli havaittavissa muutama yhtäläisyys iän kanssa. Suurimmat yhteneväisyydet olivat vastuuntunnon ja kärsivällisyyden lisääntyminen nuorilla ja epäitsekkyuden lisääntyminen sekä suorittamisen ja tarkkuuden vähentyminen varttuneilla. Vastuuntunnon lisääntyminen vanhemmuuden myötä näyttää olevan nimenomaan nuorille äideille tyypillistä. Se tulee ilmi esimerkiksi Perhebarometrissä, jonka mukaan kaksikymppisinä perheellistyneistä suurempi osa kuin kolmekymppisinä perheellistyneistä koki aikuistuneensa ja tulleen vastuuntuntoisemmaksi lapsen saatuaan (Paajanen 2005, 52). Samanlaisia tuloksia on saanut Rajamäki tutkiessaan 16–19-vuotiaita äitejä kuvatakseen äitien kokemuksia raskaudesta ja äitiydestä. Vastuuntuntoisuus, rauhallisuus ja muiden ajattelu olivat lisääntyneet. Äidit kokivat aikuistuneensa ikätovereitaan nopeammin, vaikka toisaalta kokivat olevansa samanlaisia kuin ennenkin. Ikätoverit olivat kuitenkin huomanneet nuorten muuttuneen, vaikka itse sitä ei oltu huomattu yhtä selvästi. (Rajamäki 2006, 69–86.) Tulkintani mukaan varttuneet huomasivat muutokset selvemmin, koska he ovat olleet pidemmän aikaa samanlaisia. Nuoretkin kokivat muuttuneensa ja oppineensa, mutta muutoksia ei koettu mullistavina, ennemmin luonnollisina.

Luonteenpiirteiden muuttumisessa kyse on pitkälti persoonallisuudesta. Siitä huolimatta äitiyden myötä tapahtui samanlaisia muutoksia hyvin monella äidillä ikään katsomatta. Äitinä oleminen vaatii naiselta tiettyjä piirteitä ja käyttäytymistä, jotta äidin rooli voidaan omaksua ja hoitaa hyvin. Näitä ovat esimerkiksi lapsen tarpeiden ensisijaisuus, huolenpito, kärsivällisyys ja vastuuntuntoisuus, joita esiintyi aineistossa runsaasti. Se, kokeeko äiti muuttuneensa, johtuu pitkälti siitä, millainen hän on aiemmin ollut. Joillakin naisilla niin sanottuja äiti-piirteitä on valmiina, joku joutuu työstämään asioita enemmän. Tästä juontanee juurensa sanonta, että joku on ”syntynyt äidiksi” – hän omaa äitimäisiä piirteitä luonnostaan. En silti pidä sanontaa pätevänä, sillä aineistonkin perusteella voidaan todeta, että lapsen saaminen muuttaa naista joka tapauksessa jollakin tavalla, halusi sitä tai ei. Myöskään pakonomainen yritys muuttua ei osoittautunut 17-vuotiaan äidin kohdalla hyväksi. Äitiyteen valmistautuminenkaan ei takaa yllätyksettömyyttä, sillä omia tunteita tai tulevaa ei voi kukaan täysin ennustaa.

Tietojen ja taitojen lisääntyminen – ”Oppii hoitaan lapsia paremmin ja tietää millasta se tosiaan on.”

Raskauteen, lapseen ja äitiyteen sisältyy paljon tietoa, jota odottaville äideille annetaan neuvolassa ja valmennuksessa. Tämän lisäksi ensisynnyttäjät haluavat yleensä etsiä tietoa myös itse, sillä kyseessä on uusi ja suuri elämänmuutos, johon valmistautumista ja sopeutumista voi helpottaa tieto. Toisaalta tiedolla on mahdollisuus myös lisätä tuskaa mahdollisista ongelmista. Tämä ilmeni yhden äidin kertomuksessa. Lapsen synnyttyä ja kokemusten kartuttua äiti on väistämättä kyvyiltään ja tietämykseltään rikkaampi kuin ennen niitä. Äitiyteen sisältyy väkisininkin tietojen ja taitojen lisääntymistä, mutta eri asia on, kuinka merkityksellisinä niitä pidetään. Piensohon mukaan tällainen oppiminen on lähinnä ohjeiden noudattamista ja informaation vastaanottamista eikä siihen sisälly pohdintaa. Tiedot otetaan vastaan itsestäänselvyyksinä eikä niitä kyseenalaisteta. Täten tällaiset oppimiskokemukset eivät haasta muutokseen. (Piensoho 2001, 172–175.)

Tietojen ja taitojen lisääntymisessä tuli esiin sosiokulttuurinen oppiminen, sillä äidit olivat omaksuneet toimintamalleja ja oppeja ympäristöstään. Säljön mukaan tiedot ja taidot syntyvätkin aikojen myötä muotoutuneiden toimintamallien pohjalta ja ne omaksutaan vuorovaikutuksessa. Ihminen hyödyntää omia tietojaan ja kokemuksiaan sen mukaan, mitä hän tietoisesti tai tiedostamatta käsittää ympäristön vaativan, sallivan tai mahdollistavan. Ihminen on herkkä tilanteen ehdoille ja edellytyksille. Tiedämme, miten meidän tulee toimia, sillä tiedämme viitekehyksen, mikä on tilanteelle tunnusomainen. (Säljö 2004, 11–20, 129–131.) Sosiokulttuurinen oppiminen näkyi muun muassa tietoina, miten raskaana ollessa toimitaan ja mitä vauvalle tulee hankkia. Se ilmeni myös tuttavien kerronnan kautta muodostettuina ennakkokäsityksinä millaista on olla raskaana, synnyttää tai hoitaa vauvaa. Äitiys on kaikille ihmisille tuttu käsite ja mielikuvat hyvästä äitiydestä suhteellisen samanlaisia. Siten myös tilanteen ehdot olivat äideille selviä. Äitiyden haasteista ei kuitenkaan julkisesti juuri puhuta, minkä vuoksi ne ovat monille tuntemattomia. Tämä oli havaittavissa aineistosta, sillä negatiiviset tuntemukset ja arjen raskaus koettiin yllättävinä. Ennakkokäsitykset muuttuivat osalla omien kokemusten myötä.

Tietojen ja taitojen lisääntyminen ilmeni aineistossa pääasiassa lapsen hoitamisena ja tietämyksen lisääntymisenä lapsista ja raskaudesta. Raskausaikana muut yhtä lukuun ottamatta valmistautuivat äitiyteen etsimällä tietoa. Yksi äiti koki tietävänsä lastenhoidosta jo niin paljon, ettei kokenut tarvitsevansa lisätietoa. Tietoa etsittiin eri lähteistä ja lapsen hoitoon, raskauteen, synnytykseen ja äitiyteen perehdyttiin. Tällainen oppiminen on informaalia oppimista ja tapahtuu usein huomaamatta. Havaitsin, että äidit eivät itse tiedostaneet kaikkea oppimaansa, vaikka kertoivat

monia tapoja, joilla olivat etsineet tietoa. Tiedon lisääntyminen tuli kuitenkin esiin puheessa. Tulkitsen, että raskauteen, synnytykseen ja lapsen liittyvää tietämystä pidettiin niin itsestään selvänä, että sitä ei tuotu esiin. Jos kysyin tällaisesta oppimisesta, todettiin, että ”*totta kai*” tai ”*tietenkin*”. Tietomäärä, mitä he olivat raskaus- ja äitiysaikana oppineet, oli suuri. Tiedollisen oppimisen katsottiin kuuluvan äideille ja ehkä olevan jopa yksi hyvän äitiyden ehdoista.

Käytännössä lapsen hoitamisen oppiminen tuli esiin kuudella äidillä. Alun epävarmuus omasta osaamisesta oli tuttua monelle, mutta rutiinien toistaminen toi varmuutta ja hoitaminen alkoi tuntua luonnolliselta. Hoitamisen oppi tarkkailemalla lasta, hoitamalla ja kokeilemalla. Vertaistuki oli tärkeää, jos tunsu epävarmuutta tai oli kysyttävää. Lapsen hädän tunnistaminen oli toinen oppimiskokemus, joka toi itseluottamusta ja voimaantumisen kokemuksia. Oppiminen ilmeni lapsen itkun syyn tunnistamisena.

Ettei oo enää mitään sellasta, et mitä pitäis tehdä, et mikä sillä nyt on. Et kyllä osaa niin kun tosi hyvin kattoo, et mikä sillä on, et onks sillä nälkä vai maha kipee vai mikä sillä on. (Veera 19v.)

Tähän ryhmään kuuluvat myös oppimiskokemukset esimerkiksi siitä, millaista on olla raskaana tai synnyttää. Kokemukset olivat yksilöllisiä, mistä johtuen oppi siitä, millaista on esimerkiksi synnyttää, vaihteli. Raskauteen liittyviä oppimiskokemuksia olivat, että raskaus on epämukava olotila, se on nautinnollista aikaa, johon ei kuulu mitään epämukavuuksia, se on elämän raskainta aikaa, raskaudet ovat erilaisia, raskaus etenee oppikirjan mukaisesti, neuvolassa on kiireistä eikä sieltä saa tukea, siellä huomioidaan iäkäs ensisynnyttäjät hyvin, siellä oletetaan naisen tietävän kaiken, jos hänellä on jo lapsia ja raskauden seuranta ulkomailla poikkeaa paljon suomalaisesta tavasta. Synnytykseen sisältyviä oppimiskokemuksia olivat huomio, että sairaalahenkilökunta suhtautuu nuoreen synnyttäjään tympeästi, sairaalassa saa törkeätä kohtelua, synnytyksen kulusta ei kerrota riittävästi, synnytys on järkyttävä ja kamala kokemus, ponnistaminen ei olekaan helppoa, kivut eivät ole sietämättömiä, lantion rakennepoikkeavuuden vuoksi alatiesynnytys on mahdoton, synnyttämään mentäessä olo ei ole tukala eikä vatsa valtava, sektio on hurja kokemus, synnytyksen jälkeen vatsa ei lähde heti pois ja toipuminen on nopeaa.

Vauva-arkeen liittyviä oppimiskokemuksia olivat puolestaan vauvan hoitaminen on erilaista kuin kuvitteli, äitiys on herkkä aihe, jota koskevat neuvot ja kommentit satuttavat herkästi, arki on todella helppoa, väsymyksestä ei tarvitse kärsiä, vauvaa on helppo lukea ja vauvanhoito on luonnollista, vaikka kaikkeen ei osaa valmistautua, arki on rankkaa, vauvat heräilevät öisin pitkän aikaa, äitiys on vaikeaa. Lapsen sitovuus tuli monelle äidille yllätyksenä ja se koettiin yhdeksi

raskaimmista asioista äitiydessä:

Sitä ei niin kun ymmärrä etukäteen kuin sitovaa se on. Sitä ei niin kun voi ees jotenkin ymmärtää. Oli siinä semmosta, että ei sitä kaikkea pysty käsittään. Ja sitä myös semmosta raskauttakin. Kyllä se on aika raskasta, sitten kun yöt on katkonaisia ja ei aina jaksais niin kun. Ei aina jaksais. (Hannele 43v.)

Oppimiskokemuksia olivat myös: lastenhoito-ohjeet ovat muuttuneet vuosien varrella, muiden vauvojen hoito ennen omaa valmistaa äitiyteen ja tuo varmuutta, imetykseen tarvitaan tukea, koska se ei ole niin helppoa kuin luulisi, lapsen kasvettua äitiys on vielä hienompaa kuin tylsänä vauva-aikana, lapsen kasvettua arki on helpompaa ja raskaus- ja vauva-aika eivät ole minua varten. Sosiokulttuurinen oppiminen voi olla myös haitallista, sillä yksi äiti oppi, että muiden kokemuksia ei kannata liikaa kuunnella: hän oli valmistautunut todella rankkaan elämänmuutokseen ystäviensä kauhukertomusten perusteella, jopa lykännyt lapsen hankintaa, ja lopulta yllätynyt nauttivansa äitiydestä täysillä:

No mä voisin suositella tätä kaikille. Et jos sua pelotellaan vauva-ajasta tai lastenhankinnasta, niin älä kuuntele ketään. (Merja 36v.)

Äitiys voi antaa tietoa myös muita elämänalueita hyödyttäen: yksi äiti sai ammatinvalintaidean äitiytensä myötä – hän halusi kättilöksi. Aiemmin kyseinen ammatti ei ollut käynyt edes mielessä eikä hän usko sitä keksineensä, ellei olisi itse nähnyt millaista työ on.

Oppiminen ajattelun ja pohdinnan avulla – ”Kyllä mä koen, että se koulutus on tärkeä, mitä arvostaa nyt erilailta.”

Tähän ryhmään kuuluvat oppimiskokemukset syntyvät kokemuksiä pohtimalla ja ymmärtämällä, mutta niihin ei sisälly toiminnan muutosta (Piensoho 2001, 176). Näissä oppimiskokemuksissa reflektointia tapahtui erityisen paljon. Reflektoinnilla tarkoitetaan syvällisen ajattelun prosessia, jossa sekä pohditaan menneitä tilannetta että arvioidaan tulevaa. Se on sekä muistiin palauttamista että päättelyä ja pohdintaa. (Jarvis 1987, 87.) Reflektointiprosessissa äidit palasivat kokemukseen, analysoivat tunteitaan ja arvioivat kokemusta uudelleen. Tuloksena voivat olla uudet näkökulmat, toiminnan muutos, valmius soveltaa ja toimintaan sitoutuminen, mikä tuli aineistossa esiin. (Boud ym. 1985, 36.)

Reflektion myötä vaikeana koettu aika voi kääntyä ajan myötä resurssiksi, josta opitaan. Vaikeat kokemukset eivät automaattisesti merkitse äitiyden epäonnistumista ja oppimisen estymistä. Tämä

oli nähtävissä myös aineistossa ja on yhteneväinen Piensohon (2001) tulosten kanssa, joiden mukaan kipeät kokemukset osoittautuivat äideille merkityksellisinä, kun niitä työstettiin. Riskinä tunneherkissä kokemuksissa on itsetunnon aleneminen, jos kokemukset ovat negatiivisia. Esimerkkinä synnytyksen kokeminen joko positiivisena tapahtumana, joka on vaikuttanut itseluottamuksen kasvuun ja oppimiseen tai lannistavana tapahtumana (Piensoho 2001, 17). Negatiiviset tunteet ovat helposti syvään juurtuneita eikä niiden työstäminen ole helppoa.

Kukaan tutkimuksen äideistä ei kokenut synnytystä kokonaan lannistavana tapahtumana, mutta kahdella varttuneella äidillä ponnistaminen oli lannistava vaihe, jolloin usko itseen alkoi heiketä ja oppi, että ei se olekaan niin helppoa. Ponnistamisen vaikeus yllätti ja turhautti:

Kyllähän se aika kivuliasta oli, mut enemmän se oli mulle turhauttavaa. Et kun mä en jotenkin osannu sitä ja sit mä tietysti pidän, et kyllähän mä nyt hallitsen ja sit ei osannukaan. Niin mä olin jotenkin tosi kypsänä siitä. Ja sit kun se sano se kättilö jossain vaiheessa, että ”Voi että, et sähän alat jo ihan väsyä.” Niin siinä tuli sellanen paniikki, et ”Ei ei ei, et usko muhun, mä pystyn tähän kyllä!” (Merja 36v.)

Synnytyksen läpi käyminen on todettu tärkeäksi etenkin silloin, jos se on koettu vaikeana. Käsittelemättömät epäonnistumisen kokemukset voivat haitata elämää vuosikausia ja aiheuttaa katkeruutta ja syyllisyyttä. (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 83.) Äideistä toiselle jäi vaikeasta imukuppisynnytyksestä traumoja, minkä seurauksena hän joutui pitkään pohtimaan onko valmis kokemaan synnytystä uudelleen. Kättilön kanssa synnytyksen läpi käyminen oli antoisaa, sillä sen myötä hän ymmärsi esimerkiksi, että ensisynnyttäjälle ei anneta hirveästi puudutteita loppuvaiheessa juuri sen vuoksi, että hän osaisi ponnistaa. Keskustelun myötä hän sisäisti myös, miten synnytyksessä ajatellaan aina lapsen etua, vaikka äiti kokisikin toisinaan olonsa jopa rääkätyksi. Asian käsittelystä oli ilmeistä hyötyä, sillä hän odotti haastatteluhetkellä toista lastaan.

Ikävät asiat voivat kääntyä myös resursseiksi ja vahvistaa itsetuntoa, mikä puoltaa Jarvisin esittämää ajatusta oppimisesta: oppimisen avain eivät ole kokemukset sinänsä, vaan niille annettavat merkitykset. Oppiminen on prosessi, jossa muunnetaan saatuja kokemuksia. (Jarvis 1993b, 183–185.) Se, että pärjää yksin lapsen kanssa eikä ole tarvinnut juurikaan apua on negatiivinen kokemus, mutta kääntynyt lopulta voitoksi ja opiksi omasta pystyvyydestä. Tällaisia kokemuksia osattiin arvostaa:

...Sitten jotenkin toisaalta, että jos sitä aikaa ei ois ollu niin, sitten mä en tietäis, että mä pärjään ihan hyvin ja tota oon selvinny niistä. (Jenni 23v.)

Itsetuntoa kohottava kokemus oli myös synnytyskipujen kestäminen: ”Mä kestin ne tosi hyvin.” totesi eräs nuori äiti. Osa nuorten ystävistä oli lopettanut yhteydenpidon raskauden myötä, mikä koettiin ikävänä, mutta opettavaisena kokemuksena. Todettiin, että onkin lopulta parempi olla ilman sellaisia ihmisiä, jotka eivät helpota elämää vaan tuovat siihen murheita. Kokemus opetti myös sen, ketkä ovat oikeita ystäviä. Oppimisen tuloksena voi oppia itsestään lisää, kuten eräs äiti seuraavassa havainnollistaa:

...Kun on semmosia huippuäitejä, musta tuntuu, että ne on niin kun luonnostaan oikein äitejä. Musta tuntuu, että mä en oo ihan semmonen. Mä en oo ihan siitä toisestakaan päästä, mä oon siitä keskiväliltä, että mä vähitellen siihen niin kun kasvan....Mut kyllä mä hirveesti niin kun taistelin välillä sitä vastaan, et onhan se turhauttavaa välillä näitä samoja rutiineja pyörittää. Semmosen huomasin sitten, että en mä oo semmonen ihan hirveen, että mä jaksasin hirveen kauan olla kotona. Että kyllä mä kaipaisin jotain muuta. (Hannele 43v.)

Hänen käsityksensä itsestään muuttui tai vahvistui äitiyden kokemuksen myötä. Hän oppi, että ei ole pohjimmiltaan kotiäiti-tyyppi, vaan tarvitsee äitiyden ohella muitakin elämänalueita voidakseen hyvin.

Tähän ryhmään kuuluu myös oppimiskokemuksia, jotka on pohdinnan vuoksi ymmärretty vasta ajan kuluessa. Näitä ovat esimerkiksi ymmärrys jälkeenpäin siitä, että synnytyksessä kättilön tiukat hengityskäskyt olivatkin hyväksi, koska niiden myötä lapsi syntyi nopeasti eikä aikaa kulunut ”turhiin huutamisiin” sekä useat ikään liittyvät huomiot. Muutama varttunut äiti oli pohtinut, että äitiys olisi ollut nuorempana helpompaa. Tätä he perustelivat fyysisten voimien heikentymisellä. Tämän oli konkreettisesti oppinut myös nuorena ja varttuneena lapsen saanut äiti: nuorena jaksoi valvoa eri tavalla kuin myöhemmällä iällä. Yksi nuori äiti huomasi, että äidiksi tuleminen hieman myöhemmin olisi ollut koulun päätökseen saamisen kannalta hyvä asia. Hän harmitteli, että joutui nyt viemään lasta päiväkotiin suorittaakseen opintonsa loppuun. Nuorena esikoisensa saanut, haastatteluhetkellä yli 35-vuotias äiti oli ajan myötä oppinut, miten tärkeää pohjakoulutuksen hankkiminen ennen äidiksi tuleamista olisi ollut. Lapsen myötä opinnot jäivät kesken ja vuosien päästä ammatin hankkiminen oli työläämpää, koska kaiken joutui aloittamaan alusta. Lisäksi hän oli oppinut, miten elämäkokemuksen hankkiminen, erityisesti ihmissuhteista, on hyväksi ennen perheen perustamista:

Mä oon ehdottomasti sitä mieltä, että ensin pitää vähän kattella. Mutta kun tääkin oli mulla ensimmäinen pitkä suhde, mikä oli heidän isänsä, niin siinä oli jo se suuri virhe. No, voihan se onnistua tämmösen kanssa, eikä se oo mahdotonta ollenkaan, kyllähän semmosia on. Mutta mihkä ite, että on se hyvä, että on kokemusta myös ihmissuhteista, tietää oikeesti, minkämoisen ihmisen siihen rinnalleen haluaa. Vaikka mekin nyt oltiin oltu yhdessä useampi vuosi, mut en mä tiedä onko semmosia asioita edes miettiny silloin sen ikäsenä, vasta nytten. (Satu 38v.)

Asioiden näkeminen ja tekeminen uudella tavalla – ”Et sitä nyt ei ehkä sittenkään kannata kritisoida, heti arvostella.”

Tämän kategorian oppimiskokemukset ovat saaneet aikaan muutoksia myös toiminnan tasolla (Piensoho 2001, 182). Kokemusta reflektoituaan on mahdollista nähdä asioita uusista näkökulmista (Boud ym. 1985, 36). Usein äitiys laajentaa tai muuttaa elämänperspektiiviä. Arvomaailman muuttuminen tuodaankin usein esiin äitiyden myötä, kuten seuraavat tulokset osoittavat. Asioiden miettiminen muiden ihmisten kannalta oli nuorten äitien kohdalla tapahtunut muutos. Oli alettu miettiä enemmän muita ihmisiä ja asioita heidän kannaltaan. Tutun kaksosten äidin jaksaminen mietitytti, muista kannettiin enemmän huolta.

...Kauheesti niin kun rauhottunu ja ruvennu miettiin asioita niin kun toisten kannalta. Et olikse se nyt vahinko ja olikse se nyt tahallinen teko ja kannattaako tästä nyt suuttua vai eikö tästä kannata suuttua? Ja miten mä nyt voisin tän asian järkevimmin ilmasta? Yleensä se oli vaan pää kolmatena jalkana siihen sotaan mukaan. (Erika 19v.)

Muiden arvostelusta luovuttiin – esimerkkinä nuorten äitien arvostelu, johon oli itsekin syyllistytty aiemmin. Oman lapsen saaminen oli saanut yhden äidin pohtimaan kasvatusta tarkemmin. Tähän vaikutti erityisesti oma käytös murrosiässä, joka nyt näyttäytyi myös vanhemman näkökulmasta. Oman lapsen myötä kasvatuskysymykset tulivat eri tavalla ajankohtaisiksi ja niihin haluttiin panostaa. Toiselle äidille avautui oman lapsen myötä muistot omasta lapsuudesta, kun äidin syliin ei aina halutessaan päässyt, koska sisaruksia oli monta. Tämä myötä tarve hoivata omaa lasta niin paljon kuin hän haluaa, nousi esiin.

Arvomaailman muutokset ja asioiden näkeminen eri valossa kuuluvat tähän oppimiskokemusten ryhmään. Aineiston äitien keskuudessa kokemusta äitiydestä, ja käsitystä siitä, millaista se todellisuudessa, on opittiin arvostamaan. Arvostus äitejä kohtaan kasvoi erityisesti nuorten äitien kohdalla. Myös ymmärrys lasten merkityksestä ja tärkeydestä kasvoi oman lapsen saatuaan: lapsen saaminen on maailman ihanin asia, jota ei ymmärtänyt ennen. Nuori äiti pohti, miten lapsi on

elämässä kaikkein tärkeintä. Sen rinnalla vastoinkäymiset, kuten ero, näyttäytyisivät nykyään melko pieninä. Tärkeysjärjestys elämässä muuttui ja elämää katseltiin uusista näkökulmista. Äitiys oli tuonut mukanaan myös uudenlaisen tavan välittää kenestäkään – pyyteetöntä rakkautta ei tiedetty aiemmin olevan olemassakaan:

Ja jotenkin, on tullu semmonen olo, että se lapsi on niin kun tärkeintä kuitenkin elämässä, että ei niin kun millään muulla oikeestaan oo väliä. ...Osottanu ihan erilaisen niin kun tavan miten voi välittää kenestäkään ihmisestä, toisesta. Ja sitten mitä niin kun ittestään on oppinu ja muuttunu. Kyllähän se, onhan se tuonu paljon. (Jenni 23v.)

Myös nukkumisen arvostaminen oli lapsen myötä lisääntynyt. Muita äitejä ja nukkumista, vapaa-ajan ja omien vanhempien lisäksi, arvostivat myös Rajamäen (2006, 65) tutkimuksen nuoret äidit. Kokemus äitiydestä oli antanut valmiuksia myös toisen lapsen hoitamiseen. Käytännön kokemus toi mukanaan oppeja, joita voitaisiin hyödyntää tulevaisuudessa. Äidit toivat ilmi, miten toisen lapsen kanssa asioita tehtäisiin eri tavalla. Erilaisia vaihtoehtoja kokeiltaisiin rohkeammin ja turha tarkkuus jätettäisiin pois. Jyrkkyys siinä, miten vauvan kanssa toimittaisiin, lieveni ja vaihtoehtosiakin tapoja hyväksyttiin. Kokemuksen myötä toimintatapoja todettiin huonoiksi ja päätettiin ensi kerralla kokeilla jotain muuta. Seuraava äiti kertoo sairaalan vierihoidosta, jota hän joutui esikoisensa kanssa kokeilemaan, vaikka ei olisi valvomisen vuoksi halunnut. Ajatukset ovat toisen raskauden myötä muuttuneet:

Mut nyt mä oon alkanu aatteleen sitä eri tavalla. Et se vois olla hyvä kuitenkin, et pidettäis sitä siinä vieressä. Että vois nyt kokeilla, että jos se oiskin siinä vieressä, että jos sais itte nukuttua, kun se ei oo niin uus asia. (Hannele 43v.)

Muita tällaisia olivat lapsen nukkumisen salliminen äidin vieressä, synnytyksessä jokin muu kivunlievitys kuin aquatipat ja lepääminen lapsen nukkuessa siivoamisen sijaan. Muita oppimiskokemuksia olivat tarve lisätä itsekkyyttä voidakseen hyvin, siihen pyrkiminen ja siinä onnistuminen sekä herätys siihen, että voi olla hyvä äiti, vaikka tapaakin ystäviään. Yksi äiti kertoi oppineensa lapseltaan, miten tunteet menevät ja tulevat ja niin kuuluukin olla. Lapsi oli opettanut hetkessä elämistä, miten pysähtyminen on tärkeää. Aito vuorovaikutus ja läsnäolo olivat parantuneet lapsen myötä. Äidillä onkin mahdollisuus oppia myös lapseltaan läpi elämänsä. Oma muuttuminen ja oppiminen ovat osa äidiksi kasvamisen prosessia, jota tapahtuu vaikka lapsi on jo syntynyt. Sanonta lapsesta vanhempiensa kasvattajana ei ole katteeton.

4.3 Äitiyteen kasvamisen tyyppitarinat

Muodostin aineiston perusteella neljä erilaista tyyppikertomusta äitiyteen kasvamisesta. Kasvutarinoita on yhtä monta kuin äitejä ja jokaisessa on jotakin ainutlaatuista, mutta löysin tarinoista kuitenkin yhtäläisyyksiä, joiden perusteella muodostin karkeat tyypit. Tyypittely ei ole aukotonta: positiivisiin kasvutarinoihin sisältyy myös ajoittaisia huolia tai ongelmia, mutta niiden määrä on ollut vähäistä. Tyypittelyssä tarkoituksena on tuoda esiin vallitsevimmat piirteet kustakin tarinasta. Sen tarkoituksena on antaa kokonaiskuva siitä, millaisia ovat aineistossa esiin tulleet, yleisimmät kasvutarinat. Tyypittely jakaa kasvun ja haasteet koskemaan joko raskausaikaa ja/tai aikaa lapsen synnyttyä. Ensimmäisessä tyypissä kumpikin aika koettiin tasaisena ja pääosin haasteettomana (kolme äitiä). Toisessa tyypissä aika ennen synnytystä oli haasteellinen (yksi äiti), kolmannessa aika sen jälkeen (kaksi äitiä). Neljännessä tyypissä molemmat ajanjaksot koettiin haasteellisina (kaksi äitiä).

Luottamus luontaiseen äitiyteen ja maalaisjärjellä pärjäämiseen: Helppoa ja mukavaa äitiyttä

Ensimmäisessä kasvutyyppissä niin raskausaika kuin aika lapsen syntymän jälkeen oli sujunut ilman suurempia ongelmia ja äitiys näyttäytyi nautinnollisena, luonnollisena osana elämää. Tarinoissa oli pääosin positiivinen sävy ja äitiys koettiin merkittävänä positiivisena lisänä omaan elämään. Vaikka äiti oli iäkäs ensisynnyttäjäksi, hän ei harmitellut ikäänsä. Lapsia oli nuoresta saakka toivottu joskus tulevan ja äitiyttä oli pidetty itsestään selvänä osana omaa elämää. Tähän ryhmään kuuluvat saivat lapsen joko vahingossa tai suunnitellusti ilman pitkää odottamista ja olivat niin nuoria kuin vartuneitakin ensisynnyttäjiä. Raskaus ja synnytys sujuivat ongelmitta. Valmistautuminen äitiyteen oli vähäistä. Tarpeelliset hankinnat tehtiin, mutta tietoa ei hirveästi etsitty. Tiedonlähteinä käytettiin ennemmin sosiaalisia verkostoja, juteltiin ystävien ja tuttavien kanssa. Tyypillistä oli Internetin keskustelupalstojen välttäminen, toisin kuin monilla muilla äideillä, jotka löysivät sieltä vertaistukea. Tämän ryhmän äidit kokivat siellä kirjoittavat ihmiset ”typerinä” tai tekstit etupäässä pelottelevina tai pessimistisinä. Äideillä voi tulkita olleen positiivinen suhtautuminen raskauteen, jota ei haluttu horjuttaa lukemalla negatiivista kokemuksista tai mahdollisista ongelmista.

Mut jotenkin mä oon ehkä ajatellu sillain, et aika maalaisjärjellä. Ja tietysti, ite kun on opiskellu jossain määrin kasvatusalaa, niin sekin on ehkä sit jotenkin vahvistanu sitä, että kyl tässä jotenkin niin kun semmosella fiilikselläkin mennään aina pitkälle. Ja sit kun sen oman lapsensa oppii tunteen, niin luottaa, et kyl mä äitinä tiedän, et mikä sille on parasta. Että sanokoon netti mitä sanoo. (Merja 36v.)

Raskaus saatettiin myös sivuuttaa alkuvaiheessa eikä sitä ajateltu. Tyypillistä oli luottamus itseen ja omaan osaamiseen. Kokemusta lastenhoidosta oli karttunut eikä epävarmuutta sen suhteen ollut. Luottamus maalaisjärjellä pärjäämiseen ja äitiyden luontaisuuteen oli vahvaa. Nämä äidit eivät tunteneet juurikaan epävarmuutta tulevasta. Odotukset eivät olleet ruusuksia, ennemminkin realistisia. Yksi äiti odotti todella raskasta aikaa, mutta suhtautuminen tulevaan oli kuitenkin rauhallista. Äidin identiteetin muodostuminen vei aikaa eikä kiintyminen lapseen tapahtunut heti synnytyksen jälkeen. Lapsen syntymän jälkeen koetut yllätykset olivat positiivisia, sillä lapsi oli helppo ja siten myös arki tuntui helpolta ja mukavalta. Äitiys oli yllättävän nautinnollista ja ”*minun juttuni*”. Kotona viihdyttiin ja lisää lapsia toivottiin mahdollisimman pian. Näiden äitien oppimiskokemukset erosivat keskenään toisistaan.

Vaikeuksien kautta voittoon: Epätoivon ja epävarmuuden kautta nautinnolliseen äitiyteen

Toisessa tyypissä äitiyttä oli niin ikään pidetty itsestään selvänä, mutta se ei sitä lopulta ollutkaan. Raskaaksi tuleminen vei vuosia ja lapsettomuuden kokemuksesta tuli elämän raskain vaihe. Tähän ryhmään ei kuulunut nuoria ensisynnyttäjiä. Vaikka raskaus lopulta jatkui pidemmälle ilman keskenmenoja, epävarmuus, epäusko, pelot ja huolet eivät hellittäneet. Raskaus ja synnytys sujuivat hyvin. Äitiyteen valmistauduttiin huolella etsien tietoa, hoitamalla itseä, hankkimalla tarvikkeita ja pohtimalla tulevia muutoksia ja omaa äiti-identiteettiä. Toisin kuin edellisen ryhmän äideillä, odotukset arjesta olivat pääosin huolen sävyttämiä, koska mahdollisia ongelmia pohdittiin niin paljon. Kaikkeen mahdolliseen yritettiin valmistautua. Luottamus pärjäämiseen ja omaan osaamiseen oli heikkoa, epävarmuus oli vallalla. Ennen synnytystäkin oltiin huolestuneita siitä, syntykö lapsi sittenkään elävänä tai terveenä.

Vaikka tosi pitkään kesti ennen kun mä uskoin. ...Joka kerta silloin vielä, kun sitä ei voinu muuten tiedostaa, et onks se raskaus jatkunu, niin joka kerta oli ihan varma, et se on varmaan menny kesken. Ei millään meinannu uskoo ja näki painajaisia siitä. ...Et todettiin vielä ennen sinne sairaalaan lähtöä mun miehen kans, että ei voi millään uskoo... Et jotenkin aatteli, että varmaan jotain tapahtuu, että ei se vauva kuitenkaan meille kotiin asti tuu. (Outi 36v.)

Lapsen synnyttyä tunne äitiydestä tuli heti voimakkaana ja rakkaus lapseen ”ensisilmäyksellä”. Lopputulos tässä kasvutyypissä on edellisen kaltainen, sillä äitiydestä nautittiin täysillä. Yllätykset koettiin positiivisina, koska oltiin varauduttu niin moniin vaikeuksiin. Lapsi oli helppo ja arki sujui ongelmitta, varsinaisia haasteita ei koettu olevan. Elämä eteni lapsen ehdoilla eikä muuta kaivattu.

Erona edelliseen tyyppiin oli äitiyden kokemuksen arvostamisen korostuminen, mikä johtaa juurensa vaikeuksista saada lasta. Kokemusta arvostettiin todella paljon ja lapsi tuntui ihmeeltä. Äitiys oli elämän parasta aikaa ja lisää lapsia toivottiin mahdollisimman pian. Lapsen nuoren iän vuoksi oppimiskokemuksia ei oltu pohdittu paljon, mutta elämän koettiin muuttuneen kertaheitolla synnytyksen jälkeen. Suurin muutos itsessä oli omien tarpeiden sivuunlaitto ja huomion keskittyminen lapseen. Lasten merkityksen ymmärtäminen ja arvostaminen kasvoi oman kokemuksen myötä.

Yllättävä äitiys: Rankkuus ja sopeutumisvaikeudet johdattavat itsetutkiskeluun

Myös kolmannessa kasvutarinassa lapset olivat olleet itsestänselvyys. Elämä ei kuitenkaan edennyt suunnitelmien mukaan, vaan raskaus alkoi joko yllätyksenä tai vasta vuosien yrityksen jälkeen. Matka äidiksi ei ollut helppo, ennemminkin kivinen tie, joka alkoi suurimmaksi osaksi lapsen synnyttyä. Äidit olivat nuoria ja varttuneita. Raskaus sujui ongelmitta, mutta synnytys oli yhdelle äidille traumaattinen kokemus. Epävarmuus omasta osaamisesta oli tavallista. Valmistautuminen äitiyteen olikin melko aktiivista. Tietoa etsittiin, tuttavien kanssa juteltiin ja äitiyttä pohdittiin. Valmistautumisesta huolimatta totuus yllätti karulla tavalla. Tämän ryhmän äideille yllätykset olivat negatiivisia. Arjen rankkuus yllätti, kärsittiin väsymyksestä ja stressistä. Yksi äideistä uupui. Äidin identiteetin muodostuminen vei aikaa ja mahdollisesti kärsittiin rooliristiriidoista. Itsetutkistelua tehtiin paljon ja sopeutuminen uuteen rooliin oli haastavaa ja vei aikaa.

Et monenlaista semmosta pään järjestelyä ollu. Hirveen paljon semmosta, pitäny sopeuttaa itteensä, pitäny sopeutua uusiin aika isoihinkin semmisiin, mitkä puuttu aikasemmin elämästä. (Hannele 43v.)

Yksi äiti huomasi, että ei ole ”huippuäiti”, kotiäiti-tyyppiä, vaan tarvitsee muita osa-alueita kyetäkseen äitinä tarjoamaan lapselleen enemmän. Kuitenkin toiveissa oli lisää lapsia tulevaisuudessa. Tämä kasvutarina kaikkine haasteineen on tarjonnut enemmän itseen kohdistuvia mahdollisia oppimiskokemuksia kuin kaksi edellistä. Tämän ryhmän äidit oppivat itsestään enemmän kuin muiden ryhmien äidit. Äitien kasvaminen, muuttuminen ja oppiminen ovat olleet voimakasta ja vaikeistakin kokemuksista on kyetty oppimaan työstämällä niitä.

Ristiriitainen äitiys: Itsenäistyen kohti äitiyttä

Neljännän ryhmän äidit olivat kokeneet äidiksi kasvamisen, erityisesti raskausajan, haasteellisena. Heidän raskautensa oli ollut yllätys eikä äideistä yksi ollut koskaan suunnittelut hankkivansa lapsia.

He olivat kaikki nuoria ensisynnyttäjiä. Erona edelliseen ryhmään olivat negatiiviset ajatukset ja odotukset. Asenne äitiyttä kohtaan oli raskausaikana ennakkoluuloinen ja pessimistinen. Tämän vuoksi raskausaika koettiin jopa yhtenä elämän vaikeimmista ajoista. Raskaus ”unohdettiin” pitkäksi aikaa eikä lasta mietitty. Tyypillistä näille äideille oli yksinäisyyden kokemus. Osa kavereista jäi tai vaihtoehtoisesti itse pyrittiin aikuistumaan viettämällä enemmän aikaa kotona. Vertaistukea ei ollut saatavilla.

Äitiyteen valmistauduttiin lähinnä etsimällä tietoa. Lisäksi pyrittiin itsenäistymään. Yhteistä tämän ryhmän äideille oli asuminen vanhempien luona raskauden alkaessa. Itsenäistyminen raskauden aikana on asettanut äidit erityisen haastavaan elämäntilanteeseen. Muutto omien vanhempien luota suoraan perustamaan omaa perhettä on mullistava muutos, minkä vuoksi on ymmärrettävää kokea ristiriitaisia tunteita. Epävarmuus oli voimakasta ja se koski niin lapsen hoitamista kuin tulevaa elämänmuutostakin. Toisaalta tyypillistä oli loppujen lopuksi luottamus omaan pärjäämiseen, äidiksi kasvamiseen ajan myötä. Synnytys sujui ilman suurempia ongelmia, mutta kokemuksena sitä ei pidetty hyvänä. Tunne äitiydestä syntyi vaihtelevasti heti synnytyksen jälkeen tai vasta myöhemmin kotona. Lapsen synnyttyä yllätykset olivat positiivisia negatiivisista odotuksista johtuen. Äitiys herätti ristiriitaisia tunteita: lapsi oli helppo ja arki sujui mukavasti, mutta silti välillä pohdittiin äitiyden myötä menetettyjä unelmia.

Tietenkin niin kun jokasella tulee aina se vaihe, et voi vitsi, ettei ois tätä [lasta]. Mut se on ihan normaalia. Varsinkin, kun ensimmäinen lapsi tulee. Et se on niin iso elämänmuutos, et mun mielestä se on, et jos joku sanoo, et mua kaduttaa tää, sanoo pari päivää noin ja silleen. Niin mun mielestä ei tarkota, et halua ihan oikeesti sen pois. Et kyllä mullakin on ollu sitä ajatusta, mutta ei mulla... Suurimmaks osaks en mä halua sitä sit loppujen lopuks pois. (Sini 17v.)

Äitiyttä ei kuvailtu erityisen nautinnolliseksi ajanjaksoksi elämässä. Yksi äiti oli tullut siihen tulokseen, että äitiys ei ole häntä varten eikä hän toivo saavansa enempää lapsia. Toinen ryhmään kuuluva äiti halusi mahdollisesti lisää lapsia myöhemmin. Tähän ryhmään kuuluville äideille tyypillisiä oppimiskokemuksia olivat lapsen hoidon oppiminen, vastuun kantaminen, itsenäistyminen, spontaanisuuden ja itsekkyyden vähentyminen ja pystyvyyden tunteen lisääntyminen pärjäämisen myötä.

4.4 Äitiyden sijoittuminen elämäntilanteeseen

Oman iän sopivuus tulla äidiksi – ”Sinänsä mä oisin sitä voinu vuoden siirtää, et mä oisin saanu tän koulun käytyä.”

Ihanteellisena pidetty äidiksi tulo ikä mukailee Perhebarometrin tuloksia, jonka mukaan mitä nuorempina vastaaja oli itse saanut ensimmäisen lapsensa, sitä alhaisempi oli myös ihanteellisena pidetty ikä (Miettinen & Rotkirch 2008, 36). Kukaan tämän tutkimuksen äideistä ei pitänyt omaa ikäänsä tulla äidiksi ehdottomasti parhaana mahdollisena itselleen. Nuoret ensisynnyttäjät pitivät ikäänsä sopivana tai olisivat siirtäneet lastenhankintaa hieman, varttuneista muut olisivat aikaistaneet, paitsi äiti, joka ei ollut pitänyt vauvakuumetta aiemmin. Molemmista kokemuksesta omaava äiti ei pitänyt kumpaakaan ikää parhaana mahdollisena. Nuorten äitien ajatukset ovat muissakin tutkimuksissa olleet samansuuntaisia: esimerkiksi suurin osa Särkiön (2002, 57) tutkimuksen äideistä olisi jälkepäin ajateltuna siirtänyt äidiksi tuloa muutamalla vuodella opiskelun vuoksi, mutta ei varsinaisesti katunut sitä.

Kysymys herätti nuorissa äideissä paljon pohdintaa eikä vastaus ollut kenelläkään yksiselitteinen. Ikäkysymys näyttäytyi ristiriitaisena, sillä toisaalta oma ikä tuntui hyvältä, mutta toisaalta myös äitiyden siirtämisestä vähän myöhemmäksi löytyi hyviä puolia. Nuorempina he eivät kuitenkaan olisi halunneet äideiksi. Nuorista äideistä kaikki pitivät kuitenkin omaa ikäänsä heille sopivana ikänä tulla äidiksi – todettiin, että *”kyllä sen on varmaan pitänytkin mennä näin.”* Kaikki olivat tyytyväisiä, kukaan ei katunut. Äitiys nuorena voidaan kokea myös käänteena, joka tuo elämään mielekkyyttä koulutusvaihtoehtojen pohtimisen tai huonosti palkatun työn sijaan (Kelhä 2009, 40). Tätä tutkimuksen nuoret äidit eivät tuoneet esiin, vaan kaikki kokivat, että opiskelun loppuunsaattaminen olisi ollut hyvä tehdä ennen lasta. Kukaan ei suoraan toivonut olleensa vanhempi, mutta kaikki löysivät syytä siihen, miksi lasten saamista olisi toisaalta ollut hyvä hieman lykätäkin. Perusteluna oli kaikilla koulun keskeyttäneillä sen suorittaminen loppuun ennen lapsen syntymää.

Yksi nuori äiti koki tuntevansa välillä, ettei pysty tarjoamaan lapselle yhtä paljon kuin joku vanhempi äiti pystyisi. Hän pohti myös lapsen myötä rajoittunutta elämää ja toteutumatta jääneitä haaveita:

Mutta kun ittellä on semmoinen olo, että välillä, että jotain on jäänyt tekemättä, tai että kaikkee ei oo vielä saanu tehtyä, mitä haluaa tehdä. Omassa elämässä, niin kun ite ihmisenä, naisena, ei äitinä. Mutta sitten kun tietää sen, että ei esimerkiksi koskaan lähtee ulkomaille yksin opiskelemaan, koska... En mä tiedä haluaisinko mä ees, kun en mä haluais Emmiä kuitenkaan jättää sitten mihinkään. Mut on semmosia niin kun, et mitä olis ehkä halunnu, ehkä kokeilla ennen kun tuli sitten äidiks. (Jenni 23v.)

Nuorista äideistä muutkin toivat esiin omat nuoruuden unelmat, jotka lapsen myötä jäivät toteutumatta. Niiden mahdollinen toteuttaminen olisi nyt haasteellisempaa. Tällaiset pohdinnat yhdistyvät ajatukseen nuoruudesta etsimis- ja vaeltamisvaiheena, jonka tärkeyttä muun muassa Dunderfelt (1990, 92–95) painottaa. Tämä vaihe jää nuorena äideiksi tulleilla kesken ja äitiys voi aiheuttaa välillä negatiivisia ajatuksia, kuten aineistosta tuli esiin. Lapsi on luonnollisesti rakas osa elämää, joten ajatus siitä, ettei häntä olisi, voi tuntua äidistä vaikealta. Tulkitsenkin niin, että kukaan ei ollut tämän hetkiseen elämäänsä tyytymätön ja siksi oma ikä tuntui luontevalta iältä saada lapsi, vaikka toisaalta sen siirtymisestä myöhemmäksi löytyi omat hyvät puolensa. Hyviä puolia äitien mielessä nuorena iässä olivat jaksaminen paremmin kuin vanhempana, nopea palautuminen synnytyksestä, biologisen kellon tikittäminen kaukana tulevaisuudessa, mahdollisuus suureen ikäeroon lasten välillä, isovanhempien jaksaminen ja oma nuori ikä lapsen ollessa täysi-ikäinen. Äideistä yksi koki, että hänen kohdallaan on melko samantekevää olisiko hän saanut esikoisensa nyt vai iäkkäämpänä, eikä kokenut iällä olevan juurikaan merkitystä.

Varttuneista kahden mielestä äidiksi tuleminen olisi saanut tapahtua nuorempana. Taustalla oli sopivan kumppanin puute ja lapsettomuutta. Äidit olivat pohtineet paljon omaa ikäänsä eivätkä olleet täysin tyytyväisiä lapsen saamiseen sen ikäisenä. Ajatus itsestä varttuneena äitinä vaati sopeutumistyötä, osa koki potevansa ikäkriisiä. Vertailuna käytettiin esimerkiksi omaa äitiä, joka oli saanut esikoisensa saman ikäisenä ja tuntunut vanhalta tullakseen äidiksi. Hän piti sitä ironiana, että lopulta hän itse tuli äidiksi saman ikäisenä:

Ja mä ite pidin sitä, että se [oma äiti] on ollu tosi vanha, kun se on saanu ensimmäisen lapsensa. Ja mulle kävi sitten samalla tapaa. Ääää, moninaisista syistä johtuen. Ja se, et musta tuli näin vanha ennen kun mä päädyin äidiks, niin se ei oo ollu tavallaan tavoitteena. Mutta tota, eihän sitä pysty sit suunnittelemaan. Eikä olis ollu elämäntilannekaan semmoinen, et olis pystynyt vielä kaksvitosenä olla lapsia, kun ei ollu... Ei ollu aikeita, jotain seurustelua oli kyllä, mut ei mitään semmosta, et olis voinu lasta ajatella. (Outi 36v.)

Haasteena omassa iässään äidit kokivat jaksamisen ja oman iäkkyuden lapsen kasvaessa. Yksi äiti totesi, että uskoo, että äitiys nuorempana olisi ollut helpompaa kuin nyt, viitaten fyysiseen jaksamiseen. Myös lapsiluvun kasvattaminen mietitytti, sillä sen tulisi tapahtua pian, jotta se vielä

olisi mahdollista. Lohtua ovat tuoneet muun muassa toiset ”ikäloput äidit”. Vaikka äidit olisivat halunneet äideiksi aiemmin, oma elämänkulku oli kuitenkin hyväksytty:

Mut tää elämä mennee niin kun se mennee, et sit on vaan hyväksyttävä, et se on menny, mun elämä on ollu tämmöstä. Sit yks likkakaveri sano, että aattele, sä saat nyt kaikki, kun se pitäs olla poika nyt, jota mä nyt odotan. Niin sano, et sulle tulee nyt kaikki sitten kerralla. Et onhan sekin näkökulma, et kummiskin saa kokee ne kaikki, et täytyy ottaa ne. Kyllä mä semmosta päätyötä hirveesti joudun tekemään itteni kanssa. (Hannele 43v.)

Yksi varttuneista äideistä oli suhteellisen tyytyväinen omaa ikäänsä, mutta ei olisi halunnut tulla äidiksi yhtään vanhempana. Hän ei ollut suunnitellut raskautta näin myöhään, mutta ei harmitellut ikäänsä tai kokenut minkäänlaista ikäkriisiä. Hän ei ollut kärsinyt lapsettomuudesta, vaan elämänkulku oli edennyt tyydyttävästi. Äiti toi ilmi, miten ystävien negatiivissävytteiset kertomukset vauva-arjesta olivat vaikuttaneet hänen asennoitumiseensa. Niiden myötä hän oli kokenut tarpeelliseksi toteuttaa omia päämääriä ensin, jotta voisi aikanaan nauttia äitiydestä:

Et mä olin päättäny, et jos me lapsia hankitaan tai lapsi yleensä saadaan, niin sitten mun ainut tavote ei oo se, et mun pitää saada sit itselleni sen jälkeen aikaa. Et kun tuntu, et monet sit taisteli siitä, et ne pääsee itse harrastaan ja matkustelemaan ja kuka sitä lasta hoitaa. Et jos me niin kun lapsia tänne maailmaan saadaan ja tehään, niin sit kyl niin kun, jotenkin mä oon päättäny, et sit mä aion kyl nauttiakin siitä lapsesta. ...Nyt mulla on enemmän semmonen, et mä oon etuoikeutettu, et mä vaan saan olla ton lapsen kanssa, ettei oo sellasta, et ei oo kiire töihin eikä oo tarve saada mitään tutkintoja ja papereita ja kunnianosotuksia ja kehuja jostain esimiehiltä. (Merja 36v.)

Hän olikin yllätynyt, miten helppoa ja mukavaa äitiys oli ja korosti, että toisten kokemuksia ei kannata ottaa liian vakavasti. Sekä nuorena että varttuneena lapsen saanut äiti koki, että paras ikä saada lapsi olisi noin 30-vuotiaana. Hänen kokemuksensa mukaan nelikymppisenä lapsen saamisessa huonoja puolia olivat heikko jaksaminen ja oma iäkkyyys lapsen ollessa nuori. Parikymppisenä lastenhankintaa hän ei suosittelenut opintojen keskeytymisen vuoksi. Hän painottikin jonkinlaisen pohjakoulutuksen hankkimista ensin, jotta elämä tulevaisuudessa olisi helpompaa. Iän myötä karttuvia kokemuksia ihmissuhteista ja erityisesti lasten isän valitsemista hän piti myös tärkeänä.

No, jos mä nyt ajattelisin, niin kyllä olis järkevämpää ollu siirtää sitä. Että kyllä se ois hyvä käydä kouluja ensin siinä....Se on niin kun semmonen, mitä on itte ehkä kuitenkin harmitellu ja toivois ehdottomasti niin kun sanoo omille lapsille, että hankkikaa ainakin yks semmonen ammatti, vaikkette ikinä tekiskään sitä työks. ...Ja sitten se, että kun tän ikäsenä opiskelee, niin huomaa, että se onkin paljon haasteellisempaa, kun tässä on tää arjen pyöritys ja nämä lapset, kun sitten se, että tavallaan silloin olis ollu yksin, niin kun sitten huolehtinu vaan omista asioistaan. ...Niin se on niin kun se, mihkä mä perustan sen, että en suosi välttämättä, että lapsia niin kauheen nuorena. (Satu 38v.)

Elämäkulun käännekohtat ja tulevaisuuden suunnitelmat – ”Kyllä mä aion päästä sinne opiskeleen.”

Elämäkulun käännekohtia ovat sellaiset päätapahtumat tai muutokset, jotka ovat osaltaan muokanneet elämäkulun suuntaa. Tuominen (1994, 52) määrittelee muutostapahtumat joko elämän käännekohtiksi tai prosesseiksi. Kaikilla äideillä oli ollut elämässään niin vastoinkäymisiä kuin onnistumisiakin. Kenenkään elämäntarina ei näyttäytynyt onnettomana. Vain yksi äiti ei maininnut ensimmäisen lapsen saamista yhdeksi elämäkulun käännekohtista. Lapsen saamisen lisäksi kaikki mainitsivat myös muita käännekohtia. Ne olivat sekä negatiivisina että positiivisina koettuja muutoksia. Nuorilla käännekohtat sijoittuivat lapsuuteen ja nuoruuteen, varttuneilla tyypillistä oli niiden kasaantuminen aikuisuuteen lapsuuden ja nuoruuden ollessa tasaisia, kuten seuraava äiti kertoo:

Musta tuntuu, et mulla on vasta aikuisena tullu niin kun käännekohtat. Et näin jälkeinpäin harmittaa, et ois ollu ihana, kun ois voinu silloin [nuorena] jo räiskiä ja tehdä rohkeita valintoja ja sillain. Et ne on tullu nyt niin kun. Et nyt on semmonen ruuhka-aika mun elämässä, vaikka mulla on ikää jo tän verran. (Hannele 43v.)

Aineiston äitien elämän käännekohtat voidaan jakaa seuraavanlaisiin ryhmiin: järkyttävät/ikävät tapahtumat ja kokemukset, oma muuttuminen, äidiksi tuleminen, sosiaalisen ympäristön muutos, uskonto, ympäristön vaihtaminen ja naimisiinmeno. Nuorilla käännekohtia olivat rajua murrosikä, rippileirit isosena, läheisen ihmisen kuolema, vanhempien avioero, muutto kotipaikkakunnalta ja isäpuoli, kesätyöpaikka uusine ystävineen, lukioon meno ja kaveriporukan vaihtuminen sekä äidiksi tuleminen. Varttuneilla merkittävä muutos oli aviopuolison tapaaminen ja naimisiinmeno, josta uusi elämä on alkanut. Muita varttuneiden käännekohtia ovat olleet itsenäistyminen, lapsen saaminen, lapsettomuus, työpaikka, avioero, muutto ulkomaille ja uskosta luopuminen.

Kysymys elämän parhaasta ajasta tuotti kahteen kategoriaan sisältyviä vastauksia, jotka eivät olleet yhteydessä äidin ikään: (1) ajanjakso nuoruudessa itsenäistymisen jälkeen, jolloin elämän oli

helppoa ja huoletonta ja (2) tämän hetkinen elämä lapsen vuoksi:

No ehdottomasti tää, kun Matias [lapsi] on ollu. Mun mielestä nyt on ehdottomasti parasta aikaa. (Erika 19v.)

Äideistä kolme ei tuonut puheessaan esiin lapsen merkitystä elämän parhaissa ajanjaksoissa. Näillä äideillä oli yhteistä äitiyden kestäminen vasta muutaman kuukauden ajan, mikä mahdollisesti vaikutti asiaan. Muilla lapsi oli osaltaan vaikuttanut onnellisiin aikoihin. Nuorten kokemille elämän parhaille ajanjaksoille olivat ominaisia huolettomuus, vapaus ja itsenäistyminen, ystävyyssuhteet, oppimiskokemus ja lapsen mukanaan tuoma ilo ja elämänmuutos. Elämän parhaaksi ajaksi nuorista äideistä kahdelle näyttäytyi tämän hetkinen elämä, kaksi äitiä koki elämänsä tähän asti parhaiden aikojen olleen menneisyydessä.

Varttuneista äideistä kolme eli parhaillaan elämänsä parasta aikaa, jota eivät vaihtaisi mihinkään. Yksi äiti piti parhaana aikana opiskeluaikaansa sisäoppilaitoksessa, jolloin elämä oli helppoa ja hauskaa, itseluottamus oli korkealla ja oli ”elämänsä vedossa”. Muita hyviä aikoja olivat olleet aikuisopiskelu ja itsenäistyminen. Eräs äiti kiteyttää iän mukanaan tuomia ajatuksia hetkessä elämisestä:

Mutta kyllä mä koen, että mä tälläkin hetkellä edelleen elän sitä elämäni parasta aikaa. Nykyään sitä ajattelee, ehkä nuorempana ei miettiny, että mä sitten joskus teen näin ja sitten ja viiden vuoden päästä, ja teki pitemmän päälle niitä suunnitelmia, mutta tässä iässä sä nautit jo tästä päivästä, koska sä tiedät, että se huominen on arvoitus ja et tiedä mitä sulle se huominen tuo tullessaan. (Satu 38v.)

Kukaan äideistä ei kokenut lapsen liittyvän elämän raskaimpina koettuihin aikoihin. Elämän vaikeimmat ajat voidaan ryhmitellä seuraavasti: yksinäisyys, toiveet eivät täyty, muutoksiin sopeutuminen, muut ihmiset ja elämänsuunnan kadottaminen. Ne sijoittuivat sekä äitiyden aikaan että aikaan ennen sitä. Yhteistä lähes jokaiselle nuorten kokemukselle oli yksinäisyyden tunne. Sosiaalinen verkosto on nuorille hyvin tärkeä ja ystävien puuttuminen koettiin rajuna. Varttuneilla äideillä vaikeimmiksi ajoiksi ilmeni nuoruus ja varhaisaikuisuus, aika avioeron jälkeen, lapsettomuus ja ulkomailla asuminen. Heille sosiaalisen verkoston merkitys ei näyttäytynyt yhtä suurena kuin nuorille.

Äitiys oli kaikille suuri elämänmuutos, yksi elämänkulun käännekohdista. Nuoriin kohdistui varttuneita enemmän kasvuprosessia haastavia tekijöitä, mistä johtuen kasvaminen oli useammille nuorille työläämpää kuin varttuneille. Haastavia tekijöitä olivat vakiintumattomat elämäntilanteet,

yllätysraskaudet, ristiriitaiset tunteet äitiydestä, vertaistuen vähäisyys ja paineet ulkopuolisten ihmisten suhtautumisesta. Nuorilla muutos koettiin vahvimmin lapsen sitovuutena, joka rajoitti elämää ja rauhoitti äitejä, sillä spontaanista elämäntyylistä oli luovuttava. Suhteet ystäviin muuttuivat nuorilla yhteydenpidon vähentyessä. Sitä vastoin varttuneet äidit toivat esiin parisuhteen muuttumisen lapsen myötä. Aika ja energia suuntautuivat nyt lapseen. Muutoksen vaikutus ja kokeminen erosi nuorten ja varttuneiden ensisynnyttäjien välillä. Nuorilla äitiys muutti elämää enemmän kuin varttuneilla, mutta sopeutuminen kävi varttuneita helpommin. Sopeutuminen johtuu varmasti siitä, että nuorten elämäntilanteet eivät vielä olleet ehtineet vakiintua. Elämäntilanteeseen ja tulevaisuuteen lapsi vaikutti sitäkin enemmän: nuoret toivat esiin, että ilman lasta he mahdollisesti olisivat opiskelemassa, töissä tai ulkomailla, kuten oli suunniteltu. Yksi äiti koki, että ei seurustelisi enää lapsen isän kanssa, mikäli lasta ei olisi.

Varttuneilla äideillä lapsi ei ollut muuttanut suunnitelmia radikaalisti, koska raskaus oli odotettu. Heistä suurin osa puolestaan koki muutoksen suuremmaksi arjessaan, koska olivat eläneet pitkään samantyyppistä elämää. Sopeutuminen muutokseen koettiin vaikeampana kuin nuorilla. Muutoksen kokemisen eroaminen on todettu myös aiemmissa tutkimuksissa samanlaisiksi johtuen varttuneiden totumisesta työelämään, vapaa-aikaan, itsemääräämiseen ja elämän kontrolloimiseen (mm. Hirvonen 2000, 166). Elämänmuutoksen huomaaminen voi toisaalta viedä myös aikaa, kuten kolme kuukautta äitinä ollut haastateltava arvelee:

On se kyllä suuri [elämänmuutos]. On se sillain, et sitä varmaan vielä, et nyt tää on vielä näin uutta, niin mä luulen, että siihen heräilee jossain vaiheessa, kun rupee oikeesti kaipaamaan sellasta omaakin elämää taas. Ja nyt, kun sitä ei tavallaan ikävöi, niin tää ei oo sillain, sillain tunnu niin suurelta, mun mielestä tää on vaan niin mukavaa. Varmaan sitten jossain vaiheessa tulee sekin aika, et ei aina jaksais, et joku roikkuu lahkeessa kiinni. (Merja 36v.)

Yhteenvedona voidaan todeta, että äidiksi tuleminen on yksi elämän suurimmista, ellei jopa suurin käännekohta riippumatta siitä mihin kohtaan elämäntilannetta se sijoittuu ja onko se suunniteltu vai suunnittelematon tapahtuma. Tässä aineistossa se koettiin positiivisena käännekohtana. Vaikka äidiksi tulemiseen liittyikin luonnollisena osana myös negatiivisia tunteita, tapahtuma ei näyttäytynyt äideille yhtenä elämän ikävimmistä tapahtumista tai liittynyt elämän vaikeimpiin aikoihin.

Tulevaisuus näyttäytyi äideille valoisana, vaikka se ei sitä kaikille nuorille aina ollutkaan ollut. Kaikilla nuorilla oli suunnitelmia heti äitiysloman päättymisen jälkeen sekä pidemmän tähtäimen

haaveita. Tulevaisuuden suunnitelmat liittyivät pääasiassa koulutukseen, mikä kertonee, että yleistyksiä nuorena äideiksi tulleiden putoamisesta koulutus- ja työelämästä ei pidä tehdä. Tulevaisuuden haaveissa olivat kaikilla myös jatko-opinnot sekä työpaikka. Varttuneilla äideillä tulevaisuuden suunnitelmissa olivat äitiysloma toisen lapsen synnyttyä, opintojen suorittaminen loppuun ja töihin paluu.

Toiveet saada vielä lisää lapsia eivät korreloineet iän kanssa. Nuorista äideistä kaksi halusi lisää lapsia myöhemmin tulevaisuudessa, yksi pian ja yksi ei lainkaan. Myöhemmin lisää lapsia haluavat perustelivat päätöstään esikoisen varttumisella ja apuna olemisella, mahdollisuudella raskautua vielä kymmenenkin vuoden päästä sekä uusperheen lapsiluvulla. Yksi äiti olisi halunnut toisen lapsen jo aiemmin, mutta järkisyistä sitä siirrettiin hieman. Kielteisesti lapsiluvun kasvattamiseen suhtautuvalla ei ollut ennen raskauttaankaan ollut suunnitelmissa koskaan hankkia lapsia eikä hän kokenut äidin arkea itselleen sopivana:

Me just täs pari päivää on jo keskusteltu siitä ja mä oon tajunnu, et en mä jaksa tätä samaa rumbaa silleen, että... Et tota raskausaikaa ja vauva-aikaa, et se ei oo mun juttu ollenkaan, että. Mä epäilen. Et todennäköisesti jos tulee, niin nekin on samalla tavalla yllätyksiä. Mut ei harkitusti, ei varmasti tuu. (Sini 17v.)

Nuorena ja varttuneena synnyttänyt äiti oli useamman lapsen äiti eikä halunnut enempää. Muissa varttuneissa äideissä oli niin ikään lisää lapsia haluavia ja ei haluavia. Yhteistä oli kahden lapsen pitäminen sopivana määränä. Toiveena oli saada toinen lapsi mahdollisimman pian oman iän vuoksi. Toista lastaan odottava äiti kuvaili ajatuksiaan näin:

No musta tuntuu, että ei enää jaksais. Ehkä se määrällisesti vois, mutta tää on ottanu niin koville. Ja sitten, kun tietää, että hirveen iso riski on saada sitten sairaskin lapsi. Että sekin on sitten omalla tavalla hirveen vaativaa. Mutta tota, jotenkin tuntuu, että sitten pitää alkaa elään itelleenkin, kun on vähän ollu aina semmonen, että on elänyt vähän muille. Ei oo ollu riittävän itsekäs elämässä, niin kun ois saanu olla. Niin musta tuntuu, että sitten on taas tärkeä, että voi tehdä niitä omiakin juttuja mitä on aatellu. (Hannele 43v.)

5 MATKAN ANTI: YHTEENVETO JA POHDINTA

5.1 Keskeisten tulosten yhteenveto ja johtopäätökset

Tutkimuksessa olen tarkastellut sekä äitiyteen kasvamista eri elämänvaiheissa että siihen liittyviä oppimiskokemuksia sosiokulttuurisen ja kokemuksellisen oppimisen näkökulmasta. Olen tuonut esille äitien kokemuksia ja ajatuksia siitä, millaista on tänä päivänä kasvaa äidiksi ikänsä puolesta poikkeavassa elämäntilanteessa ja sisältykö siihen merkittäviä oppimiskokemuksia. Tässä luvussa kokoon yhteen tulokset – erot ja samankaltaisuudet äitiyden kokemisessa nuorten ja iäkkäiden välillä.

Tutkimukseen osallistuneet äidit aloittivat matkansa äidiksi kahdenlaisista lähtökohdista. Puolella raskaus oli suunnittelematon ja puolella suunniteltu ja toivottu. Täten muutosvalmius oli joko heikko tai vahva. Suunnitellut raskaudet poikkesivat toisistaan vielä jakautuen kahtia: kahdella äidillä raskaus sai alkunsa melko nopeasti ja kahdella takana oli usean vuoden yrittäminen. Lähtökohdat olivat täten äideillä erilaiset. Vain yhden äidin tulevaisuuden suunnitelmiin ei kuulunut äitiys. Muille äitiys jossain vaiheessa elämää näyttäytyi luonnollisena. Muutosvalmiuden lisäksi elämäntilanteet vaihtelivat ollen nuorilla nopeasti muuttuvia ja varttuneilla vakiintuneita, jopa turhauttavan tasaisia. Jos raskaus oli odottamaton, reaktio uutiseen oli shokki.

Raskausaika sujui kaikilla äideillä ilman suurempia ongelmia. Nuoret kokivat sen useammin epämiellyttävänä aikana kuin varttuneet ja heidän ajatuksensa ja odotuksensa olivat välillä negatiivisia. Tähän vaikutti osaltaan yksinäisyyden tunne raskausaikana, sillä nuorten ystäväpiiri pieneni raskauden myötä. Heistä osalle raskausaikaan kuului lisäksi itsenäistyminen, kun vanhempien luota muutettiin omilleen. Osalla nuorista esiintyi myös kriisiprosessille tyypillistä raskauden ”unohtamista” pitkäksi aikaa. Yhteenvetona voidaan todeta, että heikko muutosvalmius raskauden alkaessa ennustaa enemmän ristiriitaisia tunteita raskauden aikana kuin vahva muutosvalmius. Raskausaikana kaikki kävivät läpi monenlaisia tunteita, mutta huomattava osa niistä oli epämiellyttäviä, kuten hämmennys, epävarmuus, pelko, huoli, jännitys, haasteet, epäusko, yksinäisyys ja negatiiviset odotukset. Negatiiviset tunteet voidaan nähdä yhtenä tapana valmistautua tulevaan muutokseen.

Äitiyteen valmistautumisen jaoin neljään ryhmään: (1) hankintojen tekeminen vauvaa varten, (2) tiedon hankkiminen, (3) elämänmuutoksen ja äitiyden pohtiminen sekä (4) itsestä huolehtiminen. Hankintoja tekivät kaikki ja tietoa etsivät lähes kaikki. Valmistautuminen jäi vähemmälle, jos äidillä oli paljon kokemusta pienten lasten hoidosta. Epävarmuus omasta osaamisesta lisäsi valmistautumista ja tiedon hankintaa. Itse äitiyteen valmistautuminen koettiin vaikeaksi. Vauvaa varten tehtiin valmisteluja ja omaa äitiyttäkin pohdittiin, mutta siihen ei varsinaisesti osattu sen enempää valmistautua. Nuoret valmistautuivat miettimällä tuleeko heistä hyviä äitejä, valmistautumalla vauva-ajan rankkuuteen, aikuistumalla ja pärjäämällä omillaan. Varttuneilla pohdintaa aiheutti tuleva elämänmuutos, ihanneäidin olemus, pärjääminen vauvan kanssa ja moni käytännön asia. Vähemmän valmistautuneet äidit luottivat itseensä ja pärjäämiseensä. Ajateltiin, että äitiyteen kasvetaan ajan myötä ja maalaisjärjellä pärjätään pitkälle.

Äidiksi kasvamisessa merkittäviksi ulkopuolisiksi resursseiksi osoittautuivat sosiaaliset suhteet, erityisesti vertaistuki. Nuorilla sosiaalisissa suhteissa tapahtui muutoksia eikä vertaistukea ollut juuri tarjolla, mikä selittää raskausaikana koettuja negatiivisia tuntemuksia. Ystäväpiirin pienentymisestä kärsittiin. Nuoret kokivat hoitohenkilökunnan suhtautuvan heihin usein asiattomasti ja loukkaavasti. Myös neuvolasta ja sairaalasta saadun tiedon määrä koettiin vähäiseksi. Nuoret toivat esiin toiveensa kunnan keskustelusta ja tuesta. Nuorilla on siten ollut varttuneita vähemmän ulkopuolisia resursseja käytettävänä. Omien vanhempien tuen tärkeys korostui erityisesti nuorilla. Lapsen isältä saatu tuki ja konkreettinen apu olivat niin ikään merkittäviä. Tulosten perusteella erityisesti vertaistuki edistää positiivista kasvua ja yksinäisyys vaikeuttaa sitä.

Heikon muutosvalmiuden omaavat eivät kokeneet raskauden loppuvaiheessa olevansa yhtä valmiita äideiksi kuin raskautta suunnitelleet kokivat. Äidin identiteetti syntyi tavallisemmin ajan kanssa. Kahdella kiintymys lapseen ja tunne äitiydestä tuli heti synnytyksen jälkeen, muilla siihen tarvittiin useampi kuukausi, että mielsi itsensä äidiksi. Vaikea synnytys viivästytti identiteetin muotoutumista, sillä synnytyksestä toipuminen ja sen käsittely veivät aikaa. Ajan myötä kiintymys lapseen kasvoi, synnytyksestä toivuttiin, muutoksiin sopeuduttiin ja ne hyväksyttiin, minkä myötä uusi identiteetti pääsi muodostumaan. Johtopäätöksenä on, että äidiksi kasvamisprosessi jatkuu useita kuukausia lapsen synnyttyä eikä nainen välttämättä koe olevansa valmis äidiksi, kun lapsi tulee maailmaan, vaikka olisi valmistautunut siihen huolella yhdeksän kuukautta. Identiteetin muodostumisessa ei ollut yhteyttä myöskään äidin ikään, raskauden odotettavuuteen, raskausaikaan tai synnytyksen kulkuun. Siten identiteetin muodostuminen on yksilöllinen prosessi.

Äitiyden alkumetrit olivat tunteikkaita. Uusi elämäntilanne aiheutti niin positiivisena kuin negatiivisenakin koettuja tunteita. Kukaan äideistä ei sanonut, että äitiys olisi ollut täysin sellaista kuin he etukäteen kuvittelivat, vaan kaikki olivat kokeneet jotakin yllättävää. Äidit jakautuvat kahteen ryhmään: (1) arki alkoi sujua yllättävän hyvin ja helposti ja (2) arki oli aluksi raskasta. Tähän vaikutti ennako-odotukset: jos odotukset olivat negatiivisia, äiti yllättyi positiivisesti ja arki koettiin helppona. Positiivisesti yllättyi viisi äitiä. Valmistautuminen ei ollut yhteydessä äitiyden alkumetrien kokemiseen, sillä aktiivinen raskaudenaikainen valmistautuminen äitiyteen ei taannut nautinnollisia tai yllätyksettömiä äitiyden alkumetrejä. Kyseessä oli ennemminkin äitien liian optimistiset käsitykset vauva-ajasta tai lapsen vaativuus.

Tulokset osoittavat, että raskaudenaikaisista negatiivisista ajatuksista ja ennako-odotuksista huolimatta on mahdollista kasvaa äidiksi, joka nauttii roolistaan ja lapsestaan. Toisaalta positiivinen suhtautuminen ja valmistautuminen raskausaikana eivät takaa helppoa kasvuprosessia, vaan se voi lapsen synnyttyä muuttua haasteelliseksi. Äidiksi kasvamisessa oleellista on muutosten hyväksyminen, raskauden aikainen tulevan pohdinta ja tunteiden käsittely, sosiaalinen tuki, sopeutuminen uuteen elämänvaiheeseen ja kiintyminen lapseen. Iän vaikutus äidin kasvuprosessiin on tulosten perusteella melko vähäinen. Kasvuprosessin ei voida todeta olevan helpompaa tai nopeampaa iän perusteella, vaan se vaihteli yksilöllisesti. Ikää suurempi merkitys on raskauden odotettavuudella, muutoksen hyväksymisellä ja saadulla sosiaalisella tuella. Nuorten äitien elämäntilanteet olivat kuitenkin suurimmaksi osaksi vakiintumattomia ja raskaudet yllätyksiä, mistä johtuen raskausaikaan sisältyi muitakin suuria elämänmuutoksia, kuten itsenäistyminen tai avoliitto. Nuorille oli myös varttuneita vähemmän sosiaalista tukea tarjolla sekä enemmän paineita ulkopuolisten ihmisten suhtautumisesta. Nuoret tunsivat varttuneita enemmän ristiriitaisia tunteita äitiydestä. Johtopäätöksenä on, että nuorena äitiyteen kasvaminen on helposti haastavampaa kuin varttuneempana. Nuoret sopeutuivat lapsen synnyttyä uuteen elämäntilanteeseen kuitenkin suhteellisen helposti, kun varttuneista osalle sopeutuminen oli työlästä.

Tulosten perusteella äidiksi tuleminen on yksi naisen elämän käännekohdista missä iässä tahansa. Muutoksen vaikutus ja kokeminen erosi kuitenkin nuorten ja varttuneiden ensisynnyttäjien välillä. Nuorilla äitiys muutti useita elämänalueita, mutta sopeutuminen kävi varttuneita helpommin, sillä nuorten elämäntilanteet eivät vielä olleet ehtineet vakiintua. Varttuneista suurin osa puolestaan koki muutoksen suuremmaksi arjessaan, koska olivat eläneet pitkään samantyyppistä elämää. Sen sijaan nuorten elämänkulkuihin ja tulevaisuuden suunnitelmiin lapsi vaikutti enemmän. Varttuneiden äitien suunnitelmia lapsi ei muuttanut radikaalisti, koska raskaus oli odotettu ja omia tavoitteita jo

ehditty saavuttaa.

Äitiyden myötä tapahtunut oppiminen oli informaalia oppimista, mistä johtuen kaikkea opittua ei itse huomattu. Oppiminen oli kokemuksellisesta ja sosiokulttuurista oppimista. Sosiokulttuurinen oppiminen ilmeni erityisesti käytännön asioissa ja tietämyksessä sekä käsityksenä hyvästä äitiydestä. Oppimista pidettiin osin niin itsestään selvänä, että sitä ei tiedostettu. Boudin ym. (1985, 27–30) mukaan oppiakseen kokemuksesta, siihen tulee sisältyä kolmivaiheinen reflektointiprosessi joka vie aikaa. Tämä oli huomattavissa aineistossa, sillä vasta muutamia kuukausia äitinä olleiden prosessi oli selkeästi vielä kesken. He eivät olleet vielä prosessoineet äitiyttä yhtä paljon kuin pidempään äitinä olleet. Tähän osasyynä voi olla ”vauvahuuma”, jossa tuore äiti elää ensimmäiset kuukaudet. Vasta reflektointi ajan myötä altistaa huomaamaan muutokset ja tarkastelemaan omaa elämää. Oman muuttumisen ja oppimisen arvioiminen oli tuoreille äideille vaikeampaa eivätkä he kokeneet muuttuneensa yhtä paljon kuin muut. Pidempään äitinä olleet kertoivat muuttuneensa ja oppineensa äitiyden myötä, mitä tuoreet äidit eivät suoraan sanoneet.

Äitiyden myötä muututtiin ja kasvettiin ihmisenä, opittiin uusia tietoja ja taitoja, opittiin ajattelun ja pohdinnan avulla ja tehtiin ja nähtiin asioita uudella tavalla. Itseen kohdistuvia muutoksia olivat muuttuneet ajatukset ja käyttäytyminen, joidenkin luonteenpiirteiden vahvistuminen tai heikentyminen, kehonkuvan muuttuminen ja itsensä tarkastelu. Itsestä löydettiin uusia puolia ja havaittiin millaisia tarpeita uusi elämäntilanne itselle asettaa. Sopeutuminen ja joistakin asioista luopuminen oli osalle vaikeaa. Muutokset äideissä olivat yksilöllisiä, mutta niissä oli yhteneväisyyksiä ikään. Nuoret kokivat äitiyden myötä tulleensa kärsivällisemmiksi, rauhallisemmiksi, vastuuntuntoisemmiksi sekä alkaneet ajatella asioita enemmän muiden näkökulmista. Varttuneille yhteisiä muutoksia olivat epäitsekkyuden lisääntyminen ja suorittamisajattelun ja tarkkuuden vähentyminen.

Muita oppimiskokemuksia olivat tiedon lisääntyminen raskaudesta, synnytyksestä ja lapsista, hoitamisen oppiminen, mitä tehtäisiin ensi kerralla eri tavalla, itsetuntoa vahvistavat onnistumisen kokemukset esimerkiksi synnytyksestä, lapsen hoidosta ja yksin pärjäämisestä sekä muiden ihmisten ajatteleminen ja toisten arvostelusta luopuminen. Ennakkokäsitykset muuttuivat suurimmalla osalla oman kokemuksen myötä. Ne äidit, joilla oli ollut vaikeuksia saada lapsi, arvostivat äitiyttä kokemuksena huomattavasti muita enemmän ja olivat kiitollisia mahdollisuudesta tulla äidiksi. Arvomaailma ja elämän tärkeysjärjestys muuttuivat. Arvostus äitejä ja arkisia pieniä asioita, kuten nukkumista kohtaan lisääntyi. Omasta iässä tulla äidiksi löydettiin sekä huonoja että hyviä puolia. Äitiys saattoi laittaa pohtimaan kasvatuskysymyksiä uudella tavalla, tuoda

ammatinvalintaidean tai lisätä elämäkokemuksen ja koulutuksen arvostusta. Oppimiskokemuksista osa oli raskaita, negatiivisina koettuja kokemuksia, mutta niistä suurin osa oli onnistuttu työstämään voimaannuttaviksi kokemuksiksi.

Näkemyksissä, tunteissa ja kyvyissä oli tapahtunut muutoksia kaikilla äideillä. Tuoreilla äideillä kasvu ei tulkintani mukaan ollut vielä yhtä voimakasta kuin pidempään äitinä olleina, mutta heillä on edelleen mahdollisuus kasvaa ja oppia enemmän ajan myötä. Varttuneilla äidit olivat pohtineet enemmän muutoksia itsessään ja arvoissaan kuin nuoret. Tulkintani mukaan varttuneet huomasivat muutokset selvemmin, koska he olivat olleet pidemmän aikaa samanlaisia. Nuoretkin kokivat muuttuneensa ja oppineensa, mutta muutoksia ei koettu mullistavina, ennemmin luonnollisina. Tulokset osoittavat, että kasvun kivuliaina kokevilla on suuremmat mahdollisuudet oppia ja muuttua kuin heillä, joiden kasvuprosessi on helppo. Tämä johtuu haasteiden myötä tapahtuvasta kokemusten reflektoinnista. Vaikeita kokemuksia työstetään helpommin kuin mukavia, jolloin tapahtuu kasvua ja oppimista.

Tulosten mukaan äitiys sisältää paljon mahdollisuuksia oppimiseen ja henkilökohtaiseen kasvuun. Äitiys muodostuu helposti merkittäväksi oppimiskokemukseksi, vaikka äiti ei sitä välttämättä heti huomaa. Tulosten perusteella äitiys on ohjannut tutkimushenkilöiden elämäntulkintaa ja/tai muuttanut tai vahvistanut heidän identiteettiään, jolloin se voidaan määritellä merkittäväksi oppimiskokemukseksi. (Antikainen 1996, 251–252.) Merkittävän oppimiskokemuksesta tekee osaltaan se, että äiti arvostaa oppimaansa. Osa arvosti toisia osa-alueita enemmän kuin toisia. Esimerkiksi lastenhoidosta kokemusta omanneet eivät arvostaneet oman vauvan hoitamisen oppimista yhtä paljon kuin he, jotka olivat siitä hyvin epävarmoja. Äitiyteen kasvamiseen tai sen mukanaan tuomiin oppimiskokemuksiin ei ole yhtä tietä, vaan mahdollisuuksia on monia. Oppiakseen ja kasvaakseen mahdollisimman paljon sekä kääntääkseen negatiiviset kokemukset voimavaroiksi, on äidin reflektoitava kokemuksiaan sekä hyväksyttävä ja työstettävä omia tunteitaan ja ajatuksiaan.

5.2 Tutkimuksen arviointi

Tässä luvussa pohdin tulosten merkitystä ja jatkotutkimusideoita sekä arvioin tutkimusprosessin onnistumista, haasteita ja luotettavuutta. Mikä merkitys saaduilla tuloksilla on ja kuka niistä voi hyötyä? Tutkimuksen tieteellinen merkitys on enimmäkseen sen vertailuasetelmassa, sillä samankaltaista vertailevaan tutkimusta ei ole Suomessa tehty. Äitiyteen kasvamista on tutkittu Suomessa jonkin verran, mutta siihen liittyvää oppimista vähän. Tulokset eivät tuo merkittäviä

lisäänsioita tietämykseen äitiyteen kasvamisesta, vaan tukee aiempia saatuja tuloksia. Tulosten painoarvo on enemminkin ikäkohtaisissa kokemuksissa kasvusta ja oppimisesta.

Kuten on ennenkin todettu, oppimiskokemuksilla on merkitystä äidiksi kasvamisessa. Olen samaa mieltä Piensohon kanssa arkipäivän oppimisen ja oppimisympäristöjen merkityksellisyydestä äitiyteen kasvamisessa. Myös tunteiden merkitys oppimisessa – sen mahdollistajana ja esteenä – tulisi saattaa äitien tietoisuuteen entistä paremmin. Tähän kuuluu omien tunteiden ja kokemusten reflektoinnin merkityksen ymmärtäminen ja sen mahdollistaminen. (Piensoho 2001, 191–205.) Sosiaaliset verkostot, erityisesti äidin läheiset ihmiset, vertaistuki sekä ammatillinen tuki esimerkiksi neuvolassa voivat edesauttaa tällaista reflektointia. Tiedon lisääntyminen auttaa positiivista kasvua äidiksi ja saamaan hyödyn irti myös negatiivisista oppimiskokemuksista. Niiden myötä lapsen ja äidin vuorovaikutuksella on paremmat mahdollisuudet kehittyä onnistuneeksi, mikä vaikuttaa lapsen kehitykseen. Yhdyn Piensohon (2001, 208) mielipiteeseen siitä, miten äidin lähiympäristön ja yhteiskunnan toimenpitein on tärkeää tukea kasvua äidiksi. Tutkimuksen yhteiskunnallinen merkitys tulee esiin seuraavassa, kun esittelen sen mahdollisuuksia tuleville äideille, heidän läheisilleen ja ammattinsa puolesta heidän kanssaan työskenteleville.

Johdannossa asetin tutkimuksen tavoitteeksi, että äitien kasvuprosessin ymmärtämisen myötä voitaisiin tulevaisuudessa huomioida paremmin erilaisissa elämäntilanteissa, jo ikänsäkin puolesta, olevat ensisynnyttäjät entistä paremmin ja saada selville millaista tukea he tarvitsevat ja millaisia ajatuksia heillä on. Äidiksi tuleminen on naisen elämän suurimpia käännekohtia ja siihen liittyvä raskaudenaikainen tuki keskittyy pitkälti fysiologisiin muutoksiin neuvolassa. Henkiseen puoleen panostetaan nykyään, mutta silti aineiston äitien kertoman perusteella voidaan todeta, että nainen kaipaa erityisesti enemmän vertaistukea ja keskustelua aiheesta. Tietoa äitiyden kasvuprosessin vaiheista ja erityisesti negatiivisten tuntemusten tavallisuudesta on vähän saatavilla.

Tuloksilla voidaan lisätä ymmärrystä äitiyteen kasvamisen iloista, haasteista ja mahdollisuuksista eri-ikäisten äitien kokemana. Tämän ymmärryksen myötä on mahdollista kiinnittää entistä enemmän huomiota ja suunnata resursseja tukemaan naisia matkalla äitiyteen. Osalle riittää tueksi omat verkostot, mutta erityisesti nuoret tarvitsevat enemmän kuuntelua, keskustelua ja tietoa, jota voitaisiin antaa esimerkiksi neuvolassa. Kun raskaus on yllätys, ajatukseen sopeutuminen edellyttää paljon työstämistä, jota helpottaa muiden ihmisten tuki. Aina nuoren omat verkostot eivät kuitenkaan osaa tukea oikealla tavalla. Vertaistuki tai asiantuntijan kanssa keskusteleminen ilman, että leimautuu ”vaikeaksi tapaukseksi” olisi paikallaan. On todettu, että jo vanhemman raskaudenaikaiset mielikuvat ja odotukset lapsesta vaikuttavat hänen toimintaansa myöhemmässä

vuorovaikutuksessa. Äidin kielteinen mielikuva lapsesta raskauden aikana on yhteydessä lapsen käyttäytymisessä näkyviin ongelmiin kahdeksan vuoden iässä. (Luoma, Kaukonen & Tamminen ym. 2001.) Tämän vuoksi asian työstäminen jo raskausaikana on myös lapsen edun mukaista.

Lisäksi ammattihenkilöstön suhtautumiseen nuoriin synnyttäjiin tulisi kiinnittää huomiota, jotta synnytyskokemus ei sen vuoksi jäisi negatiivisena mieleen, sillä käsittelemättömät epäonnistumisen kokemukset voivat jäädä mieleen jopa vuosikausiksi ja siten aiheuttaa syyllisyyttä ja katkeruutta (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 83). Synnytyksen jälkeinen keskustelu sairaalassa ja neuvolassa ovat tärkeitä, jotta mahdollisiin identiteetti- tai sopeutumisongelmiin voidaan löytää apua ja siten tukea lapsen ja äidin positiivisen vuorovaikutussuhteen syntymistä.

Ammattihenkilöstön lisäksi toinen tavoite oli apu äidiksi kasvaville tai jo kasvaneille naisille. Keskusteluavun ja vertaistuen merkitys on suuri, mutta niiden lisäksi naisen on työstettävä tunteitaan ja kokemuksiaan myös itsenäisesti. Tässä apuna voivat olla muiden kokemukset ja tieto. Vertaistuen merkitys on noussut esiin jo useasti, mutta jo pelkkä vertaisten kokemusten lukeminen voi auttaa omaa kasvua. Toivon tutkimuksen rohkaisevan äidiksi matkalla olevia naisia refleктоimaan omia tunteitaan ja kokemuksiaan ja siten edistämään positiivista kasvuaan. Lisäksi tutkimuksella on mahdollista lisätä tietoa äitiyden tarjoamista oppimiskokemuksista ja lisätä siten omien kokemusten reflektointia. Äitiyteen sisältyy paljon arvokkaita mahdollisuuksia, jotka saattavat jäädä huomaamatta. Reflektointi mahdollistaa myös negatiivisten kokemusten kääntämisen resursseiksi. Tämän myötä toivon negatiivisten tunteiden tai kokemusten kanssa kamppaileville rohkeutta työstää niitä sekä uskoa omaan oppimiseen ja kehittymiseen vaikeuksien kautta. Tie voi olla kivinen, mutta niistä huolimatta mahdollisuus nautinnolliseen äitiyteen ja lisäksi oppimiseen ja kehittymiseen on olemassa. Tutkimuksen lukeminen voi olla apuna myös tuleville isille, jotka eivät välttämättä tiedosta millainen prosessi äidiksi kasvaminen on. Tämän myötä ymmärrys ja sitä kautta puolison tukeminen voivat parantua.

Jatkotutkimusideaksi esitän eri-ikäisten isien isyyteen kasvamisen ja isyyden kokemisen tutkimista. Eri elämänvaiheissa isäksi tulleiden kokemuksia voisi vertailla paitsi keskenään, myös äitien kanssa. Isien tutkimus on Suomessa lisääntynyt, mutta se ei vielä yllä lähellekään äitien tutkimuksen määrää. Isien tukemiseen raskauden ja lapsen syntymän jälkeen on alettu panostaa. Silti isät kokevat usein jäävänsä esimerkiksi neuvolassa ulkopuolelle. Kuulemalla eri-ikäisten isien tarpeista ja ajatuksista isyydestä voitaisiin entistä paremmin huomioida ikäkohtaisia tarpeita uuteen rooliin kasvamisessa. Toinen jatkotutkimusidea on adoption kautta äidiksi tulleiden tutkiminen. Millainen on heidän kasvuprosessinsa, miten äidin identiteetti muodostetaan ja millainen

oppimiskokemus se on? Tuloksia voisi verrata biologisiin äiteihin ja selvittää, missä määrin raskausajalla on merkitystä valmistautumiseen ja identiteetin muodostumiseen.

Tieteellisen tutkimuksen tekoon kuuluu sen lähtökohtien, tutkimuksen etenemisen ja lopputuloksen arvioiminen. Tämä tarkoittaa eri vaiheiden kuvaamista ja niihin vaikuttavien tekijöiden raportoimista sekä tehtyjen valintojen perustelemista, joita olen tähän tutkimusraporttiin kirjannut. Kriittinen ja arvioiva työskentely parantavat tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä. Saaranen-Kauppisen & Puusniekan ohjeen mukaisesti olen pyrkinyt arvioimaan tutkimuksen vaiheita jo pitkin prosessia. Tämän lisäksi tarkastelen tutkimusprosessin lopuksi tutkimusretkeä kokonaisuudessaan ja pohdin, onko reitti ollut sopiva halutun päämäärän tavoittamiseksi ja täten pyrin parantamaan tutkimuksen luotettavuutta, pätevyyttä ja uskottavuutta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Tutkimuksen tekoon on liittynyt monenlaisia haasteita, kuten tutkimusprosessiin yleensäkin. Äitien kertomukset olivat mielenkiintoisia, osa lisäksi koskettavia. Jokaisen äidin kertomus toi aineistoon jotakin uutta ja yksilöllistä. Toisinaan hämmästyin, miten äidit kysymättä toivat esiin keskenään samanlaisia asioita. Tarinoissa oli paljon samankaltaisuuksia, mutta moni erosi huomattavasti toisistaan. Aineistoa pidän riittävänä ja kattavana, sillä se osoittautui monipuoliseksi. Sen seurauksena koin rajauksen haastavaksi. Haastatteluissa tuli esiin monia mielenkiintoisia aiheita, joita olisin halunnut tuoda esiin. Aineistosta olisi riittänyt materiaalia useampaankin tutkimukseen, mutta kaikkea ei voi mahduttaa yhteen pro graduun. Laajuuden vuoksi aiheen yhä tarkempi rajaus jo ennen haastatteluja olisi ollut paikallaan. Aiheeksi olisin voinut valita vain joko äitiyteen kasvamisen tai oppimiskokemusten tarkastelun, jolloin olisin voinut mennä analyysissä syvemmälle. Tutkiessani molempia, materiaalia kertyi runsaasti ja tulosten esittely jäi mielestäni osin liian pintapuoliseksi.

Kuten olen jo aiemmin todennut, elämäkertomukset on välillä luokiteltu puutteellisiksi, subjektiivisiksi ja epäluotettaviksi, koska kertomukseen vaikuttavia tekijöitä on paljon. Näistä yksi on haastattelijan mukanaolon vaikutus kertojan kertomukseen. (Huotelin 1996, 17, 176.) Tutkijana pyrin kiinnittämään omaan olemukseeni erityistä huomiota ja luomaan kerronnalle mahdollisimman suotuisan ilmapiirin. Hännistä (2000, 137) mukaillen koin läsnäolon ja aidon kiinnostuksen esiintuomisen tärkeiksi, jotta kertoja motivoituisi puhumaan avoimesti. Pyrin rentouttamaan tilannetta juttelemalla ennen varsinaista haastattelua muista asioista. Tavoitteenani oli välttää virallisuutta erityisesti nuorten äitien kanssa, jossa uskon oman suhteellisen nuoren ikäni olleen avuksi. Avoimuutta lisätäkseen kerroin tutkimuksesta ja anonyymiteetistä sekä vastailin mahdollisiin

kysymyksiin. Rohkaisin äitejä kertomaan myös mahdollisista vaikeista tunteista ja painotin, että oikeita tai vääriä vastauksia ei ole. Haastattelun aikana keskityin kuuntelemiseen ja lisäsin vuorovaikutusta ja motivaatiota kyselemällä tarkentavia kysymyksiä. Vältin kuitenkin liiallista puhumista, jotta se ei keskeyttäisi äitien ajatuksia tai ohjailisi kerrontaa liikaa. Tämän vuoksi koin usein, että vuorovaikutusta olisi voinut edelleen parantaa.

Tutkimusaihe ei suoranaisesti ole arka tutkimusaihe (ks. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006), mutta prosessin edetessä huomasin sen kuitenkin voivan sisältää arkoja aiheita tutkittaville. Aiheena äitiys on henkilökohtainen ja siten herkkä, etenkin jos siihen on sisältynyt kielteisiä tunteita tai tapahtumia. Vaikka äitien kertomuksiin liittyi vaikeita asioita, en usko haastattelujen aiheuttaneen heille kärsimystä tai stressiä, sillä he osallistuivat niihin vapaaehtoisesti. Kiinnitin erityistä huomiota empaattisuuteen ja hienotunteisuuteen haastatteluiden aikana. Eettisyyttä parantaakseni olen hyvän tutkimuskäytännön mukaisesti pitänyt huolta tutkittavien anonymiteetistä poistamalla heidän tunnistettavuustietonsa. Koin haastavana myös tulosten tulkinnan ilman, että loukkaisin äitejä johtopäätöksilläni. Aineiston työstäminen vaatikin äärimmäistä herkkyyttä ja aitoa pyrkimystä ymmärtää äitien kertomaa. Se, että itse en ole äiti, vaikutti varmasti tulkintoihini niin hyvässä kuin pahassa. Tulkintoihin eivät sekoittuneet omat kokemukseni ja saatoin kuunnella ja tulkita äitien kokemuksia ilman ennakkokäsityksiä. Se saattoi toisaalta motivoida tutkittavia kertomaan kokemuksistaan, kun itse en ole kokenut samaa. Toisaalta en voinut samastua heihin äiteinä, mikä on voinut osaltaan vaikuttaa kertomuksiin ja tekemiini tulkintoihin.

Yhtenä haasteena koin pätevän tulosten tulkinnan ja johtopäätösten tekemisen ilman, että tulkitsisin äitien kertomuksia väärin. Pohdintaa aiheutti, ovatko tulokset ”oikeita” ja miten niiden ”oikeellisuus” ylipäätään määritellään? Yksiselitteisiä selkeitä johtopäätöksiä tuloksista oli vaikea vetää, eivätkä ne siten ole kaiken kattavia. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka (2006) toteavatkin, että tutkimus on vain yksi versio tutkittavasta aiheesta, eikä se tarjoa objektiivista, absoluuttista tietoa. Johtopäätöksiä voidaan tehdä, mutta tulokset ovat aina aikaan, paikkaan ja tutkijaan sidoksissa olevia asioita. Pätevyys laadullisessa tutkimuksessa voidaan ymmärtää pikemminkin uskottavuudeksi ja vakuuttavuudeksi, millä tarkoitetaan sitä, kuinka hyvin tutkijan konstruktiot vastaavat tutkittavien konstruktioita ja kuinka hyvin hän on tuottanut nämä konstruktiot ymmärrettäväksi myös muille (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Uskottavuuspyrkimys yhä korostui, kun aineistonhankintamenetelmänä olivat elämäkertahaastattelut, joiden uskottavuus ei perustu perusteluihin tai väitelauseisiin, vaan tutkijan kykyyn vakuuttaa lukija ja saada hänet kokemaan kertomukset todenmukaisina (Syrjälä 2007, 240).

Ollaan suhteellisen yksimielisiä siitä, että perinteiset hyvän tutkimuksen kriteerit eivät sopisi elämäkertatutkimukseen. Laadun kuvaamiseksi on eritetty muun muassa seuraavia käsitteitä: vastaavuus, lähestyttävyyys, uskottavuus, pakottavuus, jatkuvuus, selitettävyyys, tarkkuus, moraalinen vakuuttavuus, todentuntuisuus ja vahvistavuus. (Huotelin 1996, 21.) Uskottavuutta, ymmärrettävyyttä ja todentuntuisuutta lisätäkseni käytin paljon äitien sitaatteja tuloksia esitellessäni, jotta äitien äänet pääsisivät kuuluville mahdollisimman puhtaina, ilman omia tulkintojani.

Saaranen-Kauppinen & Puusniekan (2006) mukaan tutkittava aihe voi olla arka myös tutkijalle itselleen, sillä usein valitaan sellaisia tutkimusaiheita, jotka ovat askarruttaneet tutkijaa hänen omassa henkilökohtaisessa elämässään. Aihevalintani johti juurensa henkilökohtaisesta kiinnostuksestani aiheeseen. Äitiys aiheena on itselleni tunneherkkä, vaikka en ole äiti. Tästä syystä pohdin Hirvosen (2000, 184) tavoin paljon tunteen ja järjen sekoittumista tutkimusprosessin aikana. Vaarana voi olla liiallinen omien näkökulmien ja tunteiden mukaantulo, jotka olisi pidettävä erillään tutkittavien näkökulmista. Toisaalta henkilökohtaisen kiinnostuksen ja tunteiden myötä motivaationi ymmärtää äitejä mahdollisimman hyvin ja välittää heidän kertomuksensa mahdollisimman aitoina kasvoi. Tavoitteenani oli, että tämä näkyisi lopullisessa tutkimusraportissa myönteisesti. Koen tärkeänä kirjoittaa tämän auki, koska tutkimuksen teossa täydellinen objektiivisuus on mahdotonta – itsestään irrottautuminen ja oman ajattelun poissulkeminen eivät ole mahdollisia. Saaranen-Kauppinen & Puusniekan mukaan riittää, että tutkija pyrkii tiedostamaan asenteensa ja minimoimaan niiden liialliset vaikutukset tutkimukseen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Omien kokemusteni ja ajatusteni vaikutusta tutkimukseen en tahdosta huolimatta kykene kokonaan poistamaan, mutta olen kiinnittänyt siihen huomiota ja pyrkinyt pitämään vaikutukset lievinä. Hirvonen (2000, 184) toteaaakin, Wageriin (1999) viitaten, että elämä ja tutkimus ovat vuorovaikutuksessa ja tunteet ilmaisevat tapaamme olla maailmassa.

Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella ja vertailla nuorten ja varttuneiden ensisynnyttäjien äidiksi kasvamista ja äitiyden mukanaan tuomia oppimiskokemuksia. Haasteista huolimatta tutkimuksella on pystytty vastaamaan asetettuihin tutkimuskysymyksiin ja siten sitä voidaan pitää tavoitteensa saavuttaneena. Tuloksia tarkastellessa on kuitenkin hyvä tiedostaa muutama seikka. Ensinnäkin tutkimukseen osallistuneilla äideillä ei ollut suuria ongelmia äitiydessään eikä erittäin vaikeaa elämäntilannetta haastatteluhetkellä. Tämä on varmasti edesauttanut halua osallistua tutkimukseen, kun taas esimerkiksi masentuneet, sairaat tai päihteitä käyttävät äidit eivät välttämättä ole halukkaita kertomaan kokemuksistaan vieraalle ihmisille. Heidän kohdallaan tutkimustulokset voisivat olla erilaisia. Osallistuneet äiditkin toki kertoivat kokemistaan vaikeuksista lapsen kanssa

ja äidin identiteetin muodostumisessa, mutta heidän tarinoistaan kuului kaikesta huolimatta positiivinen suhtautuminen äitiyteen ja elämään.

On syytä huomioida myös se, että lyhyt aika synnytyksestä aiheutti sen, että äidiksi kasvaminen ja identiteetin muodostuminen olivat osan kohdalla vielä kesken. Samasta syystä oppimiskokemuksiakaan ei ollut vielä ollut hirveästi ehtinyt kertyä. Tässä huomasi eron pidempään äitinä olleisiin, sillä he olivat ehtineet pohtia omaa äitiyttään ja muutoksia itsessään, koska heillä oli ollut siihen enemmän aikaa. Tätä en ollut etukäteen osannut ottaa huomioon, sillä pidin raskauden aikaista kasvua äitiyteen erityisen merkittävänä, minkä roolia ei toki tulekaan vähätellä. Uuden identiteetin muodostuminen ei kuitenkaan tapahdu hetkessä, joten on tavallista, että se ei vielä muutaman kuukauden äitinä olemisen jälkeen ole täysin muodostunut. Jälkeenpäin ajateltuna olisi voinut rajata synnytyksestä kulunutta aikaa alkamaan esimerkiksi puolesta vuodesta eteenpäin. Toisaalta koska en tehnyt rajausta, asia tuli esiin ja tuloksissa näkyy, että äidiksi kasvamisprosessi voi jatkua pitkään lapsen synnyttyä. Toisaalta tällaista aineiston monipuolisuutta voidaan pitää rikkautena, enkä koe sitä negatiivisena, kunhan asia tuodaan ilmi.

Äitiyteen kasvamisen tavoin myös tämä tutkimusprosessi on ollut matka, joka on herättänyt ristiriitaisia tunteita ja jossa suunta on ollut välillä hukassa. Silti perille on päästy ja haasteet ovat lopulta kääntyneet resursseiksi. Pidän matkaa onnistuneena, tavoitteensa saavuttaneena ja opettavaisena. Matka kaikkine haasteineen on mahdollistanut tutkimusprosessin muodostumisen minulle oppimiskokemukseksi. Tutkimusprosessista oppimisen lisäksi minulla on ollut mahdollisuus oppia ymmärtämään äitiyttä syvällisemmin ja päästä kuulemaan millainen kokemus se eri elämänvaiheessa voi olla. Tästä suuret kiitokset kokemuksiin rohkeasti jakaneille äideille. Toivon onnistuneeni välittämään näitä kokemuksia myös lukijoille ja siten lisäämään ymmärrystä äitiyteen kasvamisen iloista, haasteista ja mahdollisuuksista eri elämänvaiheissa.

LÄHTEET

- Aaltola, J. & Valli, R. 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: PS-Kustannus.
- Aapola, S. & Ketokivi, K. (toim.) 2005. Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 56. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Antikainen, A. 1996. Merkittävät oppimiskokemukset ja valtautuminen. Teoksessa Antikainen, A. & Huotelin, H. (toim.) Oppiminen ja elämänhistoria. Aikuiskasvatuksen 37.vuosikirja. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.
- Antikainen, A. & Huotelin, H. (toim.) 1996. Oppiminen ja elämänhistoria. Aikuiskasvatuksen 37.vuosikirja. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.
- Antikainen, I. & Leskio, M. 2008. Kasvu äidiksi - kehitysprosessi kohti äitiyttä. Kuopio: Savonia ammattikorkeakoulu/terveysala. TerveSuomi portaali: <<http://demo.seco.tkk.fi/terveysuomi/item/nn:286>> Luettu 28.7.2011.
- Atkinson, R. 1998. The Life Story Interview. Qualitative Research Method Series 44. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Barclay, L., Everitt, L., Rogan, F., Schmied, V. and Wyllie, A. 1997. Becoming a Mother — an Analysis of Women's Experience of Early Motherhood. Journal of Advanced Nursing, Vol. 25, no 4.
- Boud, D., Keogh, R. & Walker, D. (eds.) 1985. Reflection: Turning Experience into Learning. London: Kogan Page.
- Brooks-Gunn J., Furstenberg F.F. Jr. & Morgan S.P. 1987. Adolescent Mothers and Their Children in Later Life. Family Planning Perspectives, Vol. 19, no 4.
- Brunton, G. & research team Wiggins, M., Oakley, A. & Sawtell, M. January 2009 - February 2011. Becoming a Mother: A Research Synthesis of Women's Views on the Experience of First Time Motherhood. Institute of Education University of London. Social Science Research Unit (SSRU). <<http://www.ioe.ac.uk/study/departments/cfhh/37968.html>> Luettu 27.2.2011.
- Clark, M.C. & Merriam, S.B. 1993. Learning from Life Experience: What Makes it Significant? International Journal of Lifelong Education, Vol. 12, no 2.
- Dunderfelt, T. 1990. Elämänkaaripsykologia. Lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen. 9. - 13. painos. Helsinki: WSOY.
- Eronen, A., Syrjäläinen, E. & Värri, V-M. (toim.) 2007. Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Eräsaari, L., Julkunen, R. & Silius, H. (toim.) 1995. Naiset yksityisen ja julkisen rajalla. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, K., Haavio-Mannila, E. & Jallinoja, R. (toim.) 1979. Näisnäkökulmia. Helsinki: WSOY.

- Forsberg, H. 2003. Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä. Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R. (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus.
- Forsberg, H. & Nätkin, R. (toim.) 2003. Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus.
- Furstenberg, F.F. Jr. 1991. As the Pendulum Swings: Teenage Childbearing and Social Concern. *Family Relations*, Vol 40, no 2.
- Gordon, T. 1991. Feministiäidit; nuorallatanssia arjessa ja myyteissä. Teoksessa Nopola, S. (toim.) Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo? Juva: WSOY.
- Haapamäki, A. 2007. “Eiks se oo vähän naisen tehtäväkin tulla äidiks?”: Narratiivinen tutkimus Tyttöjen Talon nuorten äitien elämänsä elämästä. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma.
- Halonen, M. 1993. Äitiys nuoruusiän identiteetin kehityksessä. Jyväskylän yliopisto. Kehityopsykologian pro gradu -tutkielma.
- Helakisa, K. 1991. Seitsemän myyttiä. Teoksessa Nopola, S. (toim.) Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo? Juva: WSOY.
- Helsingin kaupunki. 2010. Perhevalmennus. <http://www.hel.fi/hki/terke/fi/Terveyspalvelut/_itiys-+ja+lastenneuvonta/Perhevalmennus> Luettu 18.2.2011.
- Helsti, H. 2000. Kotisynnytyksen aikaan. Etnologinen tutkimus äitiyden ja äitiysvalistuksen konflikteista. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Hirvonen, E. 2000. Raskaus nuoren valintana. Tampereen yliopisto. Lääketieteellinen tiedekunta. Väitöskirja.
- Hoikkala, T. 1993. Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus. Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Helsinki: Gaudeamus.
- Houtsonen, J. 1996. Koulutusidentiteetin kulttuurisen rakentumisen ainekset: identiteetin tyypittelyt ja elämäkerralliset teemat. Teoksessa Antikainen, A. & Huotelin, H. (toim.) Oppiminen ja elämänsä historia. Aikuiskasvatuksen 37.vuosikirja. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.
- Huotelin, H. 1996. Menetelmällisiä lähtökohtia elämäkertatutkimukseen. Teoksessa Antikainen, A. & Huotelin, H. (toim.) Oppiminen ja elämänsä historia. Aikuiskasvatuksen 37.vuosikirja. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.
- Hänninen, V. 2000. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Väitöskirja.
- Jarvis, P. 1987. *Adult Learning in the Social Context*. USA: Groom Helm.
- Jarvis, P. 1993a. Oppimisen paradokseja myöhäismodernissa. *Aikuiskasvatus* 3/1993.
- Jarvis, P. 1993b. The Learning Process and Late Modernity. *Scandinavian Journal of Educational Research*, Vol. 37, no 3.

- Jarvis, P. 1997. Oppimisen paradokseja. *Aikuiskasvatus* 1/1997.
- Julkunen, R. 1995. Työssäkäyvän äidin julkiset ja yksityiset suhteet. Teoksessa Eräsaari, L., Julkunen, R. & Silius, H. (toim.) *Naiset yksityisen ja julkisen rajalla*. Tampere: Vastapaino.
- Juvakka, E. 2000. *Omalla tavallani äiti*. Helsinki: WSOY.
- Kalil, A. 2002. Perceptions of the School Psychological Environment in Predicting adolescent Mothers' Educational Expectations. *Journal of Adolescent Research*, Vol. 17, no 6.
- Kangas, I. & Nikander, P. (toim.) 1999. *Naiset ja ikääntyminen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kelhä, M. 2003. *Nuoren äidin erityisyys*. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen julkaisematon pro gradu -tutkielma.
- Kelhä, M. 2009. Vääränikäisiä äitejä. Ikä ja äitiyden yhteiskunnalliset ehdot. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 223. Helsingin yliopisto.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2000. *Tunne itsesi, suomalainen*. Helsinki: WSOY.
- Ketokivi, K. 2002. *Vapauden lumo ja vastuun taakka. Perheen perustaminen pidentyneen nuoruuden kulttuurissa*. Helsingin yliopisto. Sosiologian pro gradu -tutkielma.
- Ketokivi, K. 2005. Aikuistumisen ja perheen perustamisen ristiriidat pidentyneessä nuoruudessa. Teoksessa Aapola, S. & Ketokivi, K. (toim.) *Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 56*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura
- Korkiakangas, M., Lyytinen, H. & Lyytinen, P. (toim.) 1998. *Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan*. Porvoo: WSOY.
- Kuronen, M. 1991. Äitiyttä kaikille? Teoksessa Nopola, S. (toim.) *Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo?* Juva: WSOY.
- Kujala, T. 2007. Kerronnallinen tutkimus opettajien ikääntymisestä. Teoksessa Eronen, A., Syrjäläinen, E. & Värri, V-M. (toim.) *Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Laajanen, T., Saarikoski, S., Suonio, S. & Vartiainen, H. 1993. Synnyttäjien yleiset ja synnytykseen liittyvät pelot. *Suomen lääkärilehti*, Vol. 48, no 32.
- Lapsettomien yhdistys Simpukka ry. 2010. Tietoa lapsettomuudesta. <http://www.simpukka.info/fi_fi/etusivu/tietoa-lapsettomuudesta/> Luettu 18.2.2011.
- Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Opas työntekijöille. 2004. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:14. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Leppänen, J. 2007. *Vanhemmuteen kasvaminen perheen esikoisen synnyttyä*. Oulu: Diakoniammattikorkeakoulu, Pohjoinen yksikkö. Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö. <http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Oulu2007/c3432e_Oulu_Leppnen_07.pdf>
- Luoma, I., Kaukonen, P. & Tamminen, T. ym. 2001. Longitudinal Study of Maternal Depressive Symptoms and Child Well-being. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent*

- MacNeill, L. & Wu, Z. 2002. Education, Work and Childbearing after Age 30. *Journal of Comparative Family Studies*, Vol. 33, no 2.
- Miettinen, A. & Rotkirch, A. 2008. Perhebarometri: Milloin on lapsen aika? Lastenhankinnan toiveet ja esteet. Väestötutkimuslaitos. Katsauksia E 34 / 2008. Helsinki: VL-Markkinointi Oy.
- Mäkelä, M. 1994. Nuori äiti. Sosiaaliset verkostot teiniäitien elämänkaarella. Helsingin yliopisto. Sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma.
- Niemelä, A. 2003. Erilainen nuoruus? Varhainen äitiys, ikä ja elämäntietä. Helsingin yliopisto. Sosiologian pro gradu -tutkielma.
- Niemelä, A. 2005. Nuorena äidiksi, vauhdilla aikuisuuteen? Teoksessa Aapola, S. & Ketokivi, K. (toim.) Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 56. Helsinki: Nuorisotutkimusseura
- Niemelä, P. 1979. Äidiksi tuleminen ja äitiydestä irtautuminen elämän kriisivaiheina. Teoksessa Eskola, K., Haavio-Mannila, E. & Jallinoja, R. (toim.) Naisnäkökulmia. Helsinki: WSOY.
- Niemelä, P. 1991. Äitiyden hillitty raivo. Teoksessa Nopola, S. (toim.) Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo? Juva: WSOY.
- Nikander, P. 1999a. Elämänkaaresta elämäntietä: iän muuttuva merkitysmaailma. Teoksessa Kangas, I. & Nikander, P. (toim.) Naiset ja ikääntyminen. Helsinki: Gaudeamus.
- Nikander, P. 1999b. Ikääntyvä yhteiskunta ja tulevaisuuden ikääntyvä nainen. Teoksessa Kangas, I. & Nikander, P. (toim.) Naiset ja ikääntyminen. Helsinki: Gaudeamus.
- Nopola, S. (toim.) 1991. Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo? Juva: WSOY.
- Nurmi, J-E. 1998. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiiä. Teoksessa Korkiakangas, M., Lyytinen, H. & Lyytinen, P. (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissään. Porvoo: WSOY.
- Näre, S. (toim.) 1999. Tunteiden sosiologiaa II. Historiaa ja säätelyä. Tietolipas 157. Hämeenlinna: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Nätkin, R. 1991. Siveettömät, itsekkäät, emansipeeratut. Teoksessa Nopola, S. (toim.) Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo? Juva: WSOY.
- Nätkin, R. 1997. Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Tampere: Gaudeamus.
- Paajanen, P. 2005. Perhebarometri: Eri teitä vanhemmuuteen – Kaksikymppisenä ja kolmekymppisenä lapsen saaneiden näkemyksiä perheellistymisestä ja vanhemmuudesta. Väestöliitto. Väestötutkimuslaitoksen katsauksia E 21/2005. <<http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/97e0981cd95af19a0fd3d496793acc3e/1292249027/application/pdf/237274/Perhebarometri%202005.pdf>> Luettu 9.12.2010.
- Phoenix, A. 1991. Young mothers? Polity Press in Cambridge.

- Piensoho, T. 1999. Raskaus, synnytys ja oppimisen mahdollisuudet. 1970–1980-lukujen naisten raskaudelle ja synnytykselle antamat merkitykset ja oppimiskokemukset. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Lisensiaattitutkielma.
- Piensoho, T. 2001. Äitiyden alkumetreit. Naisten raskaudelle ja synnytykselle antamat merkitykset ja oppimiskokemukset. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 176. Helsingin yliopisto.
- Pyykkönen, A. 1993. Äitiys nuorena – vaihtoehto koulutukselle? Tampereen yliopisto. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma.
- Rajamäki, J. 2006. Nuorten äitien kokemuksia raskaudesta ja äitiydestä. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma.
- Rau, M.T. & Schultz, R. 1985. Social Support Through the Life Course. Teoksessa Sheldon, C. & Syme, L (eds.) Social Support and Health. Orlando: Academic Press.
- Romppanen, R. 2000. Äitien tunteita ja kokemuksia raskausajalta sekä esikoisen syntymän jälkeen. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma.
- Ruoppila, I. 1998. Aikuisuus, johdanto. Teoksessa Korhonen, M., Lyytinen, H. & Lyytinen, P. (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY.
- Ruusuvuori, J. 1992. Synnyttämisen suuntia. Synnyttävän naisen muuttuva asema diskurssikamppailussa. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos. Naistutkimusyksikkö 6/1992.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. 3.2 Tutkijan asema. 3.3.1 Validiteetti. 3.3.3 Tutkimuksen arviointi – reflektointia. 6.2 Aineiston määrä ja tutkittavat. 7.1 Analyysin äärellä. Arat tutkimusaiheet. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovaranto. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/index.html>> Luettu 13.6.2011.
- Sairanen, V. 2010. Nuoret äidit ja opiskelu. Ajatuksia ja kokemuksia koulutuksesta, opiskelusta ja opinto-ohjauksesta toisen asteen oppilaitoksissa. Turun yliopisto. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma.
- Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.
- Sheldon, C. & Syme, L. (eds.) 1985. Social Support and Health. Orlando: Academic Press.
- SmithBattle, L. 2007. “I Wanna Have a Good Future”: Teen Mothers' Rise in Educational Aspirations, Competing Demands and Limited School Support. Youth Society, Vol. 38, no 3.
- Stevens-Simon, C. & Lowy, R. 1995. Teenage Childbearing: An Adaptive Strategy for the Socioeconomically Disadvantaged or a Strategy for Adopting to Socioeconomical Disadvantage. Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine, Vol 149, no 8.
- Syrjälä, L. 2007. Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: PS-Kustannus.

- Säljö, R. 2004. Oppimiskäytännöt. Sosiokulttuurinen näkökulma. Helsinki: WSOY.
- Särkiö, H. 2002. Tsemppiä nuori äiti! Tutkimus alle 18-vuotiaiden äitien voimavaroista. Jyväskylän yliopisto. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma.
- THL. 2010. Syntyneet ja vastasyntyneet 2009. <http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2010/Tr26_10.pdf> Luettu 2.12.2010.
- Thompson, M.S. 1986. The Influence of Supportive Relations on the Psychological Well-Being of Teenage Mothers. Social Forces, Vol. 64, no 4.
- Tilastokeskus 2006. Mitä on väestöpolitiikka? <<http://www.stat.fi/tup/verkkokoulu/data/vt/10/01/index.html>> Luettu 2.12.2010.
- Tilastokeskus. 2010a. Ensiavioitujan ja ensisynnyttäjän keski-ikä 1982–2009. <http://www.stat.fi/til/ssaaty/2009/ssaaty_2009_2010-05-06_kuv_001_fi.html> Luettu 10.11.2010.
- Tilastokeskus. 2010b. Syntyneet 2009. <http://www.stat.fi/til/synt/2009/synt_2009_2010-04-15_fi.pdf> Luettu 25.9.2010.
- Toiskallio, J. 1988. Ihmisen kasvu ja kasvatus. Porvoo: WSOY.
- Toskala, A. 1998. Ihmisen muutosprosessit aikuisiällä – konstruktivistinen näkökulma. Teoksessa Korkiakangas, M., Lyytinen, H. & Lyytinen, P. (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY.
- Tuittu, S. 2008. "Ihan tavallinenhan äiti mie oon": Alle 18-vuotiaiden äitien oppimiskokemuksista ja kokemasta sosiaalisesta tuesta. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma.
- Tuominen, E. 1994. Elämänmuutos ja muutoksen hallinta. Helsinki: Eläketurvakeskus.
- Vallimies-Patomäki, M. 1998. Synnytys naisen ja miehen kokemana. Tutkimus hoitokäytäntöjen yhteyksistä synnytystapahtumaan ja synnytykokemukseen. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 64.
- Verkko-Husari 6/2005. Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin verkkojulkaisu. Kaikki perheet haluavat mennä sikiöseulontaan. <<http://www.hus.fi/default.asp?path=1;46;14828;14829;7967;10214;10215;10226>> Luettu 21.10.2010.
- Vuori, J. 1991. Elämän kokoiset äidit. Teoksessa Nopola, S. (toim.) Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo? Juva: WSOY.
- Vuori, J. 2003. Äitiyden ainekset. Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R. (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus.
- Vuorinen, R. 1997. Minän synty ja kehitys. Ihmisen psyykinen kehitys yli elämänkaaren. Helsinki: WSOY.
- Wager, M. 1999. Tutkijuus ja tunteet. Teoksessa Näre, S. (toim.) Tunteiden sosiologiaa II. Historiaa ja säätelyä. Tietolipas 157. Hämeenlinna: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Whitehead, E. 2001. Teenage Childbearing: On the Road to Social Death. *International Journal of Nursing Studies*, Vol. 38, no 4.

Zachry, E. 2005. Getting My Education: Teen Mothers' Experiences in School before and after Motherhood. *Teachers College Record*, Vol. 107, no 12.

LIITTEET

LIITE 1 Haastatteluilmoitus

HEI KAIKKI ALLE 20-VUOTIAAT JA YLI 36-VUOTIAAT ENSISYNNYTTÄJÄT!

Opiskelen kasvatustiedettä Tampereen yliopistossa ja etsin pro gradu -tutkielmaani varten haastateltaviksi alle 20-vuotiaita ja yli 35-vuotiaita ensisynnyttäjiä pääkaupunkiseudulta ja Tampereen seudulta. Tutkimuksen aiheena ovat äitiyteen kasvaminen, oppiminen ja äitiyden sijoittuminen naisen elämänselämään. Haastatteluissa olen kiinnostunut äitien ajatuksista ja kokemuksista äidiksi tulemisesta. Etsin haastateltaviksi äitejä, joiden ensisynnytyksestä on kulunut enintään kaksi vuotta. Lasten lukumäärällä ei ole merkitystä. Haastattelut ovat kestoaltaan noin tunnin mittaisia ja ne voidaan tehdä haastateltavan kotona tai muussa sovitussa paikassa. Haastateltavien henkilöllisyys ei ilmene tutkimuksessa ja haastateltavien tiedot ovat luottamuksellisia.

Mikäli haluat jakaa kokemuksiasi ja antaa arvokasta tietoa, ota minuun yhteyttä sähköpostitse tuuli.vuokola@uta.fi helmi-huhtikuun 2011 aikana, niin kerron lisää! Kiitos jo etukäteen mielenkiinnosta ja avusta!

Ystävällisin terveisin,

Tuuli Vuokola

tuuli.vuokola@uta.fi

LIITE 2 Haastattelurunko

1) Taustatiedot

Haastattelun päivämäärä ja paikka

Ikä? Äidiksi tulo ikä?

Ensisynnytyksen vuosi? Lasten lukumäärä ja iät?

Siviilisääty?

Koulutus/ammatti?

2) Lapsuus ja nuoruus/varhaisnuoruus

Kertoisitko pääpiirteittäin lapsuudestasi ja nuoruudestasi?

Millainen lapsuutesi oli?

Millaista elämäsi nuoruudessasi oli?

Oliko lapsuudessasi tai nuoruudessasi erityisen merkittäviä kokemuksia/käännekohtia?

3) Elämä ennen raskautta

Millainen elämäntilanteesi oli ennen raskautta?

Perhesuhteet, parisuhde, koulutus/työ, ystävät, harrastukset?

Oliko haaveissasi/suunnitelmissasi lastenhankinta tulevaisuudessa?

4) Raskaus

Oliko raskaus suunniteltu vai suunnittelematon?

Miten suhtauduit raskausuutiseen – kuvaile miltä ajatus tuntui?

Saitko tukea/vertaistukea odotusaikana?

Valmistauduitko äitiyteen jotenkin? Miten?

Koitko olevasi valmis äidiksi?

Miten koit ystävien/perheen/hoitohenkilökunnan suhtautumisen raskauteesi/äitiyteesi?

Miten kuvailisit raskausaikaasi?

5) Äidiksi tuleminen

Millainen kokemus synnytys sinulle oli?

Miten äitiyden alkumetrit sujuivat? Milloin koit ensimmäisen kerran olevasi äiti?

Miten pärjäsit vauvan kanssa? Oliko äidin rooli luonteva?

Oliko vauvan isä mukana arjessa?

Oliko äitiys sellaista kuin olit kuvitellut? Yllättikö jokin?

Mikä oli haastavinta? Entä parasta?

6) Nykyhetki, katsaus elämäkulkuun

Millainen elämäntilanteesi nyt on? Koulutus/työ, perhesuhteet, harrastukset, ystävät?

Koetko äitiyden eritavalla nyt kuin sen alkuaikoina?

Onko äitiys vastannut odotuksiasi?

Mikä elämässäsi on muuttunut eniten äitiyden myötä?

Onko äitiys muuttanut sinua? Miten?

Koetko oppineesi äitiydestä? Mitä?

Koetko, että äidiksi tuleminen iässäsi oli sinulle sopiva ikä tulla äidiksi, vai olisitko jälkeenpäin katsottuna toivonut sitä nuorempana tai vanhempana?

Mitkä ovat olleet elämäsi suurimmat käännekohtat/muutokset? Mitkä tapahtumat elämässäsi ovat eniten opettaneet sinua/vaikuttaneet sinuun?

Mikä on ollut elämäsi parasta aikaa? Entä vaikeinta?

7) Tulevaisuus

Muuttiko raskaus aikanaan tulevaisuudensuunnitelmiasi toiseen suuntaan? Miten? Jos, niin onko nämä suunnitelmat tarkoitus vielä toteuttaa?

Toivotko saavasi vielä lisää lapsia?

Muuta, mitä haluaisit vielä lisätä tai kertoa?